

Jack Andersson, Karl Strömkvist, Sigrid Svensson

Klass mot klass

— Kommunisternas taktik under 30-talskrisen

Utgiven av Proletärkultur 1971

Under åren 1971-74 hämtade KFmlr ("r-arna") inspiration från den sekteristiska ultravänsteristiska politik som Kommunistiska internationalen drev under åren 1928-34 – "den tredje perioden". Den utmärktes av att socialdemokratien ("socialfascisterna") sågs som huvudfiende, vilket splittrade arbetarklassen och bl a underlättade fascismens seger i Tyskland (1933)*. Detta fick Komintern att 1934 göra helt om och införa folkfrontspolitiken.

Men r-arna vägrade ta lärdom av historien, vilket ledde till en extrem sekterism: Förutom att socialdemokraterna betecknades som socialfascister, förkastades i stort sett allt slags samarbete med "småborgarvänstern" (= alla andra vänsterorganisationer). Om detta se artikelsamlingen "[R-arna om fascism och socialfascism](#)" – där finns även fler litteraturtips.

Vad beträffar det svenska kommunistpartiet (SKP) under de år som behandlas i denna skrift, så finns en hel del material på marxistarkivet, både dokument och historiska arbeten, se t ex:

[SKP och arbetsplatserna 1929-35](#) – artiklar ur SKP:s *Kommunistisk Tidskrift*

[Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#) – artikeln "SKP och 30-talet"

[KOMMUNIST om SKP/Vpk](#) – avsnittet "Under världspartiets fana"

Christian Berggren: [Lärdomar av trettioåret](#) (om arbetarrörelsen mer allmänt)

Innehåll

Förord	1
1. Den stora krisen	7
<i>Fronterna formeras</i>	14
2. (s): Över den kapitalistiska stabiliseringen mot socialismen!	14
3. (k): Klass mot klass för en revolutionär utväg ur krisen	18
4. SKP:s sprängning 1929 och revolutionärernas linje	25
<i>Klasstriderna under 30-talskrisen</i>	29
5. Halmstad och Ådalen	29
6. Striderna 1932	38
7. Socialdemokrati med vind i seglen	47
8. Prövostenen	51
9. Sjömansstrejken	58
10. Borgarklassens politiska offensiv	65
11. Byggnadsstrejken	70
12. Socialfascismens stövelputsare	76
<i>Reaktionens skördetid</i>	80
13. Statsmonopolism och socialfascism	80
14. Korporativstaten	84
SKP:s taktik under 30-talskrisen — erfarenheter och lärdomar	90

* Se t ex [Kominterns linje i Tyskland 1928-34](#) av Martin Fahlgren

Förord

Syftet med att undersöka historien kan för oss kommunister aldrig vara något annat än att lära känna dess lagar och tillägna oss dess erfarenheter för att kunna förändra dagens värld, för att kunna förpassa kapitalismen till historien som en ond dröm från det förflutna. Som revolutionärer och marxister vet vi att världen ständigt förändras, att inget tillstånd är evigt. Men vi vet också att vi inte kan förstå dagens värld utan att förstå hur den utvecklats ur gårdagens:

”Människorna gör själva sin historia, men de gör det inte efter eget gottfinnande, inte under omständigheter de själva valt, utan under omständigheter som är omedelbart för handen givna och redan existerande.”¹

Många viktiga drag i dagens Sverige präglades under 30-talet, främst fackföreningsrörelsens reaktionära omvandling och statsmonopolismens framväxt. Att så är fallet är ingen slump. På samma sätt som högkonjunkturerna förbereder kriserna, präglar kriserna högkonjunkturerna. Ty efter varje kris söker sig kapitalismen nya vägar att överleva och nya former för utsugningen och förtrycket växer fram.

Men 30-talskrisen är viktig att undersöka även av ett annat och än mer uppenbart skäl: idag skakas den kapitalistiska världen ånyo av en kris. Det är bl a genom att gå tillbaka och studera erfarenheterna som vi sätter oss i stånd att agera riktigt i denna situation.

Synen på historien är inget den ”rena vetenskapens” problem, den är inte något som står över klasserna. De flesta av oss har väl lämnat skolans historiektioner i salig glömska, men kvar i bakhuvudet sitter ändå en bild av hur olika kungar och krig avlöser varandra, en bild av hur ”man” började bygga fabriker och av hur världen alltsedan dess bara blivit mer och mer välordnad och välmående. Vad vi däremot inte kan påminna oss är några lektioner om de arbetande klassernas liv och än mindre om alla de gånger som de arbetande massorna rest upprorsfanan gentemot feodalherrarnas fogdar och kapitalismens polis och militär. Vad vi inte kan påminna oss är ett studium av historien där myllret av händelser gavs en vetenskaplig förklaring — där historiens lagar och drivkrafter klargjordes. Att undersöka historien har därför för oss alltid varit att återerövra den från bourgeoisins lögner.

Att borgarna ljuger om historien beror på att den för dem är som spegeln för käringen: den visar att de börjar bli gamla, att deras herravälde är dömt att snart gå under, att det kapitalistiska samhället går havande med den proletära revolutionen. Men kapitalismen går inte under av sig själv. För att genomföra socialismen måste arbetarklassen med väpnat våld krossa den kapitalistiska staten. En ledning för denna kamp måste smidas fram — detta är uppgiften idag — och den viktigaste uppgiften för oss när vi satte oss ned för att undersöka den svenska arbetarklassens kamp under 30-talskrisen blev helt naturligt att undersöka *hur ledningen fungerade*, vilken taktik SKP hade för att stärka de revolutionära krafterna.

Under taktäckarstrejken för något mer än ett år sedan använde de strejkande Strasbourg-teserna² som vägledning för sin kamp. Denna strejk försatte de lokala fackbyråkraterna med Tjocka-Björcka i spetsen i panikslaget raseri. En tid efteråt kunde man i SAP:s flugpapper ”Aktuellt i politik och samhälle” nr 3 1971 läsa en upphetsad artikel om hur strejken återupplivat ”sillénriet” i den svenska arbetarrörelsen (kommunisterna kallades sillénare i början av 30-talet), och artikeln uppmanar de lokala socialfascistiska korpralerna i fackklubbar och avdelningsstyrelser att studera erfarenheterna från 30-talet för att se hur man tystar revolutionära arbetare, samt lämnar litteraturtips för detta. Ännu nära 40 år efteråt framkallar

¹ Karl Marx: *Louis Bonapartes 18:e Brumaire*, Gbg 1971, s 33.

² [Lärdomar av den ekonomiska kampen](#) (“Strasbourg-teserna” från 1929)

alltså SKP:s politik under 30-talskrisen onda drömmar i sossepamparnas hjärnor. Det är ett gott betyg åt SKP:s politik under denna tid.

Att SKP:s historia även skys av VPK är lätt att förstå. Ur ett närsynt perspektiv kan många kanske tycka att den reformistiska politik som VPK för är ”realistisk och förnuftig”, som de ledande VPK:arna älskar att uttrycka sig. Men med ett litet större perspektiv framåt och i ljuset av 30 års SKP-historia under den ”realistiska” politikens fana, avslöjar den sig som en medveten avvärjning av den svenska arbetarklassen, ett knäfall än för socialfascismen än för den småborgerliga reformismen. SKP:s historia utgör emellertid inte bara på detta sätt en anklagelse mot VPK idag. Under den period som vi här tar upp förde SKP en *revolutionär* politik och påbörjade utvecklingen mot ett verkligt kommunistiskt parti. Att ställa VPK idag mot SKP under början av 30-talet avslöjar hela det hyckleri som VPK-spetsarna utvecklar då de talar om Vänsterpartiet som det revolutionära partiet.

Mycket riktigt utgör VPK:s inställning till sin historia en ynkelig anblick. Eller kanske borde man skriva ”brist på inställning”, ty VPK har inte uppvisat ens ansatsen till en analys av sin bakgrund och utveckling. I ett studiebreiv för nya medlemmar som bl a behandlar partiets historia ”VPK — uppkomst, program och politik”³ tar man sålunda till den enklaste utvägen: man tiger helt enkelt ihjäl hela perioden 1917-38. I en artikel i Arbetartidningen våren 1970⁴ avslöjar emellertid Fritjof Lager, själv en drivande kraft i SKP:s urartning, en del om partiets inställning. Han försöker tillbakavisa påståendet att han själv och hans kumpaner i partiledningen skulle vara ”invalida, som revolutionära kämpar betraktat” och att denna ”invalidisering” skulle ha rötter långt tillbaka i SKP:s historia. Redan från första början visar dock Lager att han inte bara är invalid, utan död, som kommunist. Han börjar 1929, och det gör han rätt i eftersom sprängningen 1929 var själva utgångspunkten och förutsättningen för att SKP skulle utvecklas till ett revolutionärt parti. Det var endast genom en fortsatt oförsonlig kamp mot de vänstersocialdemokratiska strömningar som då kastades ut ur partiet som SKP skulle kunna bevara och utveckla sin revolutionära karaktär. Lager intar emellertid den motsatta ståndpunkten. Detta är inte heller särskilt förvånansvärt eftersom kampen mot vänstersocialdemokratin ger VPK självt skit på tummen. För Lager blir sålunda partisprängningen 1929 en ”förödande och olycklig” händelse och kampen mot hans själsfränder i Kilboms-partiet (30-talets högeropportunist) blir ”ofruktbar”.

VPK:s akademiska utskott, grupperat kring tidningen Gnistan, har det inte heller lätt med historien. När den revolutionära Göteborgs-avdelningen i KFML våren 1970 reste parollen ”Klass mot klass” för att markera den proletära inriktning och den oförsonlighet gentemot bourgeoisin som den ansåg att KFML borde sträva efter, blev akademikerna i förbundsstyrelsen oroliga för att den småborgerliga ledning och den småborgerliga inriktning som de ville ge förbundet skulle raderas ut — att arbetarklassen skulle ställas i centrum i stället för ”folket”. De gjorde vad opportunisterna alltid gör i ett sådant läge: de förfalskade historien och förtalade den kommunistiska rörelsen. Sålunda skrev de om parollen ”Klass mot klass” att den fördes fram av Kommunistiska internationalen 1927-28 i det huvudsakliga syftet att understödja det engelska kommunistpartiets första självständiga uppträdande i parlamentsvalen (!) Parollen skulle inte vara tillämplig i Sverige idag ”eftersom KFML från och med i år ställt upp i valen” (!). Dessutom visade sig parollen enligt dessa historieförfalskare vara felaktig:

”Dess brister visade sig i praktiken. Den bidrog till att svetsa ihop de socialdemokratiska medlemsmassorna med de reaktionära ledarna i stället för att skilja dem. Den hindrade upprättandet av en enhetsfront mellan proletariatet och de icke-proletära klasserna. Framförallt hindrade den bildandet

³ VPK — uppkomst, program, politik, Sthlm 1971.

⁴ AT 1970:18.

av enhetsfronten mot den framväxande fascismen [...] på grund av dess brister övergavs den också av internationalen.”⁵

De skändliga försöken att göra Komintern ansvarig för att arbetarklassen i vissa länder förlorade det första slaget mot fascismen genom att utmåla internationalens politik 1928-35 som sekteristisk är högeropportunisterna inte ensamma om. Inte oväntat gör de gemensam sak med trotskisterna i RMF och FK och VPK-arna i *Zenit*: den opportunistiska familjen samlas. Vi saxar [nedan ett längre stycke, här avgränsat av två horisontella linjer, *Marxistiskt forums anmärkning*] ur en artikel i KFML(r):s teoretiska organ ”Klasskampen”, som tar upp denna fråga i polemik mot FK:

Först FK:s ”analys”: Kominterns politik var sekteristisk. Socialdemokraterna kallades social-fascister, alltså (!) gjordes ingen skillnad mellan socialdemokrater och fascister. Inte heller gjordes någon skillnad mellan fascistisk diktatur och borgerlig demokrati. Genom att föra en skoningslös kamp mot de socialdemokratiska partierna och betrakta dessa som huvudfiender, splittrade kommunisterna arbetar rörelsen och drev socialdemokraterna i fascisternas famn. På så sätt bär Komintern ett tungt historiskt ansvar för fascistens seger. Den analys Komintern gjorde av läget och uppgifterna beskrivs av FK sålunda:

”Kapitalismen rullar raka spåret mot den slutliga krisen, och helt parallellt löper borgarstaten linan ut mot den öppna fascistiska diktaturen. Samtidigt radikaliseras arbetarklassen och så — pang — kommer revolutionen.”⁶

Perioden innebar, inte oväntat, ett ”gigantiskt nederlag” för proletariatet.⁷ Hur kunde då Komintern slå in på en sådan katastrofal linje? Jo, den var:

”ett vapen i kampen inom SUKP⁸ där Stalin just strax före och under 1928 bekämpade den Bucharinska högerlinjen.”⁹

Teorin om att Stalin drog in hela den världskommunistiska rörelsen i en djävulsk konspiration för att krossa oppositionen i SUKP och därigenom beredde vägen för fascismen, är inte ny. Den fördes fram av Trotskij och ältades av 4:e internationalen i 30 år innan tidskriften *Zenit* lyfte fram den i mer salongsfärdig VPK-miljö för något år sedan.

Låt oss se vilken Kominterns verkliga ståndpunkt var. Vi väljer ett centralt citat från den 6:e världskongressens teser 1928:

”Förutom att dra till sig socialdemokraterna litar bourgeoisin vid kritiska tillfällen och under speciella omständigheter till fascistiska regimer. Fascismens kännetecken är att bourgeoisin, när den står inför sammanbrott i den kapitalistiska ekonomin och speciella subjektiva och objektiva omständigheter föreligger, begagnar sig av missnöjet inom små- och mellanbourgeoisin i städerna och på landsbygden, och t o m inom vissa skikt av deklasserade proletärer, för att bygga upp en fascistisk massrörelse som ska spärra den revolutionära utvägen. Fascismen tillgriper öppet våld för att slå sönder arbetarnas och fattigböndernas organisationer och vinna makten [...]”

De fascistiska regimerna ”hotar arbetarklassen i alla länder med militära vågspel och krig”.¹⁰ Det framgår klart bara av detta citat att Komintern a) inte såg fascismen som ett nödvändigt stadium i den kapitalistiska statens utveckling utan som en frukt av speciella politiska och ekonomiska omständigheter. Tvärtom räcker det om FK kastar en hastig blick i dokumentet för att se att denna ståndpunkt i själva verket bekämpades av Komintern då den fördes fram t

⁵ Meddelande från KFML nr 2, 1970. [Se vidare [Dokument från en splittring - KFML, KFMLr – Red](#)]

⁶ Flygblad från FK i Gbg, 1971 sept.

⁷ aa.

⁸ Sovjetunionens kommunistiska parti.

⁹ se not 6.

¹⁰ Teser om det internationella läget... övers fr Jane Degras: *The Communist International 1919-1943*, band 2, London 1965, s 459.

ex av vänsteropportunistiska element i KPD.¹¹ Att b) Komintern gör en klar åtskillnad mellan fascism och socialfascism (och borgerlig demokrati): fascismen tillgriper öppet våld för att krossa arbetarrörelsen och skärper oerhört krigsfaran, samt har en annan klassbas. Detta om analysen.

Så den föregivet sekteristiska taktiken gentemot socialdemokratin. Vad FK ”glömmer” är det historiska faktum att socialdemokraterna *systematiskt* bröt ned arbetarrörelsens försök att göra minsta motstånd mot kapitalets offensiv, politiskt eller ekonomiskt, att de lika systematiskt terroriserade kommunisterna med metoder som inte stod fascisternas efter, att de öppet samarbetade med den svartaste reaktionen mot arbetarna, att de i många länder till en början och i vissa fall under hela krisen utgjorde bourgeoisins stöttrupp mot arbetarna. Ännu efter Hitlers maktövertagande 1933 i Tyskland kunde ordföranden i det tyska LO:s representantskap skriva under rubriken ”Beredda till samarbete för att uppbygga staten, näringslivet och nationen”:

”I enlighet med detta har vi också ställt oss positiva till den nu varande regeringen [...] Vi är villiga att hjälpa den nuvarande regeringen att uppfylla arbetarklassens önskningar och förväntningar på det sociala och ekonomiska området. Vi är detta desto hellre som det som tilldrog sig den 5:e mars (dvs dagen för hitleristernas statskupp, min anm) otvivelaktligen var en revolution av största omfattning och räckvidd [...] en revolution som kastade de traditionella uppfattningarna över ända och gjorde upp med de gamla vanebegreppen, en revolution som till sist gick ut på att besegra det liberal-kapitalistiska systemet. Fackföreningarna har slagit en brygga över till staten och dess ledning.”¹²

FK:s prat om att det var Kominterns sekteristiska linje som omöjliggjorde en enad arbetarrörelse mot fascismen, är helt enkelt en ovanligt simpel lögn som bara tjänar syftet att rentvå socialdemokratin dess historiska ansvar för fascismens seger. Komintern förde förvisso en enhetsfronttaktik mot fascismen, men socialfascisternas förräderi gjorde det nödvändigt att denna front riktade sig mot såväl de social-fascistiska ledarna som mot fascisterna. Det fanns helt enkelt inga förutsättningar för en frontpolitik av det slaget som kunde komma till stånd på många håll under ändrade betingelser i slutet av årtiondet. Den enda gång som detta försöktes var 1932 i Tyskland, men socialfascisterna vägrade. Sådana är fakta.

Ryckta ur sitt levande historiska sammanhang kan citat tolkas ungefär hur som helst. Därför är det en utmärkande metod för historieförfalskaren att göra just så. De citat som FK anför om Komintern och fascismen fördes fram i kamp mot opportunisterna som inför fascismens anlopp var benägna att offra det kommunistiska partiets självständighet och kapitulera för socialdemokratin. Så stod frontställningen. Menar FK att kommunisterna skulle underordna sig socialfascisterna för att rädda den borgerliga demokratin? I så fall väntar vi med spänning på att ni utvecklar den ståndpunkten ytterligare. Så till den teori om arbetarklassens automatiska radikalisering allteftersom krisen djupnar, vilken FK tillskriver Komintern. Detta är naturligtvis ingenting annat än fria fantasier. Så skriver Kominterns exekutivkommitté i ett kritiskt brev till SKP vintern 30-31 att det vore ett:

”svårt opportunistiskt fel att förlita sig därtill att de svenska arbetarmassorna spontant i vänsterutvecklingens process skulle befria sig från den borgerliga ideologins inflytande och komma till insikt om nödvändigheten av revolutionär klasskamp mot kapitalismen, till medvetande om de oförsonliga motsatserna mellan deras intressen och hela den nuvarande politiska och samhällsliga ordningen. Massorna måste genom SKP uppfostras till detta medvetande och till den revolutionära kampen.”¹³

¹¹ Tysklands kommunistiska parti.

¹² cit fr Per Albin går vidare — stridsskrift utgiven av Socialistiska partiet, Sthlm 1935.

¹³ *Kommunistisk Tidskrift /KT/*, mars-april 1931.

FK ljuger återigen.

Beträffande FK:s verkligt vetenskapliga sätt att analysera grunderna till Kominterns politik är det väl inte mycket att säga. Rörelser som kommer med sådana ”teorier” och samtidigt breder ut sig i tjocka tidskrifter om nödvändigheten av en ”vetenskaplig inställning” och en ”djupgående analys av den kommunistiska rörelsens historia” förtjänar faktiskt inte att tas på allvar.

Slutligen: ledde Kominterns linje 1928-35 till nederlag för proletariatet? Från det studiekammarperspektiv varifrån FK spekulerar över den revolutionära rörelsen är varje nederlag naturligtvis betingat av en felaktig linje. I den ”rena vetenskapens” sjunde himmel där FK befinner sig existerar nämligen ingen klasskamp. Har man en riktig ”vetenskaplig” linje kan man helt enkelt inget annat än segra. Detta är naturligtvis fel.

Perioden 1928-35 karaktäriserades av en rasande offensiv från klass-fienden, en offensiv som arbetarklassen och dess partier i många fall var för svaga för att slå tillbaka. I många partier gav svagheten upphov till opportunistiska fel. Men om man vill förklara varje nederlag som nåddes med en felaktig generallinje från Komintern (medan framgångar lämpligen förklaras med brott mot denna linje) får man allt lov att prestera mer än FK:s lögner.”¹⁴

Den opportunistiska familjen har också fel då den påstår att Komintern skulle gjort självkritik på sin linje 1928-35 och övergivit denna därför att den visat sig felaktig. Om detta skriver Komintern:

”vår tidigare taktik var, oaktat att enstaka fel begicks på lokala orter och stundom även i partiledningarna, fullkomligt riktig. Vi ändrar nu enhetsfrontstaktik därför att läget har förändrat sig.”¹⁵

Vi i KFML(r) betraktar Komintern och Kominternperioden i den kommunistiska rörelsens historia som en oskiljaktig del av den tradition som från Marx till Mao varit bärare av den vetenskapliga socialismen och den proletära revolutionens linje i arbetarrörelsen. Trotskisterna brukar anklaga oss för att vara okritiska gentemot denna tradition. I och för sig har vi väldigt svårt att ta folk på allvar som i ena meningen talar om nödvändigheten av en ”kritisk inställning” och i den nästa låter denna ”kritiska inställning” ta gestalt i nästan ordagranna upprapningar av 30-40 år gamla trotskistiska fantasifoster utan att tillägga en enda egen tanke. Men vi vill gärna ta tillfället i akt att deklarerat: vi anser det vara en oerhört viktig uppgift att undersöka och lära av den kommunistiska rörelsens positiva och negativa erfarenheter under Kominternperioden. Kommunisterna i de europeiska sektionerna av Komintern arbetade under förhållanden som i många avseenden liknar dem vi arbetar under idag. Uppgiften att genomföra den socialistiska revolutionen i ett högt utvecklat imperialistiskt land ställer många problem som den vetenskapliga socialismens klassiker endast delvis besvarat och där denna period ger oss omedelbara lärdomar att utgå ifrån. Dessa erfarenheter är vad det gäller de flesta europeiska partierna inte summerade från en marxist-leninistisk standpunkt beroende på dessas revisionistiska urartning. Uppgiften att göra denna summering är därför en nödvändighet och en plikt för de nya marxist-leninistiska grupper som börjat växa fram i kamp mot den moderna revisionismen. Den revolutionära arbetarrörelsens erfarenheter är alltför dyrbara för att lämnas ut åt den borgerliga vetenskapens kastrening och den trotskistiska lögnens korpar.

I Sverige har MLK försökt uppträda som förvaltaren av arvet från SKP. Deras förvaltning har, inte oväntat, visat sig bli en förskingring.

MLK är en del av samma opportunistiska familj som vi behandlat ovan: MLK är den högeropportunistiska avläggaren av VPK:s gamla ungdomsförbund. I sina ”historiska studier”

¹⁴ *Klasskampen* 1971:6, s 56-58.

¹⁵ *KT* 1935:2.

befinner sig MLK på det stadium i vetenskapens utveckling då man just lärt sig läsa innan-till i gamla dokument men ännu inte lärt sig tänka självständigt. I sin broschyr till minnet av kamrat Set Persson¹⁶ visar de att de inget lärt av kampen mot opportunisten i SKP. Karaktäristiskt för deras framställning är nämligen deras fullständiga blindhet för SKP:s ekonomism, för partiets fackliga inskränkthet. I själva verket var det denna ekonomistiska tendens som under 30-talet utförde det nödvändiga mullvadsarbete, som var den mäktigaste faktorn bakom det undergrävande av teorin, skolningen och den *revolutionära* praktiken som var förutsättningen för det öppna brottet med marxismen-leninismen under kriget. Denna blindhet är naturligtvis inte utan grund i MLK:s politik idag: i själva verket upprepar och renodlar MLK SKP:s ekonomistiska tendenser med en renlärighet som gränsar till bokstavstro.

Vår framställning syftar att ge en överskådlig bild av den politiska och i någon mån ekonomiska utvecklingen under 30-talet, för att mot den bakgrunden granska SKP:s politiska utveckling inför och under krisen. Vi har också försökt att i några kapitel ge en konkret och levande skildring av arbetarnas läge och arbetarnas kamp. Detta har vi inte enbart gjort för att lätta upp framställningen med några lättlästa avsnitt. 30-talskrisen är, trots felsteg och nederlag, ett heroiskt kapitel i den svenska arbetarrörelsens och speciellt den revolutionära riktningens historia. Den oförsonlighet, den uthållighet och det mod som tusentals svenska arbetare visade i striden mot kapitalets och sosseledarnas hungeroffensiv, är ett bjudande exempel för varje revolutionär idag. De flesta av oss är unga och vet mycket litet om de krav som konkret ställs på den revolutionära ledningen under en så skärpt klasskampssituation. En sådan framställning är därför nödvändig.

Många viktiga frågor saknas emellertid helt eller delvis i boken varför den inte kan göra några pretentioner på att vara fullständig. För det första har vi utelämnat en del frågor på grund av brist på tid och material (exempelvis kampen mot fascismen, ungdomsarbetet och soldatarbetet). För det andra har vi fått lämna en del frågor därhän helt eller delvis på grund av att vi anser dem tarva en grundligare marxist-leninistisk analys än vi kunnat ge dem (detta gäller en konkret analys av 30-talskrisen i den marxistiska politiska ekonomins ljus, samt av fascismen och socialfascismen). För det tredje, slutligen, finns det en fråga som vi borde tagit upp, både beroende på dess vikt idag och dess kvantitativt och kvalitativt stora vikt för SKP. Denna fråga är arbetet bland de arbetslösa.

Syftet med bokens uppläggning är att läsaren steg för steg skall kunna följa kampen mellan de två sidorna i arbetarrörelsen — socialdemokratien och kommunismen — och dessa sidors utveckling före och under krisen. I de båda avslutande delarna ”Reaktionens skördetid” och ”SKP:s taktik under 30-talskrisen — erfarenheter och lärdomar” försöker vi summera upp denna utveckling och dess betydelse för den revolutionära rörelsen idag. Speciellt den sista delen är framställd i syfte att kunna tjäna som material för mer organiserade studien, och försöker alltså presentera SKP:s kamp i ljuset av de allmänna erfarenheterna av arbetarklassens kamp, det kommunistiska partiets och partibyggnadens strategi och taktik, som dessa står att finna i den rika källa som de marxist-leninistiska klassikerna utgör.

Göteborg i november 1971

Författarna

¹⁶ [Till försvar för kommunismen](#), Kommunistisk Tidskrifts skriftserie nr 1, 1971.

1. Den stora krisen

”Under kriserna utbryter en samhällelig epidemi, vilken skulle ha förefallit alla andra epoker som en orimlighet: överproduktionens epidemi. Samhället finner sig plötsligt försatt tillbaka i ett tillstånd av momentant barbari, en hungersnöd, ett allmänt förintelsekrig synes ha avskurit det från alla livsmedel, industrin och handeln synes förintade, och varför? Emedan det äger för mycket civilisation, för mycket livsmedel, för mycket industri och för mycket handel.” (Marx & Engels: *Kommunistiska Manifestet*, KFML(r), 1971, s 18)

Krisen kom sent till Sverige. Först på hösten 1930 började arbetslösheten stiga oroväckande dvs överskrida de 10% som var normalt under 20-talet. Arbetslösheten var särskilt svår inom exportindustrin. Snabbt var mer än hälften av de organiserade sten- och trävaruindustriarbetarna utan arbete. Situationen var likartad för gruv- och metallarbetare. Exportindustrin drabbades hårdast därför att hela världens kapitalister krävde skyddstullar för just sina produkter i det desperata hoppet om att bevara den nationella marknaden för sig själva och hindra konkurrerande import. Detta i ett läge då överproduktionen medförde sänkta priser och fallande profiler. Resultatet blev att den internationella världshandeln på några få år minskade med 66%.

Kapitalisterna sökte kompensera de fallande profiterna genom korttidsarbete och en hänsynslös rationalisering. Antalet arbetsdagar per vecka sänktes så att arbetstiden i genomsnitt sjönk från 48 timmar före krisen till 43.5 i november 1932 då omkring hälften av alla företag och arbetare inom industrin arbetade på korttid med arbetsveckor på ned till tre dagar. Samtidigt tvingade kapitalisterna upp arbetstempot och lyckades därigenom avskeda väsentligt fler arbetare än vad produktionen minskades. Men kapitalisternas viktigaste kampmedel för att värna om de försvinnande profiterna var lönesänkningar. Under sommaren 1931 planerade SAF en lönereduceringsoffensiv inom exportindustrin och annan industri som var utsatt för utländsk konkurrens. Den 15 september fastställdes att SAF skulle inleda en aktion för lönesänkningar. Den beräknades beröra 175 000 arbetare. 1932 genomfördes lönesänkningar för 100 000 metallarbetare med 6%, 35 000 sågverksindustriarbetare med 9%, 21 000 pappersmassearbetare med 7% och 16 000 pappersarbetare med 4%. 1933 pressade redarna sjöfolkets löner med 5% och 45 000 byggnadsarbetare tvingades 1934 godta sänkningar på 20-25%. Eftersom monopoliseringen var utbredd var det möjligt för kapitalisterna att trots grosshandelsprisernas fall, i stort behålla detaljhandelspriserna. Resultatet av alla dessa kapitalisternas åtgärder blev hunger och elände för arbetarnas massa.

Genom produktionsinskränkningar, bankrutter och rationaliseringar ökades ständigt de arbetslösas skara. Det skedde en ihållande ökning från 1930 till början av 1933 som endast tillfälligt avbröts under sommarmånaderna och antalet hjälpsökande steg från 13 600 i mars 1930 till 186 600 vid samma tid 1933. Ändå underskattar dessa siffror arbetslöshetens utbredning. Arbetslöshetskommittén (AK) var hatad och arbetarnas ovilja mot att anmäla sig som hjälpsökande gjorde att det inte är någon överdrift att påstå att antalet arbetslösa i verkligheten var minst det dubbla mot vad som avspeglades i AK:s siffror. Under vintern 1932-33 var omkring 30% av de fackligt organiserade utan arbete och det fanns mellan 700 och 900 sökande per 100 lediga platser vid de offentliga arbetsförmedlingarna. Den industriella reservarmén var större än någonsin.

Nöden inom arbetarklassen var obeskrivlig. En f d riksdagsman berättade i ett brev till riksdagen att:

”på många håll har det gått därhän att man börjat så att säga sova bort svälten. För att klara sig på det lilla man har råd att äta försöker man ligga så länge som möjligt...”¹

Men borgarna var oberörda och det kunde heta:

”Den som vill hushålla kan leva billigt, det är min uppfattning.”²

Arbetslösa utanför Folkets Hus i Stockholm senhösten 1930

De arbetslösa var utlämnade till hunger och svält under fattigvårdens eller AK:s förnedrande övervakning. En av huvudprinciperna bakom AK var att arbetslöshet inte i och för sig gav rätt till ”hjälp”. De knappa smulor som stat och kommun kastade åt de arbetslösa var endast nog att ge en femtedel av de hjälpsökande nödhjälpsarbete eller någon form av understöd. Vidare var varje arbetslös tvungen att varje dag uppsöka kontoret och stämpla för att på så sätt visa sin arbetsvillighet. För enligt paragraferna kunde understöd endast utgå till den som var ”oförvällat arbetslös”. En annan paragraf förpliktade den arbetslöse att ”antaga erbjudet lämpligt arbete”. AK-byråkraterna kunde säga:

– Nu gäller det alltså om Petterson tar emot anbudet om arbete på Grenbergavägen? Det är ju frivilligt, tillade han efter en kort paus.

– Jag förmodar att jag blir avstängd från understöd om jag säger nej?

– Mja. Jo. Bestämmelserna är ju sådana. För två månader vill säga.

– Då är friheten i detta sammanhang illusorisk.”³

Avstängning från arbetslöshets”hjälp” kunde även ske om en arbetare vägrade att ta arbete där det förelåg konflikt. AK betraktade ofta strejkbryteri som ”lämpligt arbete” (Stripadirektiven).

1932 var drygt 30 000 svenska arbetare, en bråkdel av de hjälpsökande, förvisade till nödhjälpsarbete. Borgarstatens njugghet kunde få en att tro att regeringen såsom utgångspunkt för sin arbetslöshetspolitik tagit det recept som omtalas i legenden om de 5000 män med kvinnor och barn som mättades med fem kornbröd och två fiskar. Detta försök att mätta hungrande med trollformler gick igen i AK:s lönepolitik: nödhjälpslönerna skulle understiga lönerna på den öppna marknaden för att förhindra att nödhjälpsarbetena konkurrerade med den öppna marknaden om arbetskraften. Nödhjälpslönerna beräknades utifrån grovarbetarlönerna så att om grovarbetarlönen per dag var 8.50 skulle AK-lönen vara 6.75 dvs 75% av grovarbetarlönen:

¹ AK protokoll 1931:42:12.

² AK protokoll 1933:27:6.

³ A Eriksson: *Vägen vi byggde*, Sthlm 1955, s 27.

”För en yrkesarbetare som tjänade 12.50 om dagen i normala fall var det ett helvete att behöva ge sig ut i någon ödemark långt från hemmet och bygga vägar för en ersättning som var lägre än den lägsta grovarbetarlön, bo i primitiva baracker och äta en miserabel kost, medan fattigvården samtidigt måste understödja den hemmavarande familjen.”⁴

Vidare flyttade kommunerna över ordinarie arbeten till reservarbeten för att på så sätt tjäna in pengar på svältlönerna. Genom dessa manövrer fungerade AK ofta som kapitalisternas löne-
nedpressningsinstrument.

Väg- och gatuarbeten var de vanligaste nödhjälpsarbetena. De fick inte vara angelägna, ett arbete som i alla fall skulle komma till stånd inom de närmaste åren fick i regel inte utföras som nödhjälpsarbete:

”Det berättades om ett bygge att vägen på en punkt avbröts av en bro. Det fanns emellertid i närheten en äldre bro som var utdömd och skulle byggas om. Då kunde den nya bron inte få utföras som nödhjälpsarbete, eftersom den i alla fall skulle byggas! Men vägdistriktet saknade medel till detta, och därför fick man nöja sig med att bygga vägen på ömse sidor om vattendraget och låta den ligga oanvänd tills vägstyrelsens ekonomi blev bättre. Men det dröjde många år.”⁵

Sådana där historier berättades många bland nödhjälpsarbetarna. Nödhjälpsarbetena var onyttiga och meningslösa. Exempelvis lät många kommuner de arbetslösa sitta och knacka makadam för hand. Det betraktade AK som ”lämpligt arbete”. I den öppna marknaden gjordes detta med stenkross! Det är ingen svårighet att hitta en uppsjö med liknande exempel som visar den fruktansvärda misshushållning som skedde under krisens dagar och som är en inneboende del i det kapitalistiska samhällssystemet.

Arbetslösheten härjade särskilt svårt bland ungdomen. En tredjedel av de arbetslösa var under 25 år. Många stod inte ut med att gå arbetslösa. De hatade AK-köerna och avskydde ”hjälp”-villkoren. Förresten kunde de ju inte existera på vad de i nåder fick, och sina föräldrar ville de inte ligga till last:

”Han hade under ett par års tid gått sysslös hemma i sitt födelsesamhälle, vars industrier numera ej gav bröd åt mer än ett fåtal människor. Fadern hade också drabbats av de onda tiderna, och även han kastats ut i arbetslösheten. Fattigvården hade trätt emellan och lämnat familjen det lilla understöd, den mäktade att ge. Rolf Hanner hade energiskt sökt erhålla någon sysselsättning inom orten, men detta hade ej lyckats. Tiderna voro dåliga och man hade överallt överflöd av arbetskraft. Hanner var ej den ende yngling, som gick och slog dank här i samhället. De flesta av hans skolkamrater voro också arbetslösa. Hela den generation, han tillhörde, var snart att räkna bland fattighjonerna. Dessa unga, livskraftiga pojkar, som nätt och jämnt lagt första exercisåret bakom sig, tycktes dömda till en tillvaro, som endast gjorde dem apatiska och förslöade. Då de träffades, hade de endast ett samtalsämne – nöden.”⁶

Tusentals ungdomar lämnade sina hem på jakt efter arbete. De ville inte bli fattighjon vid 20 års ålder. De ville inte bli överflödiga varelser utan existensberättigande Unga pojkar som aldrig arbetat, som aldrig fått vara med i produktionen, bröt upp och luffade mot de stora städerna. De ville ha arbete. Men det fanns inga jobb. Arbetsstyrkan var fulltalig överallt:

”Och så gav vi oss ut. Hoppfulla och optimistiska. Vi trodde, att man någonstades skulle ha användning för oss. Men vi var överflödiga var vi kom. Vi hade gått ut i det redliga uppsåtet att ärligt arbeta för vårt uppehälle. Vi fick inte detta, och vi blev tiggare i stället.”⁷

⁴ Å Elmér: *Från Fattigsverige till Välfärdsstaten*, Lund 1965, s 58.

⁵ aa, s 58.

⁶ W Walfridsson: *Slavar*, Sthlm1933, s 19.

⁷ aa, s 65.

Resandegrabbarna hade alla något ”tjack” som de försökte klara sig på. De försökte maskera sitt tiggeri. Alla fruktade lösdrivarlagen och varningen som allmänt betraktades som en biljett till Svartsjö eller någon annan av tvångsarbetsinrättningarna:

”Tvångsarbete! Precis som om dom skulle behöva tvinga mej till att arbeta! Och ändå var det min längtan efter arbete, som en gång drev mej hemifrån. -. Inte för att bli en luffare eller

tiggare utan för att jobba och göra rätt för mej. Att jag inte fått göra det, det är sannerligen inte min skull. Och nu ska dom ge mej arbete! Tvångsarbete! Vilken ironi! Jag som inget högre önskat än arbete, mej ska dom ge arbete som straff. Så vida jag tigger så snuten får reda på det. Gör jag inte det, då kan jag inte ens få något tvångsarbete. Han skrattade, hårt och bittert.”⁸

Nordisk Familjebok skrev:

”Lösdrivare är enligt nu gällande lagstiftning var och en som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle och utan att söka arbete, ävensom den, vilken eljest, utan att äga medel till sitt uppehälle, underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika för ett sådant levnadsätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. [...] Numera regleras åtgärderna mot lösdriveriet genom lag om lösdrivares behandling av den 12 juni 1885. Denna belägger med tvångsarbete från 1 mån till högst 3 år efter föregående varning lösdrivare av båda könen.”⁹

Polisen gjorde razzior. Härintill ser vi ett tidningsurklipp från Dagens Nyheter 1932, som beskriver en polisrazzia mot ”lösdrivare”, som husvilla sökt natthärbärge i några Brommalador. Kapitalisternas knektar ryckte ut med 4 hundar och bytet blev 17 gripna. De som inte hade någon varning fick en sådan och släpptes, övriga internerades på Svartsjö.

Det närdes ett hat bland dessa kringflackande och arbetssökande ungdomar, inte bara till det bestående samhällssystemet. utan också i viss mån till dem som hade jobb:

”Hatet flammade hetast mot dom som stod närmast, mot dom som stod på den plats i produktionen där de själva kunde ha stått, mot dom de fick nej av då de knackade på dörrarna. – Arbetarna som har jobb behöver vi inte solidarisera oss med. Dom skiter i oss. Dom klamrar sig fast vid sina platser som flatlus i huden. Vad tar dom för hänsyn till oss? Har du hört någon som har sagt: 'Jag arbetar bara fyra timmar om dan. Du kamrat behöver också arbete.' När dom strejkar kan dom leva på existensminimum, men inte då det gäller att klara arbetslösa kamrater.”¹⁰

En del blev t o m strejkbrytare:

Polisrazzia i Brommalador, 17 man tagna.

Polispiket och polishundar på nattligt arbete.

Natten till lördagen gjorde Brommapolis en razzia i ett par lador på Ulvsunda gårds område, varvid resultatet blev att icke mindre än 17 man — varav det stora flertalet torde vara löst folk — hämnades på kriminalpolisens lösdrivaravdelning.

Tid efter annan och alldeles särskilt på senaste tiden har befolkningen i Alsten, Äppelvik och de andra samhällena i Bromma till polisen framfört klagomål över de otaliga bettlare som hålla till inom samhällena. Den bofasta befolkningen har känt sig smått osäker, men polisen, som icke har något överflöd på folk, har haft svårigheter att komma till rätta med förhållandena. På fredagskvällen besöt man emellertid att försöka en razzia, och när mörkret fallit på kördes polispiketen fram och bemannades med tio konstaplar, varjämte fyra av Brommapolisens tjänstehundar togos med. Färden ställdes först till den s. k. Rånhammarladan och sedan till en annan lada på norra delen av Ulvsunda gårds ägor på gränsen mot Bromma trädgårdar. I den ena ladap logerade 8 man och i den andra 9. Allesammans beordrades lämna sina viloläger och komma ut, varefter klungan under bevakning av polismännen med hundarna fick marschera till polisbilen, som väntade på vägen ett stycke ifrån. Alla 17 transporterades sedan till polishuset på Kungsholmen.

Vid ett samtal med poliskommissarien Amundson förklarade denne att han i själva verket hoppats på en ännu rikare fångst, men han var icke missbelåten med det resultat som nåtts. Genom den skedda gallringen trodde han att Brommabefolkningen skulle få det litet lättare med bettlarna, och om så skulle bli nödvändigt torde ytterligare razzior icke vara uteslutna. Även om det bland de anhållna skulle finnas en eller annan arbetslös, som bara av en tillfällighet tagit husrum i ladorna — den saken får kommissarien Lundholm på lösdrivaravdelningen utreda — så trodde dock kommissarien Amundson att de flesta männen hörde till de permanent arbetslösa kategori.

Dagens Nyheter den 22 maj 1932

⁸ aa, s 156-157.

⁹ Nordisk Familjebok, 3:e uppl, Malmö 1945.

¹⁰ L Ahlin: *Tåbb med manifestet*, Sthlm 1968, s 100-101.

”– När jag kom ut på resan i våras för första gången så flög jag på en kille som gick å manga. Han satt och skröt och sa att han skulle bli strejkbrytare vid första bästa tillfälle. Bara det yppa sig nåt skulle han hoppa på det, sa han. 'Jävla bettlarbuse!' skrek jag och slog till honom mitt i nyllet. 'Förbannade svartfotsyngel!' Jag har ånkrat det där sedan. Sedan har jag faktiskt förstått honom. Nu skulle jag själv kunna blir brytare eller nåt annat förbannat uselt. Dom driver en till det.”¹¹

Krisen innebar nöd, hunger och arbetslöshet för den svenska arbetarklassen. Genom hänsynslös rationalisering, en stenhård lönedepressningsoffensiv och massarbetslöshet sökte kapitalisterna vältra över krisbördan på arbetarklassen. Krisen ställde den utsugande och den ut-sugna klassen än skarpare mot varandra. Men samtidigt splittrades proletariatet. Att arbetande och arbetslösa hade gemensamma intressen, borde stödja varandra och gå till gemensam kamp mot kapitalet var inte alltid lätt att inse. Solidariteten sattes på hårda prov. Ur de arbetslösas skara utsöndrades ett skikt, som fann sig till rätta med tiggeri och småstöder. Ett skikt som förlorat sin proletära klasstillhörighet. De blev trasproletärer som med *Manifestets* ord ”enligt hela sin levnadsställning är mera beredvilliga att låta köpa sig för reaktionära syften.” En del av dem blev t o m svartfötter.

Trettiotalskrisen var en överproduktionskris. Lagren fylldes, fabriker slogs igen och kapitalisterna förstörde sina varor.

”Överproduktionskrisen i lantbruket har gått så långt att man, för att upprätthålla de höga priserna och bourgeoisins vinster, i Brasilien kastat 2 miljoner säckar kaffe i havet och i Amerika börjat elda med majs istället för kol, i Tyskland har miljoner pud (1 pud=16,38 kg, övers anm) råg förvandlats till svinfoder, och ifråga om bomullen och vetet göres allt för att minska såningsarealerna med 10-15%.”¹²

I Sverige var situationen likartad. Livsmedlen förstördes. Vetet användes som kreatursfoder. Men:

”för att till kreatursfoder bestämt vete inte skulle 'missbrukas' av de svältande och nödlidande arbetslösa och användas till bröd förgiftades vetet, eoisinfärgades, vilket tillät dess användning som kreatursfoder men gjorde det odugligt till människoföda.”¹³

Samtidigt som livsmedel brändes och kastades i sjön svält miljoner arbetare och småbönder i hela världen. I överflödet rådde nöd. Det fanns fabriker, det fanns maskiner, det fanns råvaror och det fanns mänsklig arbetskraft. Alla förutsättningar för produktion var för handen, men ändå slutade kapitalismens hjul att snurra. Kapitalisterna fick ingen tillfredsställande profit vid försäljningen av sina produkter, därför förstörde de sina varor, skar ner produktionen, avskedade arbetarna och bommade igen sina fabriker.

Kriser kunde förekomma även under förkapitalistiska produktionssätt, som en följd av naturkatastrofer, epidemier eller krig. Så kunde exempelvis en översvämning eller en misslyckad skörd få förödande följder. Produktivkrafter både i form av människor och redskap kunde förstöras, men det rörde sig ändå om en *underproduktion*. Produktionen var otillräckligt utvecklad och transportsystemet illa utbyggt, så att det helt enkelt inte fanns någon möjlighet att hindra krisernas förödande verkningar.

Under kapitalismen är det helt annorlunda. Här uppträder inte förstörelsen av produktivkrafter som krisens orsak utan som en följd av den. Det är inte på grund av hunger och sjukdomar som arbetsprestationerna minskar och krisen bryter ut — det är krisen som utlöser hungern. Det är inte på grund av att det är färre arbetare i produktionen som det blir kris — det är krisen som för med sig arbetslöshet. Därför är kriserna under kapitalismen *överproduktions-*

¹¹ aa, s 153.

¹² J V Stalin: *Centralkommitténs politiska verksamhetsberättelse på SUKP(b):s 16:e kongress*, Moskva 1954, s 14.

¹³ F Lager: *Ådalen 1931*, Sthlm 1956, s 15.

kriser. Alltsedan 1825 har kriser hemsökt de kapitalistiska länderna ungefär vart tionde år, lika säkert som dag följer på natt. Trettioårskrisen var den hittills allvarligaste. Den omfattade *hela* den kapitalistiska världen — *alla* kolonier och halvkolonier. Förutom Sovjetunionen fanns det inte ett enda land på hela jordklotet, som inte hemsöktes av den svåraste kris. Samtliga länder och samtliga grenar av den kapitalistiska hushållningen drabbades hårt. Krisen nådde med andra ord en sådan *världsomfattning* som ingen tidigare kris. Krisen var vidare av exempellös *långvarighet*. Under drygt fyra år syntes ingen ljusning. Produktionen sjönk kraftigare än någonsin tidigare. Krisens *djup* var enastående. Krisens viktigaste säregenhet bestod i att den inträffade under *imperialismens allmänna kris*, vilket också innebar att *industrikrisen* sammanflätades med den *kroniska agrarkrisen*.

Vilka är då krisernas orsak och hur skall man bekämpa dem?

Här finns det nästan lika många förslag som antalet borgerliga ekonomer. Med samma förljugna trosvisshet har de alla presenterat krisernas orsak i allt från solfläckarnas inflytande på jordskorpan till väderleksförändringar och därav följande förändringar av skörderesultaten. En tredje orsak till kriserna påstås vara svårigheterna att anpassa tillgång till efterfrågan osv osv. Men alla dessa teorier har *ett* gemensamt drag: de söker orsakerna utanför det kapitalistiska produktionssättets natur och dess huvudmotsägelser.

Utöver dessa teorier finns det två krisförklaringar som är mer försåtliga, och som vunnit stor spridning i synnerhet genom den socialdemokratiska propagandan och som även letat sig fram till mången kommunist.

Disproportionsteorins förespråkare hävdar att statskapitalismen genom monopol, truster och statliga ingrepp glidit in i ett konkurrensfritt stadium. Den kapitalistiska principen om fri konkurrens har ersatts av den socialistiska principen om planmässig produktion. Anarkin i det kapitalistiska systemet kan därmed upphävas. På grundval av denna förvrängning av verkligheten, menar teorins försvarare att kriserna kan undvikas om kapitalisterna bara kan förmås att investera ”rationellt” dvs behålla jämvikten mellan de två stora avdelningarna för samhällelig produktion: konsumtions- och produktionsvaruindustrierna. Genom att bygga ett teoretiskt luftslott på lögnen att kapitalismen övervunnit sina grundläggande motsättningar kan dessa reformister reducera krisernas orsak till ”räknefel” hos borgarstatens finansminister. Det grundläggande felet med disproportionsteorin är således att den förnekar att konkurrensen och produktionsanarkin existerar även under statskapitalismen.

Den andra socialdemokratiska kristeorin är *underkonsumtionsteorin*, som ser krisernas orsak i det faktum, att arbetarna i lön endast får en del av det värde de producerar. Konsumtionen understiger produktionen och här skulle således själva nyckeln till den kapitalistiska krisen ligga. Genom att höja arbetarnas löner skulle kriserna kunna undvikas. Denna teori leder till den ståndpunkten, att det är fullt möjligt att via jämnare inkomstfördelning skapa en krisfri kapitalism.

Underkonsumtionsteoretikerna blundar för att en del av det producerade värdet suggs upp av borgarklassens konsumtion. Vidare tar de ensidigt hänsyn till blott en sida av kapitalismen (varuutbytet och marknaderna), i stället för att utgå från den kapitalistiska produktionsprocessen som helhet. Om man gör det senare måste det framgå, att en höjning av lönerna, även om den ökar efterfrågan på vissa slags konsumtionsvaror, kommer att höja arbetskraftskostnaderna för kapitalisten. Ty om priset på arbetskraft stiger, måste mervärdet falla. Dessutom har underkonsumtion funnits sedan urminnes tider, medan de periodiska överproduktionskriserna är utmärkande just för det kapitalistiska produktionssättet. Till sist är denna teoris förfäktare fullständigt pantslagna, då de skall förklara varför arbetslönen och arbetar-massornas förbrukning vanligen stiger just under de perioder som närmast föregår krisen.

Dessa två socialdemokratiska kriteorier har ett drag som är gemensamt: de söker bägge två krisernas orsak *utanför* det kapitalistiska produktionssättet. De vägrar erkänna att de kapitalistiska produktionsförhållandena måste avlägsnas för att göra slut på kriserna. Det är först när kapitalismens grundläggande motsägelse, mellan samhällelig produktion och privat tillägnande, upphävs genom socialisering av de viktigaste produktionsmedlen och övergången till planmässig hushållning är fullbordad, som samhället inte längre skakas av periodiska överproduktionskriser.

Fronterna formeras

2. (s): Över den kapitalistiska stabiliseringen mot socialismen!

”Kapitalismen har inträtt i den organiserade kapitalismens nya era, vilken betyder det principiella ersättandet av den kapitalistiska principen om fri konkurrens med den socialistiska principen om planmässig produktion.” (Rudolf Hilferding på det tyska socialdemokratiska partiets partidag 1927)

Vi har sett hur verkligheten var för de svenska arbetarna under krisen. Orsaken var inte att den ena eller andra penningmagnaten hade gjort vissa felinvesteringar eller att regeringen hade ett misslyckat ”reformprogram”. Orsaken var att kapitalismen inte kunde fungera annorlunda.

Men bourgeoisin har alltid till sin tjänst professionella smickrare som utnyttjar perioder av stabilitet och högkonjunktur för att bedra arbetarna om det kapitalistiska systemets verkliga karaktär och på så sätt dra dem bort från revolutionens väg. Ingen har väl varit så förfaren i denna brännvinsadvokatyr som socialdemokratin.

Under 20-talet stärktes det socialdemokratiska inflytandet bland arbetarna mot bakgrund av stabiliseringen och högkonjunkturen. Det har alltså sin naturliga förklaring att frågan om hur den relativa stabiliteten i den kapitalistiska ekonomin skulle bevaras och stärkas blev huvudfrågan för socialdemokratin efter efterkrigs-krisen. Två frågor har alltsedan dess varit de viktigaste för socialdemokratin: övervinnandet av anarkin i det kapitalistiska produktionssättet och kontrollen av den arbetarklassens kamp som spirar oundvikligt och spontant ur kapitalismens förtryck. SAP var ett borgerligt, reformistiskt parti. Det ligger därför i sakens natur att socialdemokraterna sökte lösningarna inom ramen för det kapitalistiska samhället.

När nu arbetarna i tusental kastas ut i arbetslöshet, torde det vara på sin plats att erinra dem om de lärdas förkunnelse som säger: ”Endast ökad produktion och sträng sparsamhet kan förhjälp oss ur eländet”

Teckning ur Stormklockan 12.3.1921

Botemedlet.

Inför valet 1920 skrev SAP i sitt valmanifest:

”Produktionen skall planmässigt men målmedvetet omorganiseras i syfte att främja allmänt välbefinnande och ekonomisk rättfärdighet i samhället. Ledstjärnan vid denna organisation måste vara att alla möjligheter till produktionens ökning utnyttjas, ty därigenom kan allmänt välbefinnande åstadkommas, och att de kapitalistiska profitmöjligheterna inskränkas för att slutligen avskaffas. I första hand gäller det då att åt samhället överlämna förfoganderätten över enskilda monopol och landets mera betydande naturrikedomar.”¹

Under det revolutionära uppsvinget 1917-1918 hade socialdemokraterna lovat en parlamentarisk utveckling mot socialismen för att inte arbetarna skulle ta sitt öde i egna händer. Nu, tre år senare var ledstjärnan för denna ”socialistiska” politik ökad produktion. Sådan blir reformistisk politik omsatt i den kapitalistiska statens regeringspraktik.

”Alla människor leva på produktionen. Att åstadkomma en så rik produktion som möjligt borde följaktligen vara ett gemensamt intresse för alla utan undantag.”²

Men den ”samhälleliga kontrollen” då? Var det bara en valfras? Nej, det var en ovanligt lyckosam kombination av socialistiskt frasmakeri och krav på den kapitalistiska staten som har sin grund i imperialismens utveckling. Under imperialismen har de inre motsättningarna i den kapitalistiska ekonomin utvecklats därhän att även störningar som från början inte är särskilt stora kan komma att allvarligt skaka hela produktionen. Produktionen har genom monopolisering och massproduktion i stora, kapitalkrävande enheter blivit ett enda komplicerat maskineri där den ena kuggen är beroende av den andra. Men ändå ägs fabrikerna av olika kapitalister, var och en strävande efter så stor profit som möjligt för egen del, gärna på bekostnad av de övriga. Medan produktivkrafternas utveckling alltså kräver planering och samordning, utesluter den kapitalistiska privategendomen — och därmed profiten som enda rättensnöre för produktionen — denna planering och samordning. Socialdemokraternas tal om samhällelig kontroll var en återspeglning av denna allt skarpare motsättning i den kapitalistiska ekonomin. Att det var en aktiv statlig politik som socialdemokraterna förespråkade var inte heller underligt. Det är just statens funktion att bortse från privatprofitens *sär*intressen hos de olika enskilda kapitalisterna för att tillvarata hela kapitalistklassens intressen, för att bevara kapitalistprofitens *system*. Den ekonomiska politik som socialdemokraterna strävade efter möttes därför av motstånd från de enskilda kapitalisterna, som så länge som högkonjunkturen varade tyckte sig kunna sköta sina angelägenheter bra på egen hand. Socialdemokraterna representerade faktiskt borgarklassens framtid. Detta var orsaken till att socialdemokraternas luftiga fraser under 20-talet inte kunde omsättas i ett konkret program för den ekonomiska politiken och till att de så småningom skulle komma att bli så genant tomma. Krisen skulle komma att skapa betingelser för en sådan konkretisering.

Men även om konkretiseringen saknades, saknade partiet nu lika litet som tidigare prelater som förmådde förgylla den borgerliga politiken och framställa den som ”socialistisk”. Genom monopolisering och internationalisering skapades betingelserna för en planmässig produktion och socialismen mognade, enligt dessa ”teoretiker”, fram spontant i det kapitalistiska samhället genom produktionens församhälleligande. Klasskampen försvann i det socialdemokratiska önsketänkandets himmel. En aktiv statlig politik för att driva på detta församhälleligande, dvs kapitalets koncentration och centralisation — vad var det om inte ”en politik fram mot socialismen”? Att garantera arbetskraftsförsörjning, sprida och utjämna efterfrågan osv genom statliga satsningar på arbetsmarknads-, sjukvårds- och socialpolitikens områden — vad var det om inte en ”aktiv reformpolitik som flyttade fram arbetarklassens positioner”?

¹ cit i Tingsten: *Den svenska socialdemokratins idéutveckling*, del 1, Sthlm 1967.

² G Möller: *Den sociala revolutionen*, Tiden 1918, cit i L Lewin: *Planhushållningsdebatten*, Uppsala 1967, s 35.

”Den borgerliga egendomen, det borgerliga samhället och den proletära egendomslösheten i egentlig mening tillhöra faktiskt en förfluten tid. Det socialiserade samhället, den sociala egendomen och arbetarklassens meddelaktighet har vuxit fram.”³

Så skrev en av de mera slängda prelaterna, Nils Karleby, i sin bok ”Socialismen inför verkligheten”, som hade stor betydelse för den moderna socialdemokratins ideologiska utveckling:

”Alla de sociala reformer, som under trycket av arbetarklassens krav och med den moderna produktionens utveckling uppkomna problem tvingat sig fram, utmynnande i en ökning av det sociala och en minskning av det privata bestämmandet över egendomen, innebära en socialistisk samhällsomdaning av precis samma art som den i framtiden tänkbara. Det kan icke bli fråga om annat än gradskillnader [mellan socialism och kapitalism! vår anm]. Hur vill man egentligen tänka sig samhällsomdaningen på annat sätt än så att olika former av kollektiv egendom tillväxa på den privata bekostnad, och att genom ändrad lagstiftning samt social- och kulturpolitiska åtgärder jämte fria organisationers inflytande ändringar åvägabringas i dispositionsrättens ramar.”⁴

Från den reformistiska vägen, via den kapitalistiska stabiliseringens och produktionsökningens väg fram mot den statsmonopolistiska vägen till socialismen — se där det socialdemokratiska bedrägeriets utveckling under 20-talet. Sätten har varit många men innebörden har varit densamma i den borgerliga arbetarpolitiken alltsedan 1800-talet: att förhindra att arbetarrörelsen förenas med den vetenskapliga socialismen. Från att tidigare ha hävdat att socialismen var Brantings och de övriga socialdemokratiska parlamentsknoddarnas verk införlivades nu också Wallenberg och hans gelikar i socialistkämparnas skara. Arbetarna hade att agera statister åt klassamarbetspolitikens spetsar.

Men verkligheten har en obehaglig förmåga att korrigera de borgerliga ”arbetarideologernas” drömmar om en kapitalism utan klasskamp, en lugn och ostörd tillvaro i riksdagskorridorerna. Kapitalisternas förtryck och hänsynslösa rationaliseringar födde spontant motstånd bland arbetarna. I och med den växande omsorgen om kapitalismens stabilitet blev det allt nödvändigare för socialdemokraterna att förena sina krafter med staten och kapitalisterna för att få kontroll över detta motstånd. Ju mer kapitalismen stabiliserades och högkonjunkturen pekade uppåt, desto mer tilltog socialdemokratins ”samhällsansvar”, desto klarare och öppnare slog man fast nödvändigheten av att åstadkomma ”arbetsfred”. En borgerlig forskare beskriver socialdemokraternas ”attitydförändring”. I början av årtiondet motsatte sig socialdemokratin:

”konsekvent de olika förslagen om utredning av arbetsfredsfrågan. Likväl visade flera omständigheter att den avvisande hållningen successivt undergick en viss uppmjukning. År 1921 talade man om 'klasslagstiftning', om en 'utmaning' och ett 'attentat' mot arbetarnas rättigheter, år 1926 betecknades den föreslagna skrivelsen främst som 'opåkallad'. På en punkt, när det gäller den obligatoriska skiljedomen i rättstvister [...] förklarade (1925) dåvarande socialministern Gustav Möller, att det vore 'tänkbart', att en dylik lagstiftning skulle accepteras av parterna och bli till fördel för samhället. Under remisstiden följande år uttalade sig Möller ännu mer bestämt: 'Vad den obligatoriska skiljedomen beträffar, tvekar jag för min personliga del inte att säga, att jag skulle anse tiden mogen för dess tillämpning i rättstvister.'”⁵

Efter att ha drivit igenom de ökända kollektivavtalslagarna kunde alltså den liberale statsministern med rätta säga:

”Regeringen har blott övertagit och fortsatt det arbete som den senaste socialdemokratiska regeringen påbörjat.”⁶

³ cit i Lewin: aa, s 38.

⁴ aa.

⁵ J Westerståhl: *Svensk fackföreningsrörelse*, Sthlm 1946, s 365.

⁶ aa.

Sådan var alltså socialdemokraternas ställning inför krisen. De krav som imperialismens utveckling ställer på staten var ännu inte så akuta att socialdemokraterna kunde få utlopp för sina storstilade reformplaner praktisk politik. Arbetarrörelsen var ännu inte ”mogen” för deras tvångströjor. Det var litet krisartad stämning på kongressen 1928, då man dessutom lidit nederlag i valet. Men även om det var litet trångt i dörröppningen var kursen klar. Draken som vaktade kapitalismens skattkistor hade fått tre huvuden: statsapparaten, kapitalisterna och den socialdemokratiska parti- och fackföreningsbyråkratin kämpade i klassarbetspolitikens namn tillsammans. Litet oense om medlen kanske, men ense om målet: att till varje pris bevara den kapitalistiska stabiliseringen och kämpa mot varje försök från arbetarnas sida att resa klasskampens och socialismens fana.

3. (k): Klass mot klass för en revolutionär utväg ur krisen

”Vi befinner oss på tröskeln till ett nytt revolutionärt uppsving i kolonierna såväl som i moderländerna. Ur stabiliseringen växer ett nytt revolutionärt uppsving fram.” (Stalin: *Verksamhetsberättelsen på SUKP(b):s 15:e kongress 1927*, Moskva, 1953, s 22)

Första världskrigets slut inledde en ny epok i arbetarklassens kamp för sin befrielse från kapitalismens ok. I Ryssland, den svagaste länken i kedjan av imperialistiska länder som höll det internationella proletariatet fångat, ledde bolsjevikpartiet arbetarna och de fattiga bonde-massorna i den socialistiska oktoberrevolutionen 1917. Denna den första socialistiska revolutionen försatte kapitalismen i en allmän kris som betingades av att världsproletariatet hade fått ett fosterland, ett basområde i kampen mot sina förtryckare. Den drog upp en klar skiljelinje mellan dem som menade allvar i kampen för socialismen och dem som bara använde socialismen som en fras att bedra arbetarna med. Den försåg slutligen arbetarrörelsen med erfarenheter av oerhörd betydelse för kampen, med leninismens teori, ”marxismen under imperialismens och den proletära revolutionens epok [...] teorin och taktiken för den proletära revolutionen i allmänhet, teorin och taktiken för proletariatets diktatur i synnerhet”.¹

På denna grundval byggdes en ny international upp, Komintern, Lenin skrev själv om denna internationals uppgifter och dess plats i historien:

”Första internationalen lade grunden till den proletära, internationella kampen för socialismen. Andra internationalen var en epok då jordmånen förbereddes för rörelsens vidsträckt massutbredning i en rad länder. Tredje internationalen mottog frukterna av Andra internationalens arbete, rensade bort dess opportunistiska, socialchauvinistiska, borgerliga och småborgerliga avskräde och *började förverkliga* proletariatets diktatur.”²

Komintern ställde den socialistiska revolutionen och upprättandet av proletariatets diktatur mot de småborgerliga illusionerna om den borgerliga demokratin och de storborgerliga projekten om evig stabilisering av det kapitalistiska systemet under statlig kontroll. Komintern sökte sammansluta och koncentrera de revolutionära krafterna över hela världen för att lösa denna uppgift. Det var under Kominterns ledning som socialismen byggdes i Sovjetunionen och som förutsättningarna skapades för att socialismen utvecklades till ett världigt block, särskilt genom den kinesiska revolutionen. Det var under denna period som segern över fascismen grundlades. Det var under Kominterns ledning och under bolsjeviseringens fana som kommunistiska partier skapades ur de splittrade, halvopportunistiska och förvirrade oppositionsgrupperna mot socialdemokratin. Tillblivelsen skedde under hård klasskamp inom internationalen. Det är inte underligt att högeropportunisterna, ”vänster”opportunisterna och socialimperialisterna ser denna period som en mörk period i den kommunistiska rörelsens historia. Det är inte underligt att de betraktar den som i kampen inom Komintern stod för den marxist-leninistiska linjen — Stalin — som mörkrets furste själv. Alla dessa historiska framsteg kompletterades naturligtvis med bakslag och förluster. Det ligger i hela denna epoks väsen att klasstridernas hårdhet och oförsonlighet överstiger vad kapitalismen tidigare bevittnat. Under dessa oerhört svåra betingelser gjorde naturligtvis både Komintern och i än högre grad dess enskilda sektioner en mängd misstag. Att analysera dessa misstag, att därur hämta taktiska lärdomar och att på den grundvalen utveckla vår teori och praktik — detta är en av de viktigaste uppgifterna för den revolutionära rörelsen idag.

¹ J V Stalin: *Leninismens grunder, Leninismens problem*, Moskva 1952, s 10.

² V I Lenin: Tredje internationalens plats i historien, *Valda verk*, band 2, del 2, Moskva 1956, s 302.

J V Stalin

Vi har sett hur socialdemokraterna betraktade den stabiliseringsperiod som utmärkte samtliga kapitalistiska länder mot slutet av 20-talet. Komintern kunde med hjälp av den vetenskapliga socialismens teori tvärs igenom den guldålder som bländade borgarna och även fördunklade synen på mången revolutionär arbetare, se krisen och klasskampens skärpning. Stalin skrev redan 1927:

”Det är stabiliseringen själv, det faktum att produktionen ökar, att handeln växer, att det tekniska framåtskridandet och produktionsmöjligheterna blir allt större, medan världsmarknaden, gränserna för denna marknad och de enskilda imperialistiska gruppernas inflytande förblir mer eller mindre stabila”

det är just detta som gör att:

”ur den partiella stabiliseringen framväxer en skärpning av kapitalismens kris och den växande krisen ödelägger stabiliseringen — sådan är dialektiken i kapitalismens utveckling vid innevarande historiska tidpunkt.”³

Ty det var inte socialdemokraternas önskingar om evig stabilitet som bestämde hur kapitalismen fungerade:

”Utvecklingen försiggår inte på så sätt att de kapitalistiska länderna skriker framåt det ena efter det andra, lugnt och jämnt, utan att hindra varandra och utan att stjäla varandra — tvärtom, den försiggår på så sätt att en del länder tränges ut och råkar i förfall, medan andra rycker framåt och går uppåt, den försiggår i form av kamp på liv och död mellan kontinenter och länder om herraväldet på marknaden.”⁴

Högkonjunkturen i slutet av 20-talet hängde dels samman med krigets förödelse. Från att i profitens namn och under profitens fana ha slagit sönder produktionsapparaten i första världskriget tjänade nu kapitalisterna lika grova pengar på att bygga upp samma produktionsapparat. Dels erbjöd den tekniska utvecklingen, speciellt bilindustrin, stora expansionsmöjligheter. Men under högkonjunkturens glättade yta opererade överproduktionens spöke. Marknaderna mättades, konkurrensen skärptes och krisens skugga bredde ut sig över arbetarklassen. Medan arbetarantalet i Sverige 1913-1929 steg med endast 26%, steg produktionsindex med hela

³ J V Stalin: *Centralkommitténs politiska verksamhetsberättelse på SUKP(b):s 15:e kongress, Moskva 1953*, s 10-11.

⁴ aa, s 11.

56%, vilket ger en viss bild av ökningen av det mervärde som kapitalisterna hade att realisera. Konkurrensen om marknaderna skärptes. Kapitalisterna rationaliserade, arbetarna såg sig allt oftare utkastade i arbetslöshet medan utsugningen av dem som blev kvar i produktionen ytterligare stegrades. Otryggheten för den ene arbetaren motsvarades av lönedepressning och arbetslöshet för den andre, i det att konkurrensen om jobben ökade. I Sverige understeg den arbetslösa reservarmén aldrig 10%. I den alltmer skärpta konkurrensen mellan de olika monopolerna och de olika imperialistiska blocken avslöjades hela det kapitalistiska samhällets ruttenhet och oförmåga att ta tillvara den alltmer tekniskt utvecklade produktionsapparaten. I USA användes under högkonjunkturen en *minskande* del av produktionskapaciteten och mycket riktigt kunde kapitalisterna inte ens under dess mest hektiska skede öka antalet anställda.

Kapacitetsutnyttjande 1920-1929 (procent)

1920	94	1925	91
1921	65	1926	89
1922	80	1927	83
1923	94	1928	82
1924	84	1929	83

(Baran & Sweezy: *Monopoly Capital*, 1968, s 232, sv. övers. [Monopolkapitalet](#))

Den organiserade kapitalism som socialdemokraterna talade om utmärktes alltså av ökande anarki och förvirring. En svensk kommunist summerade kapitalismens guldålder från arbetarnas ståndpunkt:

”En väldig stegring av arbetsintensiteten [...] för de arbetare som står kvar i produktionen och en växande massa 'överflödiga' arbetare — det är resultatet av de senaste årens kapitalistiska utveckling.”⁵

Redan 1928 återspeglades detta i ett uppsving i arbetarklassens kamp med omfattande strejkrörelser och arbetslöshetsdemonstrationer.

Den avgörande frågan för kommunisterna i detta läge var om detta tydde på att kapitalismens aktuella stabiliseringsperiod närmade sig sitt slut och det alltså var frågan om vänsterströmningar som man kunde beräkna skulle fortsätta och fördjupas eller ej. Här gick skiljelinjen mellan marxist-leninister och medlöpare som dukat under för socialdemokratins fraser. Hur var då läget i Komintern, hur avspeglade sig klasskampens skärpning i kampen inom internationalen?

Det var en brokig samling som efter kriget slöt sig till Komintern i opposition mot Andra internationals socialchauvinister. Pacifister, småborgerliga demokrater, som var motståndare till ”såväl den borgerliga som den proletära diktaturen”, centristerna som ville ”förena det bästa i bolsjevismen med det bästa i socialdemokratiet” osv. Mycket av deras revolutionära iver härrörde från att de inte kommit fram till köttgrytorna i de gamla partierna. Historien om Komintern på 20-talet är i mångt och mycket historien om bortrensandet av detta skräp ur de kommunistiska partierna och dess återbördande till det socialdemokratiska fadershuset. Många försvann i samband med de förluster som den revolutionära arbetarrörelsen åsamkades i de revolutionära striderna 1918-19 och 1921-23.

I och med den följande högkonjunkturen tillväxte dock högeropportunistiska strömningar i de kommunistiska partierna. Tendenser att insnörpa det kommunistiska arbetet genom blockbildning med socialdemokratiet och slaviskt underkastande under de borgerliga lagarna blev allt vanligare. I Sverige beslöt SKP 1923 att förkasta ”den teoretiska och dogmatiska” politiken, och i stället föra en ”realpolitisk linje” och ”i hela sin verksamhet bli ett uttryck för

⁵ P Thunell: *Hungeravtal eller klasskamp? Inför avtalsrörelsen*, Sthlm 1931, s 9.

massornas dagliga strävanden för bröd och övriga näraliggande omsorger”. Partiet ”skall överallt visa att det är arbetarnas bästa och pålitligaste tjänare”. En socialdemokratisk regering skulle ges stöd ”i alla avseenden, där den tillvaratog arbetarintressen”.⁶ De typiska förespråkarna för en sådan politik var de sk fackföreningskommunisterna. Dessa var partimedlemmar för vilka det politiska arbetet för att vinna de avancerade arbetarna för kommunismen var en underordnad fråga. I stället gällde det att vinna så och så många röster i det eller det fackliga valet så att man kunde få den eller den posten i den reformistiska fackföreningsapparaten. Inte som en tribun för revolutionerandet av fackföreningsrörelsen och den fackliga kampen utan för att kunna slåss bättre för fem öre mer i timmen (och ofta så småningom för att inte förlora arvoden och traktamenten).

För denna verksamhet krävdes inte några marxist-leninistiska studier och som bekant: där den revolutionära teorin går ut går socialdemokratismen in. Dessa cementrövar var inte sinnade att mottaga den annalkande krisen med revolutionär entusiasm. Snarare var de sinnade att blunda för klasskampens skärpning och gömma sig i socialdemokratins kjolar.

Så skedde också. Skumögda och yrvakna föll högeropportunisterna in i de socialdemokratiska besvärjelserna till kapitalismens stabilisering. De förnekade att kapitalismen nalkades en ny period av kris, revolutionärt uppsving och krig. Därigenom tvingades de att avvärja rörelsen och sabotera dess förberedelser för en sådan utveckling. De förnekade att socialdemokratien lierat sig med kapitalet och när kampen skärptes skulle komma att vända sig öppet mot arbetarna som ytterligare ett vapen i borgarklassens händer. De tvingades därmed att förneka nödvändigheten av att skärpa kampen mot socialdemokratien och mobilisera arbetarna till kamp mot kapitalet på en självständig basis. De förnekade att arbetarklassen på alla fronter måste gå till motoffensiv under kommunistisk ledning. På punkt efter punkt tvingades de in i en rent socialdemokratisk position. I en situation då klasskampens skärpning avslöjade socialdemokratien för arbetarna och dessa i allt större utsträckning, men fortfarande under inflytande av reformistiska illusioner, orienterade sig mot kommunismen, fungerade högeropportunisterna som en buffert som förträngde denna arbetarnas politiska utveckling och höll dem kvar i socialdemokratiskt tänkande.

Den revolutionära flygeln inom Komintern menade å andra sidan att världen bevittnade upptakten till en kris med oerhörda klasstrider som följde. Kampen mellan de imperialistiska länderna skulle skärpas till krig, med Sovjetunionen som speciellt begärligt byte. Men krisen skulle också ge upphov till ett revolutionärt uppsving i de imperialistiska såväl som i de undertryckta länderna. Endast denna revolutionära massrörelse, ledd av de kommunistiska partierna och stödd av de socialistiska krafternas offensiv i Sovjetunionen med kollektivisering och industrialisering, skulle kunna vända utvecklingen. Det var en offensiv linje framåt mot socialismen som Komintern förespråkade.

För att förstå den taktiska linjen måste man förstå den politiska utvecklingen. Socialdemokraterna såg som sin viktigaste uppgift att bevara stabiliseringen och drev därför på den rationaliseringsoffensiv som arbetsköparna satte in och som var grunden till uppsvinget i arbetarnas kamp. Slutet av 20-talet bevittnade därför socialdemokratins övergång från ”det skamliga försvaret av kapitalismen till dess öppna understödande”.⁷

Inför krisen hade kapitalismen därför fått två politiska huvudkrafter till sitt stöd: socialdemokratien och fascismen. Den i sista hand avgörande frågan för stabiliseringen skulle bli nedbrytandet av arbetarklassens motstånd mot varje politik som bourgeoisin skulle tvingas ta till

⁶ Cit i *Zenit* nr 13, 1969, s 17-20. [artikeln ”Leninismens inträngande i Sverige” – ingår i [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#). – Red]

⁷ Teser om det internationella läget [...], övers fr J Degras: *The Communist international 1919-1943*, band 2, London 1965, s 459.

för att på den lasta över krisens bördor. Vilken politisk kraft som skulle komma att dominera var en fråga om ekonomiska, politiska och historiska säregenheter. Komintern skrev:

”Förutom att dra till sig socialdemokratin litar bourgeoisin vid kritiska tillfällen och under speciella omständigheter till fascistiska regimer. Fascismens kännetecken är att bourgeoisien, när den står inför sammanbrott i den kapitalistiska ekonomin och speciella subjektiva och objektiva omständigheter föreligger, begagnar sig av missnöjet inom små- och mellanbourgeoisin i städerna och på landsbygden, och t o m inom vissa skikt av deklasserade proletärer, för att bygga upp en fascistisk massrörelse som ska spärra den revolutionära utvägen. Fascismen tillgriper öppet våld för att slå sönder arbetarnas och fattigböndernas organisationer och vinna makten. [...] Mer eller mindre utvecklade frön till fascistiska rörelser finns idag nästan överallt. [...] På den internationella arenan driver fascismen en rå och utmanande politik [...]”⁸

Den fascistiska rörelsens framväxt är ett uttryck för kapitalismens djupaste förfall och bourgeoisins totala politiska desorientering. Fascismen innebär att arbetarklassen och dess representanter med hänsynslöst våld fråntas varje demokratisk rättighet. Fascismens seger innebär att motsättningarna mellan de imperialistiska länderna skärps till akut krigsfara. Därför betraktade Komintern kampen mot fascismen som en särskild uppgift för de kommunistiska partierna. Men denna uppgift var i det speciella skedet intimt förknippad med kampen mot socialdemokratin. Ty i och med att socialdemokratin försvurit sig åt den kapitalistiska stabiliseringen hade den också påtagit sig uppgiften att förhindra varje motstånd mot varje bourgeoisins försök att åter ställa stabiliteten, försök som vi såg i sista hand alltid innebär arbetarrörelsens nedbrytande. Det är just genom att socialdemokratin klassararbetspolitikens namn fråntar arbetarrörelsen dess stridsmedel, saboterar dess kamp och med en hänsynslöshet som inte står fascisternas efter slår ned de revolutionära arbetarna, som socialdemokraterna röjer vägen för den öppna fascismen.

Härmed drog Komintern upp ännu en avgörande skiljelinje gentemot opportunisterna. Det var svek och bedrägeri att i det läge som nu utvecklades tala om kamp mot fascismen och en revolutionär utväg ur krisen utan att tala om oförsonlig kamp mot socialdemokratin och outtröttligt propagandaarbete bland arbetarna för att utrota de reformistiska illusionerna.

En tredje fråga som vi måste ha klar för oss för att förstå Kominterns linje inför krisen är bedömningen av arbetarklassens kamp och vilken karaktär den skulle få. Krisen skulle innebära att kapitalisterna inte skulle få sina varor sålda till de priser de ville ha och profiterna skulle rasa. Produktionen skulle inskränkas och arbetarmassor skulle kastas ut i arbetslöshetens elände medan utsugningen skulle skärpas för de arbetare som fortfarande kunde sälja sin arbetskraft. Detta var oundvikligt, ty en sänkning av profiterna under en viss gräns skulle medföra att kapitalisterna helt enkelt drog allt kapital ur produktionen. Så fungerar ett system där produktion är produktion för profit. Men arbetarna skulle naturligtvis inte stillatigande se sig berövas arbete och bröd till kapitalistprofitens fromma. De skulle göra motstånd mot försöken att lasta över krisen bördor på deras skuldror. Men som vi sett var kapitalismen oerhört sårbar för ett sådant motstånd när profiterna låg på gränsen till vad arbetsköparna ansåg sig kunna tåla. Arbetarklassens motoffensiv ställde därför objektivt, oberoende av arbetarnas vilja, revolutionen på dagordningen. Själva det kapitalistiska systemets bestånd stod i vägen för arbetarnas mest anspråkslösa krav. Den objektivt revolutionära karaktären på arbetarnas ekonomiska kamp gjorde det nödvändigt att den leddes direkt av det kommunistiska partiet och utvecklades genom ihärdig och tålmodig propaganda och agitation till medvetet revolutionär kamp. Härvid skulle reformismen bli den första, ständiga och svåraste fienden.

⁸ aa.

Kapitalismens stöttepelare.

*Bryt ned kapitalismens stöttepelare — fascismen och socialfascismen!
Slut upp i den kommunistiska fronten!
Teckning ur Ny Dag 1.5.1931*

När Komintern utarbetade sin taktiska linje var det alltså nödvändigt att ta alla dessa förhållanden med i beräkningen: den ekonomiska kampens objektivt revolutionära karaktär, det reformistiska inflytandet bland arbetarna, den organiserade reformismen som vägröjare för fascismen. Å ena sidan måste kommunisterna nu mer än någonsin arbeta "underifrån" på grundval av arbetarnas spontana motstånd mot kapitalets offensiv, ett motstånd som socialdemokraterna inte skulle organisera eller kanalisera annat än i syfte att sabotera det. Å andra sidan var det nödvändigt att kampen fördes utan och mot de reformistiska ledarna och alla de regler och stadgar som dessa i samarbete med staten och kapitalisterna satt upp. Å ena sidan måste arbetarna själva få forma sin aktionsenhet och varje försök att på byråkratisk väg försöka gå några genvägar till kommunistiskt ledarskap måste tillbakavisas. Å andra sidan måste arbetarna från början övertygas om att den fråga, det krav, det mål de enats att kämpa för bara kunde uppnås om de resolut satte sossebyråkratin åt sidan och valde den oförsonliga klasskampens väg under kommunistisk ledning.

Kominterns taktiska linje innebar alltså att skapa aktionsenhet kring arbetarklassens dagskrav utan och mot socialfascisterna. Arbetarna skulle på grundval av ett omsorgsfullt agitatoriskt och organisatoriskt förberedelsearbete från kommunisternas sida välja självständiga kampledning på en viss plattform, vissa krav och en viss framgångslinje, som man enats kring under kampens förberedelseskede. Ty aktionsenhet formades inte genom formella överenskommelser utan genom dagligt agitationsarbete på arbetsplatsen. Det var frågan om enhet på proletär klasskampgrundval — inte om folkfronter. I länder med starkt socialdemokratiskt inflytande krävdes en speciell tonvikt på *underifrån*, på det tålmodiga agitationsarbetet, på den politiska skolningen av massorna, på det organisatoriska förberedelsearbetet. Aktionsenheten var naturligtvis inget självändamål — den skulle utnyttjas för att höja de del tagandes politiska

nivå utifrån de erfarenheter de nådde kampen. Denna taktik konkretiserades och utarbetades i detalj på grundval av erfarenheterna i den ekonomiska kampen i de s k Strasbourgteserna. Men den skulle tillämpas även i kommunisters arbete i andra frågor: kampen mot fascismen, kampen mot krigsförberedelserna och det proletära solidaritetsarbetet speciellt för Sovjetunionen och för den kinesiska revolutionen.

4. SKP:s sprängning 1929 och revolutionärernas linje

Förhållandena i Sverige skilde sig inte på något avgörande sätt från den internationella bild av det ekonomiska och politiska läget, som vi försökt beskriva ovan. Den svenska kapitalismen hade i ovanligt hög grad karaktären av en asgam, som profiterade på kriget och dess följder från en formellt ”neutral” ståndpunkt. Den svenska socialdemokratin utgjorde högerflygeln i den opportunistiska internationalen och hade en mycket stark ställning i den svenska arbetarrörelsen, medan kommunistpartiet var relativt svagt.

Detta medförde två karaktäristiska drag i den svenska varianten av högeropportunistik i slutet av 20-talet. Dels tendensen att betrakta Sverige som ”ett land vid sidan av den stora landsvägen”, det svenska kapitalet som alltför obetydligt för att kunna betraktas som en självständig imperialistisk makt i stället brukade man uttrycka saken så, att det svenska kapitalet ”drogs in” i de stora internationella trusterna. Även beträffande den svenska arbetarklassens kamp intog högeropportunisterna en nationellt inskränkt position. Dels den speciellt stora svårigheten att frigöra sig från socialdemokratiskt inflytande och föra en självständig kommunistisk politik. Högerfolket tenderade att betrakta socialdemokratin som ”en del av arbetarrörelsen som måste stödjas den mån de för en politik som gagnar arbetarna”. Högeropportunisterna kom alltmer att fungera som den öppna socialdemokratins agenter i det kommunistiska partiet, som förgyllde den socialdemokratiska politiken med vänsterfraser och hyllade den ”rena demokratin” dvs småborgarens idealbild av den borgerliga parlamentarismen. Brytningen var oundviklig och skulle komma i samband med klasskampens skärpning 1928-1929.

1928 var ett märkesår även i den svenska klasskampens utveckling. SKP stod i spetsen för de norrländska sågverks- och gruvarbetarna i stora strejker. Den härskande treenigheten — staten, kapitalisterna och de socialdemokratiska parti- och fackföreningsledningarna gick till motattack. Först kom kollektivavtalslagstiftningen. Lagförslaget väckte en storm av förbittring, 350 000 arbetare demonstrerade över hela landet och överallt restes kravet på ”strejk mot klasslagen”. Det blev panik i riksdagskorridorerna och förbundsstyrelserummen. En dåtida fackföreningsboss skriver:

”Landssekreterariatet och den socialdemokratiska partistyrelsen fann det till sist nödvändigt att infånga den växande oron. I ett manifest uppmanades arbetarna att nedlägga arbetet från klockan två på eftermiddagen den 22 maj.”¹

Sossepamparna lyckades alltså med konststycket att förvandla hotet om storstrejk till en närmast löjlig protestaktion under några eftermiddagstimmar. Man drog en lättnadens suck i punschsalongerna. Samtidigt hade arbetarnas vrede förvisso stört matsmältningen och Gustav Möller tvingades konstatera att ”tiden är uppenbarligen inte alls mogen”.² Sossarna lärde sig att de måste gå smidigare tillväga om de inte ville förlora arbetarna till kommunisterna. Bourgeoisins övriga förespråkare insåg återigen det nyttiga i ett nära samarbete med de socialdemokratiska ledarna. Högerregeringen sammankallade således en konferens, den s k arbetsfredskonferensen, för att ”stärka samhörighetskänslan mellan företagare och arbetare”³ eller, översatt till vanlig svenska: för att än fastare smida enhetsfronten mellan sossepamparna, kapitalisterna och staten och på så sätt ytterligare rusta klassfienden för offensiv mot arbetarklassen. LO-bossarna betygade sin lojalitet. Detta ”stämde väl med fackförenings-

¹ R Casparsson: *LO. Bakgrund, utveckling och verksamhet*, Sthlm 1966, s 249.

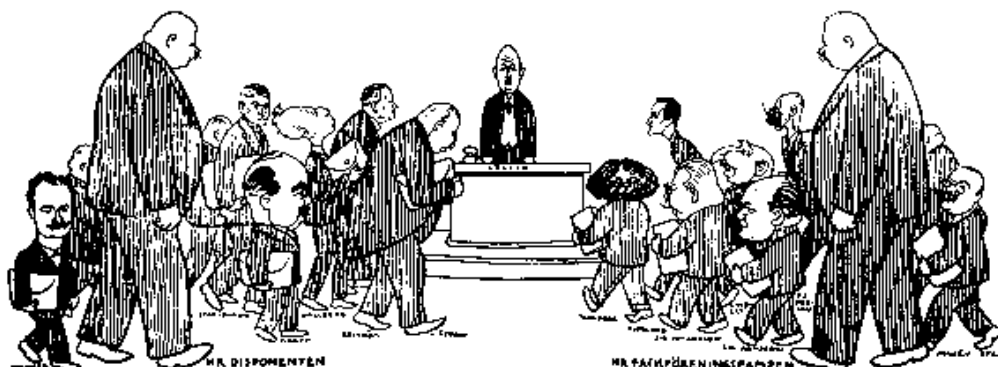
² J Westerståhl: *Svensk fackföreningsrörelse*, Sthlm 1946, s 369.

³ R Casparsson: *LO under fem årtionden*, band 2, Sthlm 1948, s 174.

rörelsens egna strävanden” som Sigfrid Hansson sa,⁴ och det utgjorde en ”fortsättning på en ”utveckling som fackföreningsrörelsen sedan länge accepterat”.⁵

Hr Lübeck bjuder välkommen.

FREDSMÖTET ÖPPNAS I DAG I RIKSDAGSHUSET KLOCKAN 2.

Fackföreningsfolkets intryck av konferensen

**Samarbetstanken kommer att vinna ökad anslutning på arbetsplatserna.
Ett initiativ i rätt riktning. — "Vägmästarpolitiken" har fått ett
grundskott. — Konferensen har verkat välgörande.**

*Arbetsfredskonferensen — klassarbetspolitikens kärleksmåltid
Teckning ur Dagens Nyheter 30.11.1928 och klipp ur Socialdemokraten 3.12.1928*

Men SKP:s inflytande var växande. När Enhetskommittén, som var en facklig oppositionsrörelse under SKP:s ledning, sammankallade en arbetarnas landskonferens i januari 1929 som ett svar på arbetsfredskonferensen, kom representanter för drygt 100 000 arbetare.

Konferensen manade till kamp mot klassarbetspolitiken och enighet på klasskampens grund. LO var inte sen att svara på denna öppna krigsförklaring. På konferensen hade högeropportunisternas ständiga omsorg om sin ekonomiska välmåga givit upphov till det i grunden felaktiga beslutet att enskilda fackavdelningar kunde lämna regelbundna ekonomiska bidrag till kommittén. Detta tog LO till intäkt för att hota alla som uppehöll medlemskap i kommittén med uteslutning. Hela den fackliga oppositionen hotade att isoleras.

Motsättningarna skärptes och fronterna formerades. Nu kunde högeropportunisterna inte längre flyta med den fredliga strömmen. Nu måste de ta ställning. Samtidigt hade Kominterns nya linje börjat diskuteras och denna diskussion avslöjade högeropportunisternas hela nationella inskränkthet, alla deras pacifistiska och reformistiska illusioner. Det visade sig att

⁴ aa.

⁵ aa.

de valde att traska i socialdemokratins kölvatten i den borgerliga legalitetens tecken. De vacklade också mycket riktigt försvaret av den revolutionära fackoppositionens utveckling. Deras vacklan tog sig uttryck i att man:

”i stället för att aktivera Enhetskommittén, skapa nya stödjepunkter för enhetsrörelsen på arbetsplatserna och resa ett verkligt motstånd mot reformisternas offensiv genom att organisera en masskampanj för enhetsrörelsen har partiledningen ägnat sin huvudsakliga uppmärksamhet åt s k manövrer ifråga om de ekonomiska anslagen till Enhetskommittén.”⁶

I stället för att utnyttja de växande vänsterströmningarna bland arbetarna och deras opposition mot klassarbetspolitiken till försvar för enhetsrörelsen och till kamp mot LO-ledningens fascistiska tilltag hade man uppmanat avdelningar som hotades med uteslutning att dra in sina anslag och ledande kommunister som valts till ledningen för kommittén att avgå. Däremot hade man inte sagt ett ord om hur oppositionsrörelsen skulle upprätthållas och utvecklas under de nya betingelserna, varför partiets hela linje gav intryck av likvidering av hela fackoppositionen.

Det viktigaste var dock, menade Sven Linderot, som var den revolutionära minoritetens talesman i denna fråga, grunden till dessa taktiska misstag. Kilbomarna, dvs högeropportunisterna, vägrade förstå att:

”krisen inom den reformistiska fackföreningsrörelsen är en följd av den nuvarande periodens ökande motsättningar och skärpta klasskamp. I desto större utsträckning som fackföreningsbyråkraterna lyckades förvandla fackföreningsrörelsen till ett verktyg för den kapitalistiska utsugningen desto djupare blir krisen och häftigare reformisternas attacker på den revolutionära oppositionen.”⁷

Varje eftergift i detta läge var detsamma som att bereda vägen för ytterligare attacker, i sista hand för likvide ring av arbetarrörelsen.

Kommunistisk förstamajdemonstration 1929

Partiet sprängdes, den revolutionära minoriteten erkändes av Komintern och hade sin första kongress i december 1929, strax efter börskraschen i New York och ungefär ett år innan krisen nådde Sverige. Här anslöt sig SKP till Kominterns nya linje på alla punkter. Man slog i kamp mot högeropportunisterna fast den svenska kapitalismens imperialistiska karaktär och gjorde rent hus med alla pacifistiska illusioner. Man klargjorde den svenska socialdemokratins alltmer socialfascistiska roll och manade till skärpt kamp mot den

⁶ *Partiarbetaren* 1929:8.

⁷ aa.

socialdemokratiska ”vänsterns” dimbildningar och förskönanden av den socialfascistiska politiken. Mot bakgrund av bourgeoisins allt brutalare offensiv mot den svenska arbetarklassen och den revolutionära rörelsens uppsving fastställdes partiets politik och huvuduppgifter. Främst ställdes kampen mot socialdemokratien.

”Vändningen på detta område består framförallt däri att partiet icke längre får nöja sig med att i sin allmänna propaganda använda skarpa fraser mot de socialdemokratiska ledarna, utan i fortsättningen även i praktiken genomföra en allvarlig kamp, särskilt på arbetsplatserna och i fackföreningarna mot alla socialfascismens korpraler och underhuggare. [...] 8:e kongressen underströk genom sina beslut, att vändningen framförallt måste genomföras i de **ekonomiska striderna** och i partiets hela **fackliga** arbete. Detta är förutsättningen för erövrandet av arbetarklassens majoritet. Partiet måste förstå att utlösa massornas revolutionära kraft till kamp för omedelbara ekonomiska intressen under partiets och den revolutionära oppositionens **självständiga** ledning. Dessa arbetarnas ekonomiska strider skall ledas över i en politisk kamp som riktar sig mot den kapitalistiska staten och det kapitalistiska systemet i dess helhet.”⁸

Tyngdpunkten i kommunisternas fackliga arbete måste förläggas till *arbetsplatserna*. Detta förutsatte framförallt en förstärkning av driftscellsarbetet:

”Driftscellernas arbete bildar själva utgångspunkten för det revolutionära fackföreningsarbetet på arbetsplatsen, och måste de kommunistiska driftscellerna utgöra kärnan och den ledande kraften i de röda fraktionernas arbete på arbetsplatserna.”⁹

Partiets ideologiska nivå måste höjas och en verkligt proletär ledning skapas på det lokala planet. Partiet måste utvecklas från ”förening” till kampparti med massbasis.

⁸ Disposition för rapportering om 8:e partikongressens beslut och resultat, Sthlm 1929.

⁹ aa.

Klasstriderna under 30-talskrisen

5. Halmstad och Ådalen

Då krisen nådde landet i slutet av 1930 befann sig socialdemokratien i en krisperiod. Sågverks-, pappers- och gruvkonflikterna 1928, liksom kollektivavtalslagen och arbetsfredskonferensen samma år, frestade på partiets prestige bland arbetarna. Krisen, som de socialdemokratiska ledarna i det längsta försökt hålla ifrån sig genom besvärjande tal om ”den organiserade kapitalismen”, skärpte denna situation ytterligare. Partiet stod handfallet och hade till att börja med inget annat att erbjuda arbetarna än SAF: lönereduceringar och arbetslöshet.

SKP å andra sidan hade endast haft ett år på sig för konsolidering och vidareutveckling efter sprängningen 1929. Högeropportunisterna drog med sig majoriteten av medlemmarna i sprängningen, stora delar av pressen, nästan samtliga fackliga förtroendemän och hela riksdagsgruppen. Revolutionärernas huvudstyrka låg i ungdomsförbundet och vissa delar av landet som Norrbotten och Göteborg. Partiet var medlemsmässigt och organisatoriskt synnerligen försvagat. Samtidigt hade den högeropportunistiska dominansen i ledningen gjort att partiet ej inriktats på intensifierat, självständigt kommunistiskt arbete inför den stundande krisen. Partiet hade alltså förlorat ovärderlig tid för att ideologiskt och organisatoriskt förbereda arbetarna till motoffensiv.

Detta var svagheter i SKP:s ställningar. Om vi ser till situationen 1930 måste vi emellertid konstatera att SKP var det enda parti som förutsåg krisen och som hade en linje för hur kampen mot kapitalets offensiv skulle föras.

Enhetskommittén lades efter en kort tid ned. Partiet menade att det grundläggande skälet till dess misslyckande var att den byggts upp från toppen, även om LO:s utslutningsoffensiv efter den stora landskonferensen 1929 och partisprängningen samma år var de omedelbara orsakerna. Oppositionen bestod av själva kommittén, som inte var grundad på från arbetsplatserna uppbyggda och valda kamporgan, utan på omröstningsmajoritet på avdelningsmöten där oppositionen, kanske tillfälligt, vunnit arbetarnas gehör för sin linje. Detta gjorde att organisationen blev en ”storpolitisk propagandaorganisation” som inte utövade något ”praktiskt arbete bland massorna för att hjälpa och leda i de dagliga striderna för proletariats dagskrav”.¹ I motsättning till detta sätt att bygga upp en revolutionär fackopposition ställde SKP nu enhetsfronten underifrån kring aktioner för konkreta krav. Den röda fackoppositionen, RFO, skulle bygga på ”revolutionär självverksamhet bland arbetarna på arbetsplatsen”² och dess uppgifter skulle vara, inte endast att propagera utan främst att organisera och leda arbetarnas kamp mot arbetsköparna och andra fiender”³ enligt taktiken för ”självständig ledning utan och mot de reformistiska ledarna”.⁴

RFO-grupperna skulle alltså skapas genom att man i det självständiga fackliga arbetet som driftscellerna utförde på arbetsplatserna och utifrån de kamporgan som arbetarna själva valde, samlade de aktivaste oppositionella arbetarna på en mer permanent basis i arbetsplatsgrupper. På så vis skulle RFO-rörelsen breddas allteftersom kommunisterna lyckades frånta reformisterna ledningen i den ekonomiska kampen.

Åren 1929 och 1930 sågs en tillfällig avmattning mellan 1928 års stora strejker och de som komma skulle under krisåren. Den största striden 1930 rörde pappers, men principiellt vikti-

¹ *Ny Dag* 1931:16 och 18.

² aa.

³ aa.

⁴ aa.

gare var en mindre konflikt på ett bygge vid Ringvägen i Stockholm där murarna gått till attack mot ett band svartfötter. Detta skedde våren 1930 och det blev en uppmärksammad konflikt. För SKP utgjorde den ett viktigt exempel för att påvisa SAP-ledningens socialfascistiska karaktär. Det var nämligen mot murarna på Ringvägen som P-A Hansson yttrade det hot som sedan oupphörligt skulle återkomma under de stundande krisårens strider:

”Sådana tilltag i intressekampen mellan olika samhällsgrupper kan inte tolereras. Arbetarna själva drager skam och nesa över sig. I stället för att bidra till att skapa ordnade förhållanden på arbetsmarknaden förvärrar de dem. När sådant händer måste polisen ingripa. Det är icke blott samhällets rätt, det är dess plikt att ingripa och hålla ordning. En strejkbrytare må vara aldrig så föraktansvärd. Han måste till liv och lem åtnjuta samma skydd som övriga medborgare.”⁵

Hotet skulle som bekant även följas av handling.

Det strejkbryteri som iscensattes dessa år utgjorde inte enstaka stridshandlingar tillgripna av enskilda kapitalister var och en för sig. Vi har i kapitel 1 sett att det inom den svenska arbetarklassen fanns starka spänningar mellan den växande massan av arbetslösa och dem som ännu hade kvar ett jobb. Det kunde gå ända dithän att en arbetslös drevs till att bli svartfot. Så gick det naturligtvis till ibland, men det förblev undantagsfall och borgarklassen tvingades i stället till en omfattande handel med professionella strejkbrytare.

Redan existerande strejkbrytarbyråer stärktes nu eller helt nya bildades Nationella Skyddskåren, Samhällshjälpen, Arbetets Frihet, Boytons Arbetsbyrå och Surtaxkommittén. De sände beväpnade strejkbrytarband över hela landet. De professionella strejkbrytarna utgjorde helt enkelt den stormtrupp som SAF mobiliserade i *hela kapitalistklassens intresse*. Som skyddande eskort sändes polis och militär och för det ideologiska undermineringsarbetet bakom fiendelinjerna fanns socialdemokratin som den bästa möjliga av bundsförvanter.

Brytarparaden.

Så här oppkäftig kan en svartfot i Borås se ut, då han som "änglavakt" har, inte bara speciellt utkommenderade kosacker från Göteborg utan också renegaternas och socialfascisternas speciella brytarskyddsvakt.

Teckning ur Ny Dag 20.1.1931

⁵ Ny Dag 14.5.1932.

Enligt SAF:s planer skulle den första krisvåren — 1931 — utgöra upptakten till en stor lönereduceringsmanöver med avtalsuppsägningar de viktigaste industrigrenarna på hösten samma år. Då SKP:s ordförande Sven Linderot i juni 1931 stod inför rätta efter Ådalsstriderna gav han denna kortfattade, men träffande beskrivning av det aktuella läget:

”Avtal för ett par hundra tusen arbetare löper ut i höst. Då skall lönerna pressas ned, då skall arbetarna vara mjuka och kyssa det ris med vilket de agas. De skall vara tacksamma att över huvudet taget få något arbete och tacka för de löner som deras herrar bjuder. Därför måste varje konflikt nu brytas av beväpnade strejkbrytarband. Arbetarnas bästa vapen i kampen för det dagliga brödet — strejken — skall brytas sönder.”⁶

De första månaderna 1931 såg den stora textilstrejken då 34 000 arbetare lade ner arbetet. Strejkbrytare sattes in i bl a Borås och Skene och mot de kämpande arbetarna fick de skydd inte endast av polisstyrkor utan även av ordningsmän utsedda av förbundet.

För den första, samlade framstöten hade SAF valt ut Halmstad eftersom socialdemokraterna bedömdes ha luckrat upp jordmånen tillräckligt bland arbetarna där. Ordförande i FCO hade t ex just lyckats förmå nödhjulsarbetarna vid ett vägbygge att gå tillbaka arbete jämsides med kända svartfötter. Den strejk som valts ut var helt liten. Det var ett 50-tal starkt socialdemokratiskt influerade brädgårdsarbetare som sedan februari strejkade mot lönesänkningar. I april uppgick strejkbrytarnas antal till det fyrdubbla och polisförstärkningar hade sänts in från Göteborg. Men nu deltog också hela Halmstads arbetarbefolkning i striderna med SKP-kommunens medlemmar i spetsen. En av dessa — Artur Karlsson — beskriver en av höjdpunkterna i kampen:

”Uppe vid bron fick polisbefälet ett nytt raserianfall. Fullständigt från allt förstånd kommenderades ny attack. Poliserna till fots och till häst stormade upp på bron. Sablar, piskor och batonger slog mot alla som kom i dess väg. De beridna red fram och tillbaka. Ingen misskund visades. Kvinnor, barn och åldringar, som i fullständigt legala ärenden var på väg över bron fick kännbar del av den nya polisvaktens sätt att hålla ordning [...]

Några av de i kampen tränade hade hunnit fram till östra sidan strax efter polisrabaldrets början.

- Ska vi ge bylingarna en läxa till, föreslog någon.

- Är vi många nog att gå över bron? frågade Björn. Jag tror i varje fall vi kan våga försöket.

- De som inte är beredda till kamp gör bäst i att stanna kvar och dra sig tillbaka en smula, ropade någon åt folket som skockats. Några drog sig tillbaka, andra ryckte fram och anslöt sig till de stridsberedda och dessa började så nätt anträda marschen mot bron. Genast kastades alla poliserna mot dem, men ett regn av stenar höll poliserna på avstånd.

En äldre kvinna med ett till synes mycket tungt knyte trängde sig framåt efter de kämpande arbetarna.

- Gå inte fram, ni blir sönderslagen, ropade folk efter henne.

- Jag måste fram, sade hon stadigt och bestämt.

- Tillbaka mor! ropade en av de kämpande arbetarna.

- Nej, jag måste fram med det här, svarade hon lika bestämt. En del av arbetarna på bron hade nu känt igen kvinnan. Hennes egna pojkar hade under hela strejksituationen varit mycket aktiva.

- Vad tusan har du i knytet, som är så viktigt? frågades det.

- Bara vad socialhjälpen bestått i stället för bröd den senaste tiden. Nu kan ni behöva det.

Innan fler frågor ställts löste hon knytet och tömde dess innehåll. Det var fullt med småsten och utlöste jubelrop från arbetarna, vars `ammunition' faktiskt var på upphållningen. Med den nya påfyllningen kämpade de sig över bron till västra sidan. Även slaget om bron kunde arbetarna registrera som en seger.”⁷

Dag efter dag strålade arbetarna samman för att kämpa mot svartfötterna och polisknektarna. I början av maj lades militär i beredskap, men SAF hade fått nog, strejkbrytarna drogs bort.

⁶ *Ny Dag* 11.6.1931.

⁷ A Karlsson: *Storm över staden*, Gbg 1956, s 201-202.

Borgerskapets framstöt vändes i en seger för arbetarna som gav eko över hela landet och även långt utanför dess gränser. Hetsen mot de kämpande arbetarna och främst mot kommunisterna stegrades naturligtvis som påföljd och P-A Hansson utmärkte sig ånyo:

”Bråkmakarna i Halmstad av vad slag de än är har emellertid anledning att taga sig i akt. Det svenska samhället saknar inte medel i sin hand att hålla bråkmakarna i styr. Skall detta fortsätta så lider det intet tvivel om att myndigheterna vidtaga åtgärder som inte är behagliga för kommunistelementen i Halmstad och dem som man lyckas driva framför sig.”⁸

Och naturligtvis blev den främste socialfascisten sannspådd. Slaget skulle stå i Ådalen.

Här uppe var arbetarna redan i krisens inledningsskede oerhört trängda. De stora industrierna var exportföretag inom sågverk och massa och de inskränkte snart på driften och pressade på för att sänka lönerna. I mars var t ex hälften av sågverksarbetarna arbetslösa. SKP-kommunen var stark och rönste arbetarna stöd framförallt genom sitt arbete i Arbetslöshetsföreningen som för många yngre arbetare var den enda organisering de någonsin vetat av:

”Och dag för dag, år efter år räknade man ihop fler arbetslösa. Upp genom 20-talet adderas dystrare och farligare inslag. Där blev i Ådalen allt fler ungdomar som lämnade skolan, men aldrig fick någon arbetsplats att gå till. De stod från början utanför. Utanför arbetslivet — därmed också utanför organisationslivet. Om man inte räknade Arbetslöshetsföreningen. Den föddes de in i.”⁹

I Arbetslöshetsföreningen fanns alla slags åskådningar representerade bland arbetarna men de socialdemokratiska herdarna hade det besvärligt. Majoriteten av Ådalens arbetare var visserligen socialdemokratiskt sinnade men ledarna hade inget att locka med nu — de blev helt enkelt omkullsprungna i klasskampens väldiga skärpning denna vår.

Det är okänt varför SAF valde Ådalen — men snart skulle de få smaka på att de hamnat ur askan i elden. Kommunisterna var starkare i Ådalen och arbetarna mer stridbara.

Redan i februari började SAF planera strejkbryteriet. Svartfötterna skulle sköta lastningen från Sandvikens och Utansjö fabriker. Ägaren Versteegh var visserligen oorganiserad och hade inte begärt strejkbrytare men SAF hade gjort sitt val.

Strejkerna i Ådalen var sympatiaktioner för arbetarna vid Marmaverkens cellulosaafabrik nere i Hälsingland som också lydde under Versteegh. Där nere hade strejken börjat i oktober 1930 och i spetsen stod kommunisten Anders Bäckström. Strejken fördes enligt partiets linjer. SKP manade också till strejk ”vid allt som lyder under Versteegh” och i januari bedömde *Ny Dag* att Marmaverken kunde bli ”centrum i striden mot brytarterror”. Arbetarna hade visat sig beredda att sätta hårt mot hårt och följa partiets paroller. Båda parter — SAF och SKP — var alltså beredda på en uppgörelse i Ådalen.

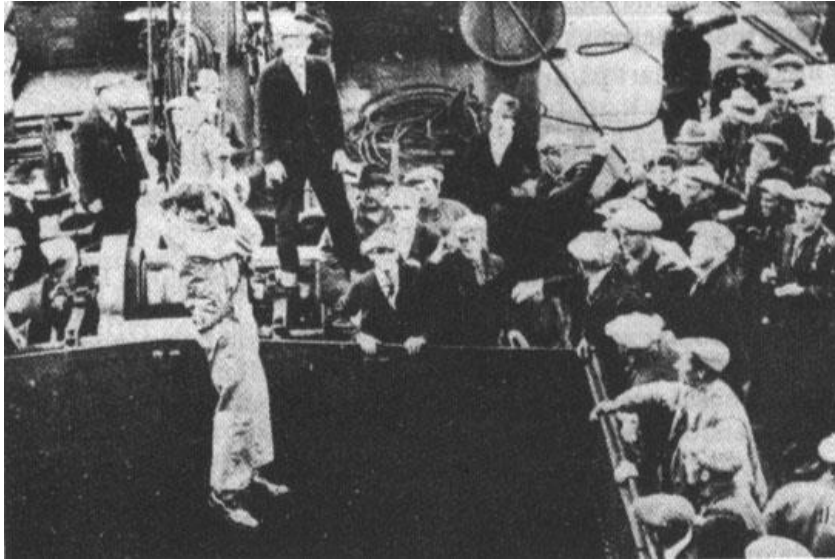
Strejkbrytarna anlände den 12 maj strax efter arbetarnas seger Halmstad. Omedelbart som judasinvasionen blev känd kallade SKP-kommunen till demonstration och den 13 maj marscherade 500 arbetare till hamnen i Sandviken där brytarna lastade blockerad massa. Polis stod uppställd vid huvudingången men arbetarna tågade förbi, lyfte av grindarna till bakvägen och strömmade ned mot judasgossarna. Det blev panik. Strejkbrytare seglade genom luften och pressade sig fram genom vattnet för att nå sin egen båt. Kvar på lastångaren blev bara fyra av dem. Dessa halades nu upp ur lastrummet, fick en del stryk och ställdes upp i tåten för demonstrationen som med sitt byte tågade tillbaka till Kramfors där SKP-aren Axel Nordström höll ett kort förhör med dem.

Borgarpresen gav nu åter ståndsfall och socialfascisterna nådde nya höjder. Samtidigt spred sig emellertid oro i lägret. Regeringen sände polisförstärkningar och stamanställd militär. På

⁸ *Ny Dag* 14.5.1932.

⁹ B Norman: *Ådalen 31*, Sthlm 1969, s 38.

kvällen den 13 maj var Ådalen belägrat och kring strejkbrytarvillan i Lunde monterades kul-sprutorna upp. Vid demonstrationer på kvällen sårades flera arbetare. Läget var till ytterlighet skärpt och oron steg som sagt den isolerade socialdemokratiska ledarklicken. De var inte situationen vuxna och på onsdagkvällen ringde de därför telefonerna varma för att vädja till sina partibröder i riksdagshuset att vädja till regeringen att vädja till SAF att dra bort strejkbrytarna — annars kunde vad som helst hända i Ådalen.

Proletär klassjustis — strejkbrytare halas upp ur lastrummet på "Milos" i Sandvikens hamn den 13 maj 1931

Regeringen lät emellertid bönera förklinga ohörda och svartfötterna och deras änglavakt förblev på plats.

Nu randades torsdagen den 14 maj och denna dag hade den kommunistledda avd 40 av Transport kallat till stort protestmöte i Frånö. SKP:s paroll var ”Generalstrejk i hela Ådalen!” till dess att Marmaarbetarna segrat och strejkbrytare och militär dragits tillbaka och när Axel Nordström avslutat sitt tal, beslöts att gå i strejk på fredagen. Socialdemokraternas och kilbomarnas oroliga ledarflockar var naturligtvis också där, men de vågade sig inte fram på mötet. De församlades i stället efteråt till enskilt möte för fackföreningsstyrelserna för att som den ropandes röst i öknen förklara arbetarnas beslut för ogiltigt. Förbundsledningarna hade att besluta och som blinda hönor kacklade dessa paragrafryttare: stadgarna måste följas!

Under tiden marscherade 7 000 arbetare med fanor och musik för att visa sin avsky för strejkbrytarsslöddret. När tåten hunnit fram till strejkbrytarvillan öppnade militären eld och fem arbetare mejades döda ned medan långt fler sårades svårt. Inför det nakna våldet sköljdes all underkastelse under fackliga stadgar och paragrafer undan och på fredagen var generalstrejken total.

SKP:s Centralkommitté sände timmarna efter morden ut en appell till Sveriges alla arbetare. Partiet uppmanade till protestmöten och strejker över hela landet och en appell riktades också till landets soldater att inte låna sig till arbetarmord:

”Blodet som flutit i Ådalen skall inte ha flutit förgäves. De sex mördade skall bli hämnade genom arbetarmassornas enhetliga samling på den revolutionära klasskampens grundval. Ådalsarbetarna skall i sin kamp mot strejkbrytarsslöddret, mot de militära rövarbanden, solidariskt understödjas av alla klassmedvetna arbetare.

Sveriges Kommunistiska Parti, sektion av Komintern, riktar en flammande appell till Sveriges alla arbetare att överallt som en man ta upp kampen mot arbetarmördarnas regering, mot strejkbryteri och fascism, mot hungeroffensiven och utsvältningen av de arbetslösa!”¹⁰

Från SAP:s partistyrelse hördes ingenting och från LO hördes ingenting. Först den 16 maj kom ett lamt upprop.

SKP vann nu sitt största stöd sedan sprängningen och dagarna efter mordet gick 70 000 arbetare ut i proteststrejk över hela landet på partiets uppmaning.

Upp i själva Ådalen huserade socialdemokraterna på fredagen liksom dagarna innan i en värld för sig. När arbetarna på fredagen valde strejkutskott sökte de få känning med ledningen för kampen och föreslog några ur den egna skaran och ur den lilla kilbomsfamiljen som strejkledare. Men arbetarna viftade bort dem och i spetsen för strejken ställdes kommunister och partilösa.

Riktig förståelse kunde socialdemokraterna bara finna hos landshövdingen. På fredagskvällen finner vi dem också bänkade kring hans bord Härnösand. De kämpar och vinner — de får landshövdingen att dra bort militären från Ådalen — så beskriver de själva sin roll. I verkligheten väger de mindre än flugskit. Det är utanför — genom arbetarnas aktioner — som frågan avgörs. Här sitter de bak sammetsgardinerna, men utanför har stadens arbetare demonstrerat hela dagen med kommunisterna i spetsen:

”Utan att fråga respektive förbundsledningar gick nästan alla Härnösands arbetare ut i strejk på fredagsmorgonen efter kommunisternas spridning av flygblad och affischer [...] Demonstrationerna började med att 200 arbetare från Vanförestalten demonstrerade kl 8 genom staden fram mot byggmästare Petterssons blockerade bygge, där strejkbrytarna tvingades krypa i en källare och gömma sig. Vid 11-tiden på förmiddagen var den egentliga demonstrationen, då arbetarna spontant samlat sig för att ge de 30 beväpnade Stockholmskosackerna ett ”varmt” mottagande. Kosackerna provocerade omedelbart till bråk genom att dra revolverar mot obehäpnade arbetare.

När de såg att omkring 1 000 arbetare stängde vägen till hotell Nord där de skulle inkvarteras, drog de sina sablar för att hugga sig fram genom folkmassan. Då var slaget i full gång. Arbetarna slogs tappert trots att de var fullständigt obehäpnade. En del erhöll även några mindre blessyrer. Av polisslöddret var det endast ett par tre stycken som fick känna av ”dagsedlar” av arbetarnävarna. Efter dessa kravaller uppträdde borgaragenten Molander för att ”lugna” arbetarna men han blev bortkörd av arbetarmassan. Endast hans goda harvärja räddade honom från kompanistryk [...] Kommunisterna anskaffade i all hast en talarstol och kamrat Birger Linderoth höll ett anförande med uppmaning att vi under hela dagen skulle demonstrera för följande krav: ingen arbetsfred förrän alla Stockholmspoliserna är avlägsnade från såväl Härnösand som Ådalen i övrigt, samt förrän all militär och strejkbrytare är försvunna från Ådalen. Vidare talades om de nu stupade hjältarna i Ådalsstriderna. Mötet hade samlat mellan 2-3 000 deltagare. Efter demonstrationsmötet som redan nu uppdragit vissa linjer för dagens kamp gick det tusenhövdade demonstrationståget under leverop för klassolidariteten, för Ådalsarbetarnas seger, för Sovjet Unionen, 5-årsplanen och Sovjets Röda Armé, för Sveriges blivande Röda Armé [...] till länsstyrelsen där våra kamrater framförde demonstranternas krav till landshövdingen som för övrigt var blek av byxängslan.

Första kravet var att Stockholmskosackerna skulle bort från staden. Landshövding Stenström tvingades av våra kamrater ut till den uppvaktande folkmassan, som räknade över 3 000 proletärer, för att avge löfte att kosackerna skulle resa med 2-tåget. Landshövdingen blev dessutom av folkmassan tvingad att ge sitt tillstånd att avresan skulle ske så att alla demonstranter kunde åse densamma.

Arbetarna återvände så till Kronholmsplan där mötet skulle fortsätta till dess södergående tåg var färdigt att avgå. Under pågående möte kom emellertid kosackerna susande i bilar förbi mot järnvägsstationen. Arbetarmassan som då räknade bortåt 4 000 deltagare, stormade i sprängmarsch

¹⁰ *Ny Dag* 15.5.1931.

över gräsplanerna mot järnvägsstationen. Det var en imponerande anblick och ett av de stoltaste ögonblicken i vårt liv. På några minuter var järnvägsstationen besatt och platsens poliser utrensade från perrongen.

Stockholmspoliserna smet som vattendragna katter in bakom dörrarna till kupéerna under folkmassans segerjubel och avsky för slöddret. När tåget var färdigt att avgå öppnade kosackerna fönstren å kupén under det de räckte ut tungan och spottade snus på arbetarna för att provocera bråk. Segern var arbetarnas.

Vid demonstranternas återkomst till Kronholmsplan uppdagades att landshövdingen fört demonstranterna bakom ljuset i det att fem beridna Stockholmspoliserna fortfarande var kvar i åkare Anderssons gård. Demonstrationen fortsatte på nytt till länsstyrelsen, där landshövdingen urskuldade sig med att de inte hade rätt att sända hästar med snälltåg samt att de skulle avresa följande dag. Med detta besked nöjde sig icke demonstranterna utan krävde att slöddret skulle avsändas med första lägenhet. Arbetarna bestämde och landshövdingen hade bara att lyda enär det var så klara verba att vi eljest själva bortskaffade packet [...] inför 5 000 arbetares jubel och massans hurrarop för Sovjets Röda Armé meddelade [han] att länsstyrelsen beslutat att med extratåg bortskaffa militären från Ådalen.”¹¹

Gömda inne i residensets salar dvaldes, som sagt, de reformistiska Ådalenpamparna. Inte bara socialdemokrater utan även kilbomare. Dessa ”arbetarledare” vågade sig inte ens ut på trappan för att möta arbetarna — deras ärende var ett annat:

”Fackföreningsmännen från Ådalen åtog sig att garantera att ordningen upprätthölls under förutsättning att militären försvann.”¹²

Det var med fackföreningarna som de skulle bryta strejken eller, som det även kan uttryckas, se till att ”ordningen upprätthölls”. Sin chans fick de genom att kommunisterna i Ådalen förbisett en central punkt i Strasbourgresolutionen — att vid större strejker skapa lokala strejkutskott på de olika arbetsplatserna:

”För en riktig ledning av en strejk eller lockout är det nödvändigt att lockoutkommittén eller strejkledningen samlar alla arbetare som drabbas av konflikten. Vid större strejker eller lockouter som omfattar en rad av arbetsplatser inom ett större distrikt eller om det rör en hel industrigren bör det skapas en central strejkledning med representanter för de lokala strejkledningarna.”¹³

Det centrala strejkutskottet i Ådalen vilade således på lösan sand och förmådde inte leda den väldiga rörelse som morden fött:

”strejkutskottet sysslade för mycket med bagateller och smådetaljer men lät det stora hela löpa tämligen vind för väg. Strejkutskottet som sådant tycktes inte heller ha något sinne för publicitetens betydelse eller för behovet av riktlinjer och paroller utåt i den kamp som igångsatts.”¹⁴

Då SKP nästan ett år senare summerade lärdomarna måste man således konstatera:

”Ett ödesdigert fel var att inga strejkledningar valdes i anslutning till respektive arbetsplatser. Denna omständighet möjliggjorde nämligen för de socialdemokratiska och kilbomska ledarna att kalla arbetarna till fackföreningsmöten och där från arbetsplats till arbetsplats genomdriva beslut om återgång till arbetet, vilket blev dem så mycket lättare som stora delar av de radikaliserade arbetarna, vilka betraktade inkallandet av dessa fackföreningsmöten som ett förräderi, inte deltog i dessa. Genom denna manöver lyckades det slutligen fackföreningsbyråkratin, att steg för steg bryta och upplösa den politiska generalstrejkens kampfront.”¹⁵

¹¹ *Ny Dag* 18.5.1931.

¹² F Lager: *Ådalen 1931*, Gbg 1969, s 61.

¹³ *Lärdomar av den ekonomiska kampen*, KFML(r), Gbg 1970, s 8.

¹⁴ F Nordin: *Ådalen*, Sthlm 1931, s 54.

¹⁵ Sekretariatets första utkast till förslag till politisk resolution vid CK-möte, februari 1932.

Redan efter en vecka hade undermineringsarbetet lyckats. Kvar i striden stod bara Utansjö och Sandviken — de som ursprungligen gått i sympatistrejck i Ådalen. Övriga hade fallit undan innan tredje parollen ”Seger åt Marmaarbetarna” infriats. I mitten av juni kom det som Marmaarbetarna trodde var segern och strejken avblåstes helt. Det är en historia för sig hur förbundsledningen i Pappers genom olika garantier lurade de stolta Marmaarbetarna till denna uppgörelse som snart visade sig vara en av de sämsta i pappersarbetarnas historia.

Liksom i Härnösand så gick strejker och demonstrationer som en minsvepare över hela landet dagarna efter mordet och gjorde rent hus med strejkbryteriet på arbetsplats efter arbetsplats. På många håll hade arbetarna inte tidigare förmått göra upp med judasgossarna utan gått månader ja, upp emot året utan att kunna driva dem ifrån sig. Mot socialfascisternas strejkbrytarpropaganda hade de ej förmått resa sig — men nu slog de till och luften rensades.

Alla dessa händelser våren 1931 slet upp ett kraftigt hål i flanken på det socialdemokratiska herraväldet över arbetarrörelsen. De försökte nu förtvivlat fånga in och leda tillbaka arbetarna i sossefällan. Å ena sidan utdelade de genom sin ”vänster”flygel rallarsvingar åt det kapitalistiska övergreppet i det illa dolda syftet att dölja P-A Hanssons m fl bossars betydelsefulla roll som ideologiska vägröjare för strejkbrytaroffensiven. Å andra sidan stegrades kommunisthetsen till det yttersta för att på så vis försöka isolera massan av arbetare från ledarna för deras segerrika, självständiga rörelse.

Vänsterfraser och kommunisthets var emellertid ej de enda svaren på arbetarnas fram brytande kamp. Ådalen tvingade fram en omprövning av taktiken. SAF:s huvudvapen — det organiserade strejkbryteriet — hade endast ytterligare skärpt klasskampen och drivit fram en stegrad kampvilja hos arbetarna. Socialdemokraterna fick under händelsernas tryck lov att ompröva sin inställning till detsamma. Från att tidigare ha understött svartfotshandeln genom att hota kämpande arbetare med repressalier gick de nu över till att söka överbevisa regeringen och SAF om att det organiserade strejkbryteriet var misslyckat som medel att upprätthålla ”lugn och ordning”. Detta var det genomgående temat i socialdemokraternas riksdagsanföranden dagarna efter mordet. LO-ordförande Edvard Johansson sa t ex:

”Om det är klart och tydligt ådaglagt genom mångårig erfarenhet att rekvisition av strejkbrytare, utrustningen av lumplenor o dyl icke leder till att man får igång arbetet på ett normalt sätt utan åstadkommer en irritation, som utlöser våldshandlingar, demonstrationer och annat, som ur samhallets synpunkt icke är önskligt, kan det då vara försvarbart att fortsätta på det sättet?”¹⁶

Socialdemokraterna var allvarligt oroade och oron kunde som hos Zeth Höglund öppet finna utlopp i varningar för arbetarklassens revolutionära potential. Den gamle salongsbolsjeviken fann vid en kort utflykt i historien ett lämpligt, varnande exempel från Ryssland 1905:

”Ur de offer som föllo den gången för den ryska tsarismens despotiska och hänsynslösa brutalitet, växte det upp en mäktig revolutionär kraft i den ryska arbetarklassen. Herrarna kunna vara övertygade om, att den kraft, som händelserna i Ådalen [...] har skapat i svenska arbetarhjärtan, den kraften kommer också att ha långvariga och vidsträckta verkningar.”¹⁷

Socialdemokraterna ville undvika öppna strider mellan arbete och kapital. Sådana fick ej provoceras. ”En klok statsledning” behövdes som kunde agera smidigare än Ekmans fri-sinnade ministär som sades ha gjort en ”dunderdumhet” i Ådalen. P-A Hansson som så ivrigt stött judasgossarna sa nu: ”fortsätter denna trafik, sker det ingalunda i samhallsfredens utan i ett rakt motsatt intresse.”¹⁸ Socialdemokraterna erbjöd i stället sina egna tjänster och Zeth Höglund formulerade med största exakthet deras vilja då han sa: ”*En vädjan till arbetar-*

¹⁶ AK protokoll 16.5.1931.

¹⁷ aa.

¹⁸ AK protokoll 15.5.1931.

*rörelsen skulle ha varit det bästa sättet att här åstadkomma ordning.*¹⁹ Endast socialdemokraterna förstod, sa de, ”arbetarklassens psyke” tillräckligt väl för att kunna kurerat den kris-sjuka kapitalismen:

”Jag tror att i detta läge är det skäl att understryka, att här ha vi ett exempel på vart klasstriderna i det kapitalistiska samhället leda, och att det är skäl att understryka, att man från borgerligt håll i statsministerns person har förklarat att den enda möjligheten är att fortsätta på den väg, man redan har beträtt, med de konsekvenser, som vi nu sett, under det att man från arbetarrörelsens sida hävdar, att det finns en annan väg att gå genom att hävda samhällets överhöghet gentemot enskilda ägare av produktionsmedlen.”²⁰

Detta var Ernst Wigforss' sätt att uttrycka socialdemokratins insikt i att kapitalismen oundvikligen ger upphov till ekonomisk motståndskamp från arbetarnas sida. De ville använda staten till att söka dämpa klassmotsättningarna och *via arbetarnas egna organisationer* kväva kampen.

Läget efter Ådalsmassakern var nu också så skärpt att det blev aktuellt med mer än enbart *hets* mot kommunisterna. I det socialdemokratiskt styrda Stockholm iscensattes polisprovokationer mot ett kommunistiskt möte den 19 maj för att få grund att påföljande dag häkta Sven Linderot och flera andra ledande partimedlemmar. I Stockholm infördes också förbud mot kommunistiska möten och själva begravningsdagen — den 21 maj — hade halvt belägringstillstånd införts för att säkerställa mötesförbudet. Frågan var om partiet skulle drivas under jord eller ej. Sedan socialdemokraterna och deras kilbomska vapendragare fått bukt med strejken uppe i Ådalen slappnade borgerskapet emellertid av och SKP fick fortsätta som legalt parti. Borgarklassens fru Justitia var för denna gång nöjd med att sätta 25 arbetare på tukthus och på så vis åderlåta partiet på 13 dyrbara år. Kapitalets våldsapparat slapp undan med ett nyp för syns skull då Mesterton och två av hans anhang till en början ådömdes 21 dagars ”arrest” utan bevakning, medan två av dem senare friades helt. Samma nådens sol flödade också snart över de socialdemokratiska och kilbomska redaktörer som till en början fällts för alltför kraftiga vänsterfraser dagarna efter mordet.

Det råder intet tvivel om vilken riktning inom arbetarklassen som hade initiativet denna vår. Mot socialdemokraternas handfallenhet och öppna ställningstagande för kapitalet ställdes SKP:s handlingskraft och hela linje till kamp mot bourgeoisins attacker och mot femtekolonnen: SAP. Frågan var nu om SKP skulle förmå att göra striderna våren 1931 till avstamp för nya segrar. Frågan var om Ådalen skulle bli mer än en tillfällig seger.

¹⁹ AK protokoll 16.5.1931.

²⁰ aa.

6. Striderna 1932

Kapitalismen skakades nu av sin dittills djupaste och mest utbredda kris. Det skulle även bli den dittills längsta. Ännu 1930 hade SAF och SAP i likhet med kilbomarna hyst illusioner om att Sverige ej skulle drabbas särdeles hårt. Allteftersom 1931 förlöpte stegrades emellertid ovissheten och oron särskilt sedan våren givit prov på en framväxande, självständig arbetarrörelse under kommunistisk ledning. Kapitalismen skakades — och minst av allt enbart ekonomiskt.

Runtom i Europa var fascismen på frammarsch och så nära inpå som i Finland fanns det en stark fascistisk massrörelse — Lapporörelsen. Detta var den kapitalistiska världen: ekonomisk kris, en stigande rörelse bland arbetarna samt växande politisk reaktion. Samtidigt nådde det socialistiska uppbygget nya framgångar i Sovjetunionen. När femårsplanen las fram 1928 gjorde sig bourgeoisins ekonomer och andra intressenter lustiga över de väldiga mål som satts upp. De förutspådde allmänt fiaskot. Men nu började det stå klart att planen skulle uppfyllas *innan* de fem åren gått. Detta var de två världarna. Å ena sidan kapitalismen med svält och massarbetslöshet. Å andra sidan Sovjetunionen med en blomstrande industri med arbete och bröd åt varje arbetare samtidigt som kollektiviseringen av jorden forcerades. Intresset för Sovjetunionen framgår när LO-organet *Fackföreningsrörelsen* skriver: "Namnet Stalin förekommer väl så gott som dagligen i tidningarna jorden tunt."¹ Helt naturligt fördes en hetskampanj mot den socialistiska staten. Men framgångarna gick ej att dölja. De var på arbetarnas läppar i de kapitalistiska staterna. Detta spädde på de panikartade stämningarna inom bourgeoisin.

Teckning ur *Ny Dag* 29.10.1931

Hösten 1931 ger sig den politiska oron inom den svenska borgarklassen tydligt tillkänna då högerpartiledaren, amiralen Lindman, förespråkar en Högerfront för att ena alla reaktionära och fascistiska strömningar på plattformen: för nationell trohet, för en stark regering, för folklig enhet mot klasskampen och för utrotande av bolsjevismen. Sigfrid Hanssons

¹ *Fackföreningsrörelsen* 16.10.1931.

kommentar i *Fackföreningsrörelsen* ger dels bakgrunden till denna fascistiska samlingsinvi- dels socialdemokratins reaktion:

”Måhända är det oangenäma förkänningar av att den stigande pessimismen till slut skall bli en utbildad misstro mot hela det kapitalistiska systemet, som föranlett amiral Lindman att i form av personliga brev ge sina verkliga eller förmodade meningsfränder en extra påstötning om nödvändigheten att lägga manken till i kampen mot arbetarrörelsen [...] Bakom herr Lindmans trängande uppmaning ligger väl egentligen endast en önskan om ytterligare skärpt klasskamp.”²

”Statsminister Hansson hyllade den 7 juni 1935 i ett uppmärksammat tal högerns avgående ledare amiral Arvid Lindman.”

Bildtexten enligt SAP:s officielle krönikör T. Nerman i Sv. Arbetarrörelse under hundra år.

Socialdemokraterna oroas av att de mest reaktionära skikten inom bourgeoisin ska driva fram nya klasstrider. Ängslan ökar då den sk Munckska kåren avslöjas. Under beskydd av dåvarande polismästaren i Stockholm och underståthållaren hade en general Munck alltsedan 1928 i hemlighet organiserat en fascistisk frikår på ett par tusen man. Den politiska skandalen var given när hemligheten läckte ut och SAP drog ut till försvar för den statliga våldsapparatusens kompetens:

”Även om kommunistiska provokationer och kommunistiska storordigheter kunna återopas såsom utgångspunkt för den sociala hysteri, av vilken vissa samhällslager utan verklig grund angripits, måste det åtminstone begäras den sans och det omdöme hos myndigheterna, att de inte uppmuntrar utan tvärtom energiskt avvärjer åtgärder som enligt sakens natur verkar grovt provocerande [...] Den uppfattningen att det svenska samhället saknar förmåga att med sina för uppgiften särskilt skapade organ skydda rättsordningen är ohållbar.”³

Socialdemokraterna var i gungning. Deras sociala bas hotade att svikta — arbetarna hade gått ut i självständig kamp. Samtidigt oroades de av att fascismen växte upp som konkurrent om att rädda kapitalismen. För att socialdemokraterna skulle kunna axla den uppgiften måste de nu framförallt slå tillbaka kommunisterna och kväva den självständiga arbetarrörelsen. Sägverksarbetaren ger luft åt bekymren i det socialdemokratiska lägret i slutet av 1931:

”Hur många gånger ha vi ej de senaste månaderna hört, att hade vi en annan förbundsledning så skulle det bli andra ordningar. Då skulle det ej avskedas som nu. Vansinnigt tycker man. Javisst, men vi får betänka, att kamrater, vilka gått utan förtjänstmöjligheter månader, ja i vissa fall år, äro så bragta till förtvivlan att de kunna vara mottagliga för vilka argument som helst. Betänka vi att

² *Fackföreningsrörelsen* 25.9.1931.

³ Uttalande från SAP:s partistyrelse angående Munckska kåren, nov 1931.

denna skadliga propaganda genom tidningar, broschyrer och flygblad serveras dag efter dag, vecka efter vecka, månad efter månad — och att samtidigt arbetslösheten ökar dag från dag. Betänka vi detta, förstå vi också att kommunisternas agitation ej får underskattas.”⁴

Hösten 1931 skulle, som vi ovan sett, avtalen löpa ut i de viktigaste exportindustrierna. Den 1 oktober sas de nu upp för ungefär 175 000 arbetare. Redan dessförinnan hade lönerna i praktiken sänkts genom att kronans värde skrivits ned som en följd av pundkrisen och att England lämnat guldmynntfoten. Detta skedde i september. In i det längsta hade socialdemokraterna hoppats på att kapitalisterna skulle lämna walk-over och prolongera avtalen av omtanke om samhällsfriden. De fruktade striden:

”Det har [...] legat i båda parter intresse att försöka åstadkomma uppgörelse i godo, ty en strid skulle säkerligen vara lika äventyrlig för arbetsgivareparten som för arbetarna, det ligger i öppen dag att en sådan skulle komma att i hög grad ytterligare försämra vårt lands ekonomi och förmåga att göra sig gällande i konkurrensen utåt.”⁵

Socialdemokraterna skulle göra vad på dem ankom för att hålla arbetarna tillbaka. Frågan var hur pass starkt och väl konsoliderat SKP nu stod efter vårens strider.

Efter Ådalen hade 1 500 nya medlemmar strömmat till partiet och på många orter hade nya lokalorganisationer bildats, men SKP ”förmådde [...] inte att tillräckligt organisatoriskt utnyttja den stora politiska framgången”⁶ och:

”Partiet försummade också, att företa en grundlig värdering av majstriderna, att utifrån dem och deras viktiga lärdomar uppställa en kampplattform, samt att organisatoriskt och politiskt förbereda höstens och vinterns strider mot kapitalets fortsatta och skärpta hungeroffensiv.”⁷

Det var således ett i stort oförberett parti som gav sig i kast med att försöka leda 175 000 arbetares kamp mot lönedepressningarna. Avtalen var uppsagda inom metall, sågverks, pappers, transport, sko&läder m fl fack. Förbundsledningarna drev snabbt igenom reduceringar på 6% i metall och 9% i sågverks i början av 1932. Proceduren inom metall beskrivs i en SKP-broschyr från 1932:

”Arbetarna förkastade med väldig majoritet den skändliga uppgörelsen och arbetsköparna dekretade 8 och 12% lönesänkning. Arbetarna ville kämpa. Reformistledarna tog ut några smärre företag i strejk för att bota arbetarna från strejklusten och möjliggöra en formell lockoutproklamation. De viktigaste företagen, Asea m fl, fick naturligtvis arbeta för fullt. Arbetsköparna proklamerade storlockout, tydligen i samförstånd med reformistledarna. Efter dessa förberedelser kallade man åter till förhandlingar vid vilka reformistledarna åter tillstyrkte samma förslag som förut om lönesänkningar ehuru med en del smärre förändringar. Vid omröstningen lyckades man nu få nätt majoritet, genom manipulationer med de röstande och genom att utnyttja den ena arbetargruppen mot den andra.”⁸

Inom sågverks röstade 67% mot lönesänkningarna, men detta gav ej ”stadgeenlig majoritet för arbetsnedläggelse” varför förbundet skrev under. Gentemot förbundens nederlagstaktik och direkta övergrepp förmådde SKP ej samla mer än några hundratal arbetare till att strejka vilt. Inom metall blev det strejk på ESAB i Göteborg och inom sågverks gick arbetarna ut i vild strejk uppe i Svartvik i Medelpad. Båda dessa strejker slutade i nederlag.

En av strejkledarna i Svartvik — SKP:aren Rudolf Nordvall — berättar:

⁴ *Sågverksarbetaren* 1931:4.

⁵ *Fackföreningsrörelsen* 29.12.1931.

⁶ Sekretariatets första utkast till politisk resolution vid CK-möte, feb 1932.

⁷ aa.

⁸ H Hagberg: *RFO visar arbetarna den revolutionära utvägen ur krisen*, Luleå 1932, s 8.

”Vi röstade med överväldigande majoritet för fortsatt strejk men dom beslöt skriva under mot arbetarnas vilja. Förbundsordförande August Lindberg avancerade så långt på den bravaden att han sedan blev LO-ordförande — jag minns förresten att jag på ett möte strax efter uppgörelsen frågade hur många silverpenningar kapitalet tänkte betala honom för hans tjänster.

Men i Svartvik vägrade vi som sagt att följa de höga herrarnas påbud och fortsatte strejken vilt. Vi fick naturligtvis inget strejkunderstöd, men i stället hade vi Internationella Arbetarhjälpen:⁹ Vi hade en lokal där vi hade utspisning till de strejkande med hustru och barn med ett lagat mål mat om dagen och för att få ihop materialet till detta hade vi bussar som reste runt och besökte småbönder och arbetare och fick ihop en säck potatis här och några kilo mjöl där. Men så genomförde sossarna ett ännu mer svekfullt förfaringsätt när de inte kunde kuva arbetarna där uppe. De kunde inte få majoritet i avdelningen så de tog helt enkelt två partigångare till Gävle, där förbundsledningen låg, och bildade en ny avdelning. Så åkte de upp och fick av bolaget låna festivitetsalongen i Svartvik och talade om för arbetarna att bara den nystartade avdelningen var förhandlingspart, att bolaget bestämt att bara de som var med i den nystartade avdelningen fick arbete och att endast de som var i arbete kunde få bli med — övriga uteslöts ur förbundet. Självt gick jag svartlistad i nära 7 år och fick inte tillbaka min fackföreningsbok förrän 1937. Det var gott samarbete mellan facket och arbetsköparna redan på den tiden. Även om Svartvik var den enda fackförening i Sundsvalls-distriktet som behärskades av kommunisterna tror jag inte att vi hade någon sådan erfarenhet av klasskampsstrider att vi trodde att det skulle gå så långt. Några förberedelser på annat sätt än att vi agiterade för strejk gjordes inte. Parollen följdes också till en början av andra avdelningar men de gick ju tillbaka när bannbullan kom. De skickade ut cirkulär om att alla de som inte ställde sig solidariska med förbundet skulle uteslutas.

Strejken var olaglig och vi fick gå och tigga hos AK-gubbarna eller hos vad de då kallade fattigvården och nu kallar socialvården. Sen fanns det ju ingen verklig ”fana” som kunde stiga fram och blåsa liv. Många skämdes väl sedan för att de brutit strejken men nöden tvang dem. Vi förmådde inte smida fram en riktig ledning.

Där skulle man nog ha följt Lenins paroll om att det fordras mod att ta ett steg tillbaka för att sedan ta två steg framåt. Men vi hade inga studier, inga politiska diskussioner, inga riktiga fraktionsmöten om strejken och det blev inte mer än att vi måste fortsätta, vi måste fortsätta.

Resultatet blev ju att vi förlorade avdelningen och isolerades. De som tidigare stött oss blev som skrämde harar, de som gick in i den nya avdelningen och till arbete, de vågade knappast tala med en kommunist när vi kom, av rädsla för repressalier från bolaget och facket.”¹⁰

Fackföreningarna användes till att söka isolera kommunisterna från arbetarna — att skrämma arbetarna till underkastelse. Svartlistningar och avskedanden användes givetvis och genom AK deporterades de farligaste ”oroselementen”:

”Det var medveten politik arbetsköparna hade att sparka oss först när arbetslösheten satte in. Och inte nog med det. De aktivaste kommunisterna som var arbetslösa skickades ut på beredskapsarbete på de jävligaste ställena, nere i södra Småland och så. Det var svårt att hålla ihop partiorganisationen. Ofta hade vi så svårt ekonomiskt att vi inte kunde betala medlemskontingenten. Det var svårt att bygga en riktig ledning.”¹¹

Avdelningen uteslöts alltså ur förbundet och de radikala arbetarna svartlistades medan övriga skrämdes till underkastelse. Svartvik var Ingalunda vare sig den första eller den sista avdelning som uteslutits för opposition mot socialfascisternas nederlagstaktik. Snart kom nu turen till två avdelningar inom SPIAF (Svenska Pappersindustriarbetareförbundet).

Inom pappers stod två bud om lönesänkningar mot SKP:s maningar till kamp för status quo och vissa förbättringar. Å ena sidan SAF:s krav på 20-22% å den andra SPIAF:s på 5%.

⁹ IAH — en av kommunisterna ledd solidaritetsorganisation för materiellt stöd åt stridande arbetargrupper.

¹⁰ *Proletären* 1971:8.

¹¹ aa.

Förhandlingarna strandade i början av 1932 och förbundet utlyste partiell strejk. På så vis gav de sken av motstånd samtidigt som de i realiteten gav kapitalisterna en hjälpande hand ur konflikten genom att produktionen kunde hållas igång vid några av de största företagen, om kapitalisterna så önskade. Kommunisterna varnade för strejkparodin och för att SPIAF-ledningen försökte splittra massaarbetarna och pappersbruksarbetarna för att underminera fronten.

Mot förbundsledningens vilja gick även avdelningarna i Kramfors och Ulfvik i strejk. Här hade kommunisterna ledningen och SPIAFstyrelsen gick omedelbart till aktion med uteslutningshot. Strejkerna knäcktes och alla som var för fortsatt strejk uteslöts ur förbundet. Det var naturligtvis illojalt att utvidga och stärka stridslinjen.

I mars avvisade 85% av pappersmassearbetarna ett förslag på 7% reducering samtidigt som pappersbruksarbetarna med 53% avslag 4% reducering. SPIAF valde nu att gå till utvidgad — men alltfört blott partiell — strejk inom massaindustrin medan förslaget antogs för pappersbrukens del. Till en början lät man påskina att en majoritet av bruksarbetarna accepterat detta förslag.

Utslagsgivande för om massaarbetarna skulle segra eller ej var nu att de stora massalagren i hamnarna blockerades och SKP propagerade för gemensam kamp mellan massa- och stuveriarbetare. Under maj-juni ledde kommunisterna vilda blockader längs hela Norrlandskusten. Vi återkommer till detta. Men först några ord om hur socialfascisterna besegrade massaarbetarna.

I slutet av juni avvisade arbetarna ånyo med stor majoritet lönesänkingsförsöken. 5 676 arbetare röstade mot och 2 242 för. Samtidigt med den partiella strejken förde socialdemokraterna en intensiv nederlagspropaganda. Det hette att kapitalisterna var nöjda med strejken eftersom de hade sina lager fyllda, att arbetarna enbart utblottade sig själva, att ”arbetsgivarna äro i allians med lågkonjunkturen”, att arbetarrörelsens hela erfarenhet visade att det inte lönade sig att strida i en nedgångskonjunktur osv. Socialfascisterna hade tvingats till strejken av rädsla för arbetarnas självständiga rörelse. LO:s officiella krönikör skriver:

”Inom massaindustrin kunde en öppen konflikt icke undvikas. Enligt förbundsledningens uttalanden berodde detta till icke oväsentlig del på kommunisternas våldsamma agitation och betydande inflytande.”¹²

Socialfascisterna hade emellertid endast sänt SPIAF-ledningen ut i låtsasmanövern medan LO tog avstånd ifrån och vägrade sanktionera strejken. När därför förbundskassan sinade i juli fanns inga mer pengar att få ur strejkkassorna. Trots detta röstade 54% för fortsatt strejk och insamlingar sattes igång medan IAH efter förmåga ordnade med utspisning. I tre veckor fortsatte strejken utan understöd men då kallade förbundsledningen till en ”avtalskonferens” och drev där igenom beslut om återgång. Detta var en ny form av representation som gjorde att förbundet kunde kringgå omröstningsbestämmelserna utan att behöva agera så öppet som LO-ordföranden förespråkade:

”Om ni handlar klokt, gör ni upp vid bordet [...] Jag förstår att detta bär emot, men en ledning med ansvarskänsla måste se på situationen vid varje tillfälle och handla så som den anser klokast. Man måste också förstå människorna litet. Arbetarna vill nog ha ett slut på konflikten, men de vill inte erkänna att de begått ett missgrepp och vill inte desavuera sig själva genom att rösta för godkännande av det förslag de förut avslagit. Ni blir nog klandrade om ni gör upp, men jag är övertygad om att innerst inne kommer arbetarna att förstå att det var det klokaste.”¹³

Sedan socialfascisterna nu genom ”avtalskonferensen” funnit ett något mindre öppet sätt att pressa ner arbetarna i skorna, ett sätt som var tillräckligt smygande för att passa även de mer

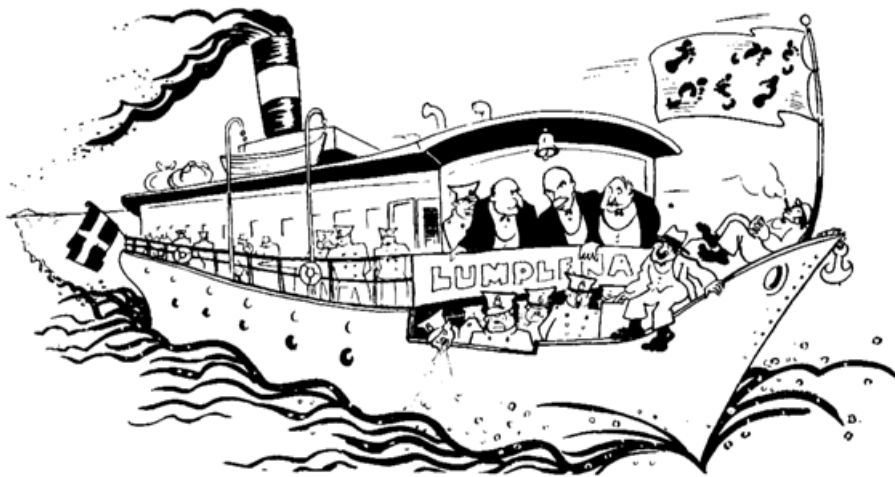
¹² R Casparsson: *LO under fem årtionden*, del 2, Sthlm 1948, s 292.

¹³ Protokoll från möte med representantskapet i SPIAF 20-21.6.1932.

försiktigt lagda medlemmarna av förbundsledningen, kvarstod emellertid oron för arbetarnas reaktion och besked gavs därför om att den arbetare som ej accepterade lönesänkningen skulle uteslutas ut förbundet och svartlistas. På det viset besegrades massaarbetarna.

Som vi sagt låg stora kvantiteter massa lagrade våren 1932. För att pressa upp kapitalisterna mot väggen måste dessa lager blockeras. Vad gör en socialdemokratisk förbundspamp i en sådan situation? Självklart ser han till att massan lastas. Rent formellt begärde SPIAF:s ledning att LO skulle uppmana Transport till blockad, men LO stödde ju ej pappersstrejken och därför givetvis ej heller en uppmaning till solidaritetsblockader, varför Transport i sin tur ej sanktionerade åtgärden. Det var, som *Ny Dag* skrev, fråga om ”en arbetsfördelning de olika reformistiska ledningarna emellan”.¹⁴ Pappersmassearbetarna skulle förmås att tro att SPIAF stred för dem för att de så förblindade skulle låta sig ledas ner i nederlaget.

I samma båt...

”Vi skulle vilja rekommendera LO:s representantskap att förlägga ett sammanträde till det oroliga massadistriktet och på allvar ingripa mot de kommunistiska skrikhalsarna [...] Det är inte bara landshövdingar som behöver närvara vid oroliga tillfällen. I nu ifrågavarande fall behövs en auktoritativ fackförbundsrepresentation ännu bättre.” Smålands Folkblad (s)

Lumplena fullastad med svartfötter och poliser och med bl a Edvard Johansson och Charles Lindley på kommandobryggan.

Teckning ur Ny Dag 15.7.1932

I maj gick emellertid hamnarbetarna längs hela Norrlandskusten trots detta i vilda blockader. Den självständiga rörelsen växte sig åter stark. Hamnarbetarna visste att lönesänkningar hotade även dem. Socialfascisterna vädjade till deras omtanke om det egna skinnet och hotade med än värre reduceringar om de ej höll sig på mattan utan blandade sig i massastrejken. SKP manade till solidaritet – till att genom blockaderna dels dra igång motstånd mot sina egna kapitalister dels stödjade massaarbetarna. Gemensamma möten hölls mellan de två arbetargrupperna för att tillsammans planera strejken och välja gemensamma kampledningar. Gemensamma demonstrationer där alla arbetargrupper ställde upp gick mellan hamnarna för att rensa bort strejkbrytarna. Från hela Sverige kom solidaritetsuttalanden och även om de flesta arbetare behövde varje tvåöring för att hålla svälten utanför dörren samlades ansenliga penningssummor in. Stuveriarbetarna fick givetvis inga understöd ur strejkkunderna som

¹⁴ *Ny Dag* 26.5.1932.

förbundsordföranden Charles Lindley och hans vänner satt på. Klassfiendens motoffensiv gick längs tre fronter:

Dels våldsmaskinen: hamnarna fridlystes till skydd för strejkbrytarna och polisförstärkningar drogs samman från hela Sverige utrustade med kulsprutor, KG-gevär, tårgas och stålhelmar. Dels kapitalisterna: de stuveriarbetare som deltog i massblockaden hotades med 10% straffreducering av lönen. De lokala bondsöner och tjänstemän, som dittills tjänat som strejkbrytare visade sig odugliga och räddhågade och byttes ut mot professionellt slödder från Stockholm.

Slutligen socialfascisterna: de avdelningar där blockaden pågick anordnades öppna sk lojalitetsomröstningar. Alla som gick emot LO:s och Transports förbud mot proletär solidaritet uteslöts och svartlistades i samarbete med kapitalisterna. En del avdelningar uteslöts i sin helhet med omedelbar verkan och nya ”lojala” avdelningar tillsattes uppifrån.

Kapitalisterna blev helt överväldigade av socialfascisternas tjänstvillighet och i juli skrev *Industria*:

”De accepterade blockadbryteriet i en av dess mest utpräglade former, nämligen arbetsvägrarnas ersättande med större styrkor av arbetsvilliga. Efter Ådalshändelserna i fjol troddes sådana arbetsmobiliseringar vara så gott som omöjliggjorda. Ett år senare dirigerades stora förband av arbetsvilliga till fyra norrländska hamnar med regeringens och myndigheternas löfte om absolut upprätthållande av ordningen och med arbetarledningens välsignelse.”¹⁵

Resultatet av denna trefaldiga press blev att några avdelningar återgick. På övriga ställen blev kampen desto hårdare. I början av juli hölls ett möte i Clemensnäs med 1 200 arbetare. Två kommunister talade om kampen mot fascismen och dess socialdemokratiska filial och nödvändigheten av arbetarnas samlade motoffensiv. Ett 50-tal poliser kunde inte förhindra att arbetarna efter mötet rev ned staketet kring det avspärrade fabriksområdet, rökte ut strejkbrytarlösen och på fabriksstaket hissade en röd banderoll med texten ”Kamp mot fascism och strejkbryteri”. Demonstrationen besköts med skarpa skott och två arbetare sårades livsfarligt. En trupp frivilliga utrustades i Boden och lades i beredskap. Kampen skärptes på samma sätt Luleå och Stugsund. I Luleå for polisen fram så att det inte bara blev arbetare som träffades av sabelhuggen utan t o m en landsfiskal från en grannkommun och en tjänsteman i länsstyrelsen — detta skapade viss skandal.

De allvarligaste sammanstötningarna kom i Sandarne. Efter ett möte där kamraterna Set Persson och Anders Bäckström (ledare för strejken på Marmaverken 1930-31) talat gick mötesdeltagarna ner mot hamnområdet och lumplenan. Plötsligt besköts arbetarna bakifrån och poliserna gick till anfall med vinande sablar och rökbomber. Vid sidan av de arbetare som sårats av sabelhuggen, sårades tre av skotten, varav två allvarligt. Arbetarna försvarade sig med stenkastning.

Tusentals arbetare kämpade under kommunisternas ledning under maj och juni och början av juli i hamnarna längs Norrlandskusten — men med förenade krafter bröt kapitalisterna, staten och socialfascisterna sönder deras motståndskamp och den 7 juli kunde SPIAF-ledningen belåtet konstatera:

”Utlastningen av massa pågår nu i det närmaste friktionsfritt, transportarbetarna ha böjt sig för förbundsledningens beslut.”¹⁶

De kommunister som lett motståndet sattes i fängelse. För Clemensnäs fick de båda kommunistiska mötestalarna två och ett halvt års fängelse vardera. För Sandarne ådömdes samman-

¹⁵ *Industria* 1932: juli.

¹⁶ Protokoll från SPIAF-styrelsens sammanträde 7.7.1932.

lagt 73 månaders straffarbete, varav en arbetare vid namn Zetterström fick två och ett halvt år och Set Persson ett halvt år. Otaliga andra dömdes till smärre fängelse- och bötesstraff.

Socialdemokraterna som ett år tidigare sökt leda in klasskampen på lugnare banor och förespråkade att kväva arbetarnas kamp via arbetarnas egna organisationer i stället för att ”reta upp sinnena på arbetarna” genom organiserat strejkbryteri och insatser av militär — samma socialdemokrater hade nu fortfarande så föga grepp om arbetarna att deras ”förnuftiga” taktik ej gick att genomföra. När nöden så krävde väjde de inte för att ånyo stödja just de ingrepp som de försökt slingra sig ifrån efter Ådalen: det organiserade strejkbryteriet och kulspruteeld mot demonstrerande arbetare.

Den politiska desorientering som vi ovan berört förvärrades under 1932. I mars kom Kreugers självmord och till den övergivenhet som borgerskapet kände då denne deras främste son avslöjades som en billig om än ovanligt smart svindlare kom den politiska skandalen då det visade sig att statsministern mottagit vissa ”lån” från Kreuger — vid riksrodret stod en mutkolv som direkt götts av tändsticksmagnaten. Det blev en alltför pinsam historia. Regeringen tvingades avgå. (Det skulle även visa sig att Kreuger givit en och annan dusör på ”vänster”-kanten där Kilbom mottagit en del synnerligen fördelaktiga lån för sin tidnings — Folkets Dagblads — räkning. Till herr Kilboms parti återkommer vi emellertid i ett senare kapitel.)

Det kan vara skäl att innan vi går vidare sammanfatta bakgrunden till den spirande politiska krisen, dess yttringar och de nödvändiga betingelserna för dess lösande.

Vi har redan nämnt det svenska kapitalets förmåga att hålla sig utanför kriget och profitera på dess förödelse som en viktig materiell faktor bakom det starka socialdemokratiska inflytandet i Sverige. Denna den svenska kapitalismens säregna kombination av asgam och fredsduva gav både stora extraprofiter åt kapitalisterna och spred illusioner om det svenska samhällets alldeles speciella fredlighet och storslagenhet även bland arbetarna. En av de få svenska historiker som försökt ge en materialistisk beskrivning av den svenska historien, Per Nyström, skrev i en artikel på 30-talet:

”Under den kapitalstarka och kraftigt rationaliserade svenska industrins expansion på världsmarknaden under senare hälften av 20-talet [...] uppammades en socialpatriotisk stämning, där myten om ”Sveriges andra stormaktstid” spelade en stor roll. Den grep småbourgeoisin vars besparingar tillfördes industrin, och den smittade även av sig på arbetarklassen.”¹⁷

20-talets högkonjunktur hade alltså givit två viktiga resultat: det reformistiska inflytandet på arbetarklassen stärktes och arbetarrörelsen knöts fastare till imperialismens mest avancerade förespråkare: socialdemokratin. Småbourgeoisin förlorade sin politiska självständighet och samlades likaledes under monopolkapitalets vingars skugga.

Krisen ändrade denna idylliska bild fullständigt.⁷ De ekonomiska förbättringar arbetarna tillkämpat sig under årtal av ekonomisk kamp i reformismens tecken sopades undan av arbetslöshet och lönesänkningar. Motståndet mot denna offensiv ställde arbetarna med nödvändighet inför just de ”politisk-teoretiska frågor” som de tidigare vägrat ta ställning till. Ty under krisen tålde det kapitalistiska systemet inte arbetarnas mest anspråkslösa krav på mat, kläder, bostad och arbete åt sig själv och sin familj. Dessa krav reste objektivt frågan om kapitalismens störtande och kunde tillfredsställande lösas endast om arbetarna blev subjektivt medvetna om revolutionens nödvändighet. Därför bekämpade socialfascisterna varje försök från arbetarnas sida att ta strid mot kapitalets krisoffensiv, väl vetande att i en sådan strid skulle såväl de som deras vänner i direktörsrummen kunna sopas bort. Den ekonomiska kampen måste alltså föras utan och mot de reformistiska ledarna och den bröt sig också väg — under revolutionär ledning.

¹⁷ P Nyström: *Sveriges historia*, utdrag i *Ord & Bild* 1970:5, s 328.

Krisen bröt också sönder småborgarnas band med monopolkapitalet.

Bönderna fick inte sälja sina produkter och pressades ned av bankernas ockerräntor och småspararna, som i den socialpatriotiska yran satsat sina sparmedel på svindlare av Kreugers typ, ruinerades. Ur deras antimonopolistiska strävanden uppstod ett politiskt tomrum som kunde fyllas av en fascistisk massrörelse om den inte fångades upp av de reguljära borgerliga partierna. Tendenser till sådana rörelser utvecklades också, dels i Norrland, där enskilda RLF- och Bondeförbundsavdelningar utvecklades i fascistisk riktning, dels i södra Sverige, där städernas småbourgeoisie mobiliserades i fascistiska kårer mot arbetarklassen.

Om bourgeoisin ville stävja tendenserna till politisk kris krävdes alltså att den politiskt organiserade sig så att dels den spirande, självständiga arbetarrörelsen krossades, dels de småborgerliga strävandena fångades upp och passiviserades samt dels att statens befogenheter för ingripanden i ekonomin ökades, om nödvändigt mot de enskilda monopolkapitalisternas vilja, för att häva den ekonomiska kris varur den politiska spirade.

De öppna borgerliga partierna i Sverige förlamades och förlorade sin handlingskraft i samband med krisutbrottet och ledande personer visade sig vara öppna mutkolvar i Kreugers tjänst eller på andra sätt alltför uppknutna till enskilda monopolkapitalister för att kunna föra den självständiga statliga politik som var nödvändig. Småbourgeoisin var alltför politiskt svag och splittrad för att ensam utgöra den klassmässiga basen för borgarklassens välde. Krisen visade att de traditionella borgerliga partierna, framväxta och formade under en tidigare epok i kapitalismens historia, konkurrenskapitalismens och liberalismens epok, var oförmögna att motsvara de krav som ställdes på staten imperialismens kris. Hur var det då med socialdemokratin?

7. Socialdemokrati med vind i seglen

”Om vi kunna skapa klarhet om vägarna då kunna vi också skapa det självförtroende som behövs för att vi skall segra.” (Ernst Wigforss på SAP:s 14:e kongress 1932)

När SAP höll sin fjortonde kongress på våren 1932 härjade arbetslösheten så våldsamt att tom de mest inbitna krisförnekarna tvingades erkänna att det inte rörde sig om någon snabbt övergående störning. Under slutet av 20-talet hörde de ledande socialdemokraterna till de flitigaste reklammakarna för den krisfria och organiserade kapitalismen. Deras teorier var nu bankrutta. Rådlöshet och handlingsförlamning grep omkring sig i socialdemokratins leder. Bourgeoisins traditionella krislösning gick ut på att arbetarklassen skulle svälta sig igenom svårigheterna. Sparsamhet var lösenordet. De socialdemokratiska pamparna instämde och predikade återhållsamhet. I samband med metallkonflikten 1932 hävdade Metallarbetaren att sunda förnuftet och praxis aldrig funnit det lönande att proklamera strejk vid ett företag som kämpade med lågkonjunkturen. Arbetarklassen var tvingad att välja mellan arbetslöshet och lönesänkning. Reformisterna ansåg att det var stick i stäv med sunda förnuftet att strejka mot lönereduceringarna eftersom ”motståndaren var i allians med nedgångskonjunkturen”.¹ Enda effekten av sådana ”utsiktslösa protestdemonstrationer” blev att förbundskassorna tömdes och att arbetarna tvingades godta sämre avtal, än vad som blivit fallet, om arbetarparten godkänt reduceringarna utan strid. Men enligt socialdemokraterna var det inte bara kapitalisterna som vari allians med krisen:

”I sillénarnas larmande agitation har lågkonjunkturen med nöd och elände för massor av arbetare hälsats som en god bundsförvant. Tidens egen vända är en glädjekälla för dessa om medlen mindre nogräknade konspiratörer, vilka hoppas vinna fördel i desperationen och modlösheten, alstrade av krisen och det allmänna ekonomiska osäkerhetstillståndet.”²

Så skakade av kommunisternas inflytande var de socialdemokratiska ledarna att dylik hets hörde till de mer vardagliga inslagen i deras propaganda.

Det var alltså en socialdemokrati vars grundläggande ekonomiska analyser visat sig vara falska, som saknade positiva förslag till en utväg ur krisen, som saknade ett handlingsprogram och som öppet bekämpade arbetarklassens ekonomiska motståndskamp, som samlades till kongress i mars 1932.

Kongressen hölls i ett läge då förtroendet för kapitalisternas förmåga att på egen hand övervinna krisen minskade, inte bara hos arbetarklassens massor utan även långt in i småborgarnas led. Allt fler upptäckte att de enskilda kapitalisterna var oförmögna att utnyttja den väldiga produktionsapparaten. I riksdagsdebatten om Kreugerkraschen som just timat före kongressen sa Wigforss:

”Enskilda företagare bygga upp [...] skapelser som växa dem över huvudet. När de så icke kunna styra dem blir staten den enda som kan gripa in. När enskilda företagare [...] behärska alldeles livsviktiga delar av näringslivet äro dessa [...] icke längre privata: de äro allmänna företag till gagnet [...] När det enskilda näringslivet kommer i svårigheter och staten får gripa in skall staten i samband därmed visa att den betraktar detta enskilda näringsliv som en representant för det allmännas intressen.”³

Vi har i kapitel 2 visat hur socialdemokratin redan på 20-talet utvecklades till den mest medvetna företrädaren för den statsmonopolistiska kapitalism, som imperialismens skärpta inre motsättningar ovillkorligt ställde på dagordningen. Men det var först nu under krisen, som socialdemokratins luftiga fraser om ”samhällelig kontroll” fick en klar och påtaglig

¹ R Casparsson: *LO under fem årtionden*, del 2, Sthlm 1948, s 280.

² *Social-Demokraten* 7.7.1932.

³ AK protokoll 1.4.1932.

innebörd. Församhälleligandet av produktionen skärpte motsättningarna i den kapitalistiska ekonomin till den grad att staten, en formellt överordnad och relativt oberoende makt, i hela bourgeoisins intresse måste bli en aktivt kontrollerande och samordnande kraft. I Sverige var det endast socialdemokratien som förmådde utarbeta riktlinjer och program för förvaltandet av en sådan utvidgad statlig verksamhet.

Grundtanken bakom detta program var, att staten genom olika åtgärder skulle stimulera kapitalismen, öka dess avkastning, rationalisera dess struktur och sätta oanvända produktivkrafter i bruk. Det gällde med andra ord att effektivisera den kapitalistiska ekonomin.

Första steget på väg mot ett ”näringsliv för full maskin” var att skaffa arbete åt de arbetslösa. Strax före kongressen hade riksdagsgruppen utarbetat ett ”förslag till arbetslöshetens bekämpande”. Den bärande tanken i denna motion var underkonsumtionsteorin som hävdade att jämnare inkomstfördelning och höjda löner skulle hejda kapitalismens överproduktionskris. Botemedlet mot krisen var alltså inte den tidigare förespråkade: en allmän lönesänkning. Socialdemokraterna föreslog 70 miljoner utöver regeringens förslag på 23 miljoner. Två tredjedelar skulle användas till offentliga arbeten och en tredjedel till kontantunderstöd för de sämst ställda jordbrukarna. Reservarbetena skulle betalas till avtalsenliga löner. Härigenom skulle köpkraften öka och kapitalisterna åter finna avsättning för sina produkter. Hela krisprogrammet skulle finansieras genom kortsiktiga lån, ökad arvsskatt och besparingar på militärbudgeten.

Kongressen diskuterade detta handlingsprogram och ”den expansiva ekonomiska politikens idéer” spreds för första gången på allvar utanför riksdagens trånga grupp. Krisprogrammet skapade en självsäkerhet och målmedvetenhet som under lång tid saknats inom SAP. Som vi sett fanns det en klar tendens att socialdemokraterna spelades bort de skärpta klasstriderna. Den historiska betydelsen av partiets 14:e kongress låg nu i att den öppnades i handlingsförklaringens och osäkerhetens tecken, men att den upplöstes i en anda av starkt självförtroende. Socialdemokraterna deltog ideologiskt stärkta i valrörelsen på hösten 1932. De krävde beredskapsarbeten, kontantunderstöd och arbetslöshetsförsäkring. AK skulle avskaffas. De förde fram paroller mot tullsystemet och de ökade rustningarna. Socialfascisterna gömde piskan bakom ryggen och viftade med morötterna.

Vid andrakammarvalet hösten 1932 vann SAP en klar framgång. Partiet fick 167 000 nya röster och ökade sin andel av väljarkåren från 37% 1928 till knappt 42%. Det innebar att partiet fick 14 nya mandat i riksdagen.

En fråga inställer sig genast: hur kunde SAP lyckas med konststycket att trots sin socialfascistiska politik vinna en markant framgång i valet? Det finns framförallt två förklaringar.

För det första den grova flirten med den svenska småbourgeoisin. Socialdemokratins fäste och inflytande i småbourgeoisien var svagt. Men redan tidigt och speciellt efter valet 1928 strävade de ledande sossepamparna efter att bredda partiets klassbas. I sitt hälsningsanförande till partikongressen 1928 sa P-A Hansson på sin bredaste godsägarskånska:

”Vi bör eftersträva en utbyggnad av partiet på ännu vidare grund, göra det till ett verkligt stort folkparti, som med stöd av en majoritet i folket kan förverkliga drömmen om det goda folkhemmet.”⁴

Klassförsonaren Per-Albin fortsatte:

⁴ Protokoll från SAP:s 13:e kongress 1928, s 8.

”Där klassbegreppet verkar avgränsande och isolerande, där öppnar folkbegreppet i stället vägarna till samarbete, där klassbegreppet lätt kan leda till ett försvagande av det som är, riktar folkbegreppet in ansträngningarna på ett tillgodogörande av de maktresurser som i samarbete kan göras tillgängliga för ett omedelbart lättande av betrycket.”⁵

Inför 1932 års val vädjade SAP till de missnöjda småborgarna om:

”samling kring en politik som utan hänsyn till grupp- eller klassintressen vill på alla områden hävda och utbygga demokratin till tryggande av allmänt väl.”⁶

I vallöftena ingick bl a kontant understöd till jordbrukarna. Denna öppning åt höger gav säkerligen utdelning i valurnorna, men den duger inte som ensam förklaring till framgången. Lejonparten av SAP:s väljare bestod av arbetare — arbetare som säkerligen inte slutit upp i någon massomfattning kring SAP bara på runda löften om ett hägrande folkhem. Arbetare som på nära håll sett de socialdemokratiska LO-pamparnas socialfascistiska bärsärkagång i fackföreningarna. Nej, pudelns kärna måste sökas i det ogenerade dubbelspel som var det mest framträdande draget i den socialdemokratiska politiken. SAP visade upp ett ansikte åt borgarna och ett annat åt proletärerna. Det rörde sig om en väl genomförd arbetsfördelning inom det socialdemokratiska partiet. Samtidigt som Per-Albin och andra socialfascister öppet talade om folkhemmet ”lyckades 'vänstern' inom SAP genom radikala fraser binda även radikala arbetargrupper vid socialdemokratins triumfvagn.”⁷

Krisprogrammet hade naturligtvis inte bara den betydelsen att det innebar en inre ideologisk konsolidering för SAP. Det gav också en skenbart reell grund för de vänsterfraser, varmed socialdemokraterna sökte lura arbetarna att tro att det kapitalistiska samhället genom reformer kunde omvandlas till ett socialistiskt samhälle, där arbetarklassen härskade.

’Vänster’flygeln deltog flitigt i valrörelsen med yvigt prat om att ”det privatkapitalistiska samhället befann sig i en återvändsgränd”, att ”kapitalisterna var i sin upplösningsperiod” osv. Sossepampen Albin Ström Göteborg frågade:

”Om den privata företagsamheten klickade, vad var då naturligare än att det allmänna trädde in och upptog tråden, där man släppt den från det privatas sida, och så övertog och organiserade produktionen.”⁸

Samme man hycklade också opposition mot partiledningen i Ådalsfrågan. Så såg den socialdemokrati ut som vann valslaget:

”Hr Albin Ström i Göteborg som nu protesterar mot Per Albin för att han inte ger frihet åt de proletära politiska fångarna och hr Per Albin som protesterar mot de borgare som ifrågasätter att inte hr Hansson tänker ta i med hårdhandskarna mot arbetare som kräver en bit bröd att leva av. En raffinerad metod för att skapa ett 'folkparti'.”⁹

Hela detta bedrägeri lyckades, därför att den svenska arbetarklassen fortfarande hade mycket starka parlamentariska och reformistiska illusioner.

Den starka reformistiska traditionen hade sin materiella grund i de svenska kapitalisternas förmåga att hålla sig utanför första omfördelningskriget (världskriget) och profitera på dess förödelse. Denna den svenska kapitalismens säregna kombination av asgam och fredsduva gav både extraprofiterna och spred illusioner om det svenska samhällets alldeles speciella fredlighet och storslagenhet bland arbetarna. Samtidigt utvecklades en stark och välorganiserad arbetarbyråkrati framförallt inom fackföreningsrörelsen. Arbetarrörelsen behärskades av

⁵ H Tingsten: *Den svenska socialdemokratins idéutveckling*, del 1, Sthlm 1967, s 294.

⁶ aa.

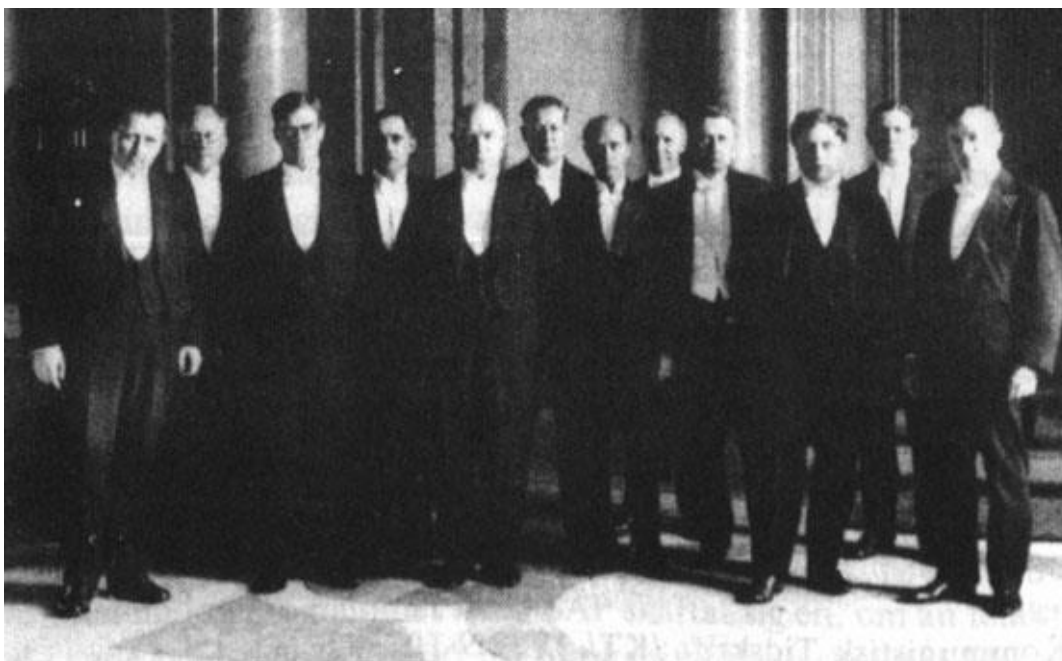
⁷ *Kommunistisk Tidskrift* [KT] 1932:9-10.

⁸ AK protokoll 1932:55:61.

⁹ KT 1932:9-10.

”sansade och måttfulla” element, som ivrigt deltog i fördunklandet av arbetarnas klassmedvetande. Socialdemokraten Frans Severin skrev i en tillbakablick i *Tiden* 1934.

”Fackföreningsrörelsen har varit det speciellt reformistiska elementet inom arbetarrörelsen. Den har inte haft mycket intresse för teoretiskt-politiska frågor. Den har närmast känt sin uppgift vara att inom ramen för i varje ögonblick existerande samhällsförhållanden tillkämpa lönearbetarna de bästa möjliga förmåner, men däremot inte haft större intresse för de samhälls- och produktionsförhållanden, varunder arbetet utföres [...] den har brett ut sig och vunnit förbättringar utan att medvetet eftersträva en förändring av själva samhällsförhållandena.”¹⁰

Den socialdemokratiska regeringen den 24 september 1932. Fr v Engberg, Schlyter, Undén, Leo, Hansson, Ekman, Sandler, Wigforss, Nothin, Vennerström, Sköld och Möller

Det var inte bara SAP som gick framåt i valet, det samma gällde högeropportunisterna och SKP. Även Bondeförbundet hade erövrat fler röster än 1928. De stora förlorarna var amiral Lindmans drabanter inom högern och mutkolven Ekmans frisinnade parti. De tre sistnämnda partierna miste sin majoritetsställning bland väljarna, men behärskade tillsammans fortfarande flertalet mandat i både första och andra kammaren. De sökte nu bilda en borgerlig majoritetsregering, men hade till den grad råkat i luven på varandra, att det snart stod klart att det var en omöjlig uppgift. I kulisserna hade de socialdemokratiska spetsarna redan tagit mått på ministerfrackarna för att vara presentabla vid hovet, när den svenske kungen inbjöd till regering. Några dagar senare bildades den fjärde socialdemokratiska regeringen och minister-”socialisterna” skulle ånyo visa sina konster.

Problemet var bara att reformisterna inte ensamma hade majoritet, utan skulle bli tvungna att förlita sig till en hoppande sådan. Detta var inte ägnat att stärka tilltron till den borgerliga parlamentarismen i ett för kapitalismen ömtåligt såväl ekonomiskt som politiskt läge. Den härskande borgarklassens förvaltare sökte därför febrilt efter några som de kunde dela bördan med. De frisinnade var kallsinniga. Tendenserna till politisk kris bestod.

¹⁰ cit fr: *Per Albin går vidare* – stridsskrift utgiven av Socialistiska partiet, Sthlm 1935.

8. Prövostenen

”Därför är det vår uppgift, socialdemokratins uppgift [läs kommunismens, vår anm] att **bekämpa spontaniteten**, att **dra bort** arbetarrörelsen från tradeunionismens [inskränkt facklig kamp, vår anm] spontana strävan att komma in under bourgeoisins vingar och föra in den under den revolutionära socialdemokratins vingar.” (Lenin: Vad bör göras?, KFML(r), 1971, s 86)

Det är ingen överdrift att påstå, att SKP togs på sängen av socialdemokratins krisprogram och valframgång och aldrig riktigt förmådde förstå vidden av denna utveckling. *Kommunistisk Tidskrift* såg i krisprogrammet endast ett valfläskutspel som inte förpliktade till någonting, eftersom man redan på förhand kunde slå fast att riksdagen inte skulle ställa sig bakom det. SKP menade att det endast var frågan om en ny mask, bakom vilken socialfascisterna gömde sig, när den gamla — föreställande den krisfria kapitalismen inte längre var gångbar. Däremot insåg SKP inte krisprogrammets rent psykologiska betydelse. Genom krisprogrammet hade SAP skaffat sig en, om än felaktig så i varje fall helgjut, teori för hur kapitalismen skulle räddas ur sin döds-kris. Som vi ovan berört, förlänade detta program en handlingskraft och ett självförtroende, som tidigare helt saknats hos den reformistiska arbetarrörelsen. Nu bröts SAP:s villrådighet och reformisterna kunde notera en markant valframgång 1932. SAP och kilbomarna fick tillsammans över 1 173 000 röster medan SKP endast samlade drygt 74 000. Det kunde således inte råda minsta tvivel om att socialdemokratins lyckats bevara ett verkligt massinflytande i Sverige. Det är uppenbart att SAP:s frammarsch kom helt oväntat för SKP, som underskattat den djupt rotade reformistiska traditionen i Sverige. Reformisternas valseger ställde revolutionärernas brister i blyxtbelysning.

Hela den ekonomiska och politiska utvecklingen under 1930-talets första år — med lönesänkningar, massarbetslöshet och reformistledarnas öppna förräderi — gav gynnsamma betingelser för revolutionärernas arbete. Men SKP:s arbete var otillräckligt utvecklat. Partiet hade allvarliga brister som gjorde det svårt att fylla de krav som den skärpta klasskampen ställde.

SKP och RFO hade inte i någon större utsträckning förmått att samla och mobilisera de breda arbetarmassorna till ekonomiska strider och utlösandet av strejker i kampen mot arbetsköparnas hungeroffensiv.”¹

Och där kommunisterna lyckats leda strejker visade det sig att de inte förmådde politiskt konsolidera det inflytande och det förtroende de vunnit.

Det är mot denna bakgrund vi får se SKP:s 9:e kongress strax efter nyår 1933. Den präglades till stor del av försök till analys av bristerna och en strävan att lösa dem så att SKP verkligen skulle lyckas vinna den svenska arbetarklassen för den revolutionära vägen ur krisen.

Kongressen ansåg att partiets allvarligaste brist var det svaga arbetet ute på arbetsplatserna, som innebar att kommunisterna var *isolerade* från stora delar av den svenska arbetarklassen.

Denna isolering hade naturligtvis sina rötter i det allmänna läget i den svenska arbetarrörelsen som det utvecklats efter storstrejken och under 20-talet med ett oinskränkt socialdemokratiskt herravälde. Som andra bakgrund måste man ha den korta tid som förflutit sedan brytningen med högeropportunisterna 1929: kilbomarna drog med sig majoriteten av medlemmarna, på många orter hela organisationen samt stora delar av pressen. Den geografiska snedfördelningen, också den ett resultat av sprängningen, bestod 1933 med Göteborg och Norrbotten som starkaste fästena. Men, slutligen: SKP hade under krisen inte heller gjort så stora framsteg som förhållandena medgav för att bryta denna isolering. Även om den grundlagts tidigare, pekade den alltså på allvarliga brister i partiets politik.

¹ *Kommunistiska partiets politik*. Resolutioner från SKP:s 9:e kongress, Sthlm 1933, s 46.

Men hur fungerade då de driftsceller som faktiskt existerade? Dessvärre måste man konstatera, att det var tunnsått med livliga och väl arbetande grupper ute på de stora verkstäderna. Det saknades ett systematiskt, tålmodigt och grundligt massarbete. Verkligt bra baser för propaganda, agitation och politiskt organisationsarbete var lätt räknade. Det brast när det gällde förmågan att omsätta partiets allmänna paroller och direktiv i praktiken. Agitationen blev därför abstrakt och mekanisk. Främst på grund av den dåliga skolningen var det få kommunister som på ett levande sätt förmådde konkretisera och förankra den allmänna linjen på den egna arbetsplatsen bland sina arbetskamrater. Det var inte många, som fängslade, utifrån aktuella händelser lyckades påvisa kapitalismens ruttenhet och agitera för socialismens nödvändighet. Det var dåligt med den allsidiga propagandan som avslöjade det kapitalistiska systemets olösliga motsättningar och pekade ut den revolutionära vägen fram mot ”Sovjet-Sverige”. Detta fick naturligtvis menliga följder för det revolutionära arbetet och kommunisternas möjligheter att vinna ökat insteg bland arbetarklassen.

SKP hade i krisens inledningsskede ställt sig uppgiften att erövra arbetarklassens majoritet. Det betydde att kommunisterna måste dra med sig flertalet av de 600 000 arbetare som var organiserade i de reformistiska fackföreningarna och som stod under reformismens inflytande till motoffensiv utan och mot de reformistiska ledarna. I ett land som Sverige i början på 30-talet var det särskilt viktigt att arbeta inom de reformistiska fackföreningarna, eftersom de till stor del hade medlemmarnas förtroende och arbetarna i de viktigaste industrierna var nära nog 100 %-igt organiserade och i stor utsträckning aktiva fackföreningarna. Men när det gällde den här delen av kampfronten visade kommunisterna en otillåtlig passivitet:

”Vi har underskattat betydelsen av det dagliga småarbetet i fackföreningarna och på arbetsplatserna, alla frågor som intimt berör arbetarna på arbetsplatserna, avtalen, olycksfallsförsäkring, arbetarskydd osv överlämnas åt reformisterna, vi uppträder inte på fackföreningsmöten på konferenser och kongresser och ger förslag och talar, och i den mån det görs är det inte förberett i fraktionerna.”²

Resultatet blev att reformisterna var tacksamma och kunde fortsätta att husera fritt i fackföreningarna. Ingen avslöjade den fackliga byråkratins sabotage av kampen och skapade förtroende för kommunisternas politik genom att propagera SKP:s linje. Den viktigaste uppgiften i de reformistiska fackföreningarna försumrades, nämligen:

”att med hjälp av oppositionen i fackföreningarna skapa en organisatorisk basis för förberedelse och genomförande av de självständiga striderna. Det är oppositionens i fackföreningarnas uppgift att genom sitt arbete på fackföreningen mobilisera denna för RFO:s politik.”³

Det var nödvändigt att säkra förberedelserna av varje strejk och varje aktion inom de reformistiska fackföreningarna. De flesta erkände vikten av detta i ord, men förmådde inte utträtta något i praktiken. Dessutom fanns det uttalade både vänster- och högeravvikelser när det gällde detta arbete, vilket naturligtvis ytterligare försvagade partiets slagkraft.

Vänstersektaristerna menade att ”vi kan inte nå några resultat bland reformisterna” utan ”måste arbeta på arbetsplatserna”. De betraktade de reformistiska arbetarna som en reaktionär massa. De var emot kampen om de valbara posterna i fackföreningen och ivrade för omedelbart bildande av nya, självständiga organisationer. Denna sektaristiska linje skulle lett till en värre isolering än som redan var fallet och bottnade i en ovilja till att verkligen slåss för de socialistiska idéerna och gå i närkamp med reformistledarna. Men denna ”vänster”strömning gjorde sig aldrig bred inom partiet. Då var det värre med högeravvikelserna, som grundade sig på rester av den fackliga legalismen sedan Kilboms dagar. Dessa högeravvikare respekterade den reformistiska byråkratins stadgar och beslut. De hyste motvilja mot att organisera RFO-

² *Kommunistisk Tidskrift /KT/* 1932:1 1-12.

³ aa.

grupper och att självständigt leda strejker. De ville inskränka sig till att ”tvinga ledarna” inom fackföreningsbyråkratin att föra en klasskampspolitik. Vidare försummade de att sammanbinda de ekonomiska delkraven med allmänna klasskampsparoller och förkastade partiets ledande roll i det revolutionära fackföreningsarbetet. De blev s k fackföreningskommunister och deras linje innebar i praktiken solidaritet med den reformistiska byråkratin.

Med dessa allvarliga brister i åminnelse, är det inte underligt att SKP:

”inte i någon större utsträckning förmådde samla och mobilisera de breda massorna till ekonomiska strider och utlösandet av strejker i kampen mot arbetsköparnas hungeroffensiv.”⁴

Faktiskt var det så att de av SKP ledda strejkerna var lätt räknade. Det rörde sig främst om Ådalen, Svartvik, Kramfors, Ulfvik och ett antal Norrlandshamnar under sommaren 1932. Med undantag av enhetsfrontsaktionen i Ådalen hade strejkerna:

”lett till nederlag därför att vi under kampen inte förstått att utbygga enhetsfronten med de socialdemokratiska och kilbomska arbetarna, trots reformistledarnas förräderier och strejkbryteripolitik.”⁵

Kommunisterna hade svårt för att skilja mellan reformistiskt sinnade arbetare och socialfascister utan betraktade alla som en reaktionär massa. De hade inte vinnlagt sig om en kamratlig stil gentemot de ärliga och steg för steg höjt deras klassmedvetenhet och övervunnit deras reformistiska illusioner. Detta fick ödesdigra konsekvenser, när kampfronten verkligen ställdes på prov i och med motståndarnas förenade angrepp:

”Strejkerna i Svartvik, Kramfors och Ulfvik visar att vid början av kampen stod arbetarna utan hänsyn till partitillhörighet nästan enhetliga bakom den revolutionära oppositionen. I Svartvik har man dock använt en felaktig taktik mot reformisternas försök att splittra arbetarnas kampfront. I stället för att gå till reformisternas möte och där avslöja deras förrådiska planer, organiserade kamraterna ett annat möte och lämnade reformisterna fältet öppet. I Kramfors blev en revolutionär kamplledning vald på enhetsfrontens grundval men samtidigt lät man fackföreningsledningen, som bestod av förrådiska lokala kilbomspåvar, sitta ostörd. Genom denna makt över fackföreningsapparaten lyckades det också reformisterna att spränga arbetsstyrkans front och utesluta de revolutionära arbetarkamraterna ur fackföreningen.

Dessa exempel visar såväl vikten av en riktig enhetsfrontspolitik underifrån, ett riktigt närmande till de partilösa arbetarna och arbetarna i det socialdemokratiska och kilbomspartiet, liksom också den oerhörda betydelsen vid strider av att inneha positioner i fackföreningarna och verkstads-klubbarna.”⁶

Andra brister var att de självständigt ledda strejkerna fortfarande alltför hög grad var spontanistiska. SKP och RFO lyckades inte gripa initiativet och noga förbereda, i rätt ögonblick utlösa och välorganiserat genomföra strejkerna utan lät sig ofta överrumplas av reformisternas och kapitalisternas manövrer. Strejkagitationen var för allmän. Det saknades konkreta anvisningar och organisatoriska förberedelser. Krav och aktionsformer anpassades inte till varje företag. Detta kombinerat med oförmågan att avslöja reformisternas svek gjorde att enhetsfronten underifrån inte tillämpades på ett riktigt sätt, vilket var förutsättningen för att nå resultat.

Denna korta genomgång av SKP:s försök att vinna arbetarklassens majoritet visar att SKP på en rad områden inte var vuxet uppgiften. Rent organisatoriskt drogs partiet fortfarande med sviterna från 1929 års sprängning. SKP:s massinflytande var begränsat till vissa enstaka distrikt och platser. På det politiska planet innebar den dåliga skolningen och återfallen i fackföreningslegalism en allvarlig hämsko för utvecklandet av den självständiga ledningen av

⁴ Se not 1 ovan

⁵ KT 1932:9-10.

⁶ KT 1933:1.

de ekonomiska striderna på basis av enhetsfronten underifrån. Det samlade resultatet av dessa brister blev en besvärande isolering.

1933 års kongress fastställde att:

”den länk i vilken kommunistiska partiet måste gripa tag när det gäller erövrandet av arbetarklassens majoritet, är kampen för arbetarnas dagsintressen.”⁷

Härom rådde inga väsentliga eller principiella motsättningar, men sedan gammalt fanns det inom SKP delade meningar om den roll som kampen för dagskraven spelade. Dessa meningsskiljaktigheter hade aldrig kommit i full dager, men i samband med kongressen utkristalliserades två skilda uppfattningar. Motsättningarna var ännu vaga, men otvivelaktigt fanns det två linjer. En del menade, att arbetarklassen på grundval av sina egna erfarenheter i den ekonomiska kampen spontant, av sig själv fick ett verkligt klassmedvetande (ekonomism). Andra hävdade, att det var det kommunistiska partiets uppgift att höja den ekonomiska kampen till ett högre politiskt plan och genom allsidig politisk klasspropaganda skapa en verklig klassmedvetenhet. Låt oss närmare granska dessa uppfattningar.

Arvid Wretling uttryckte klarast den ekonomistiska ståndpunkten fråga om arbetarnas kamp för sina dagskrav:

”I denna kamp inhöstar de en rad viktiga erfarenheter, som krossar deras demokratiska och reformistiska illusioner.”⁸

Liknande tankegångar hade framförts åtskilliga gånger tidigare i partiets press. Det allvarliga i dessa skrivelser var att det aldrig någonsin talades om kommunisternas uppgift ”att inplanta de socialistiska idéerna och det politiska medvetandet i proletariats massa.”⁹

Dessa felaktiga idéer kritiserades, tyvärr utan någon större framgång, av Arvid G Hansen:

”De socialdemokratiska arbetarna i Sverige har ännu mycket starka och djupt rotade parlamentariska och borgerligt-demokratiska illusioner. Att befria arbetarna från dessa illusioner och leda in dem på den revolutionära klasskampens väg — däri består prövostenen för en svensk bolsjevik. Det är riktigt, och mycket väsentligt, att för detta krävs de socialdemokratiska arbetarnas egen erfarenhet i klasskampen. Men det är icke marxistiskt, det är icke bolsjevistiskt att tro, att de socialdemokratiska arbetarna endast på grundval av sina egna erfarenheter höjes upp på en högre nivå av klassmedvetenhet och så att säga spontant, automatiskt, av sig själva i stora massor bryter med socialdemokratien och kommer över till oss.”¹⁰

Hansen var nu inte den förste bolsjevik som hävdade denna ståndpunkt. 1903 skrev Lenin i ”Vad bör göras?” att:

”det politiska klassmedvetandet kan bibringas arbetarna endast utifrån, dvs från sfären utanför den ekonomiska kampen, utanför arbetarnas förhållande till företagen. Det enda område, varifrån denna kunskap kan hämtas, är området för alla klassers och samhällsskiktens förhållande till staten och regeringen, området för inbördes förhållande mellan alla klasser.”¹¹

Ett socialistiskt medvetande kan bara växa fram ur allsidig kunskap om samhällslivet i alla dess former och dess historiska utveckling. Det kommunistiska partiet är bäraren av de socialistiska idéerna och skall tillföra arbetarklassen socialismen. Partiets viktigaste uppgift blir därför att genom allsidig politisk propaganda och kamp omvandla arbetarklassens spontana kamp till en medveten kamp för den socialistiska revolutionen. Det är en dödssynd att uppge kommunisternas ledande och skolande roll och inskränka den till en simpel

⁷ *Kommunistiska partiets politik*, aa, s 25.

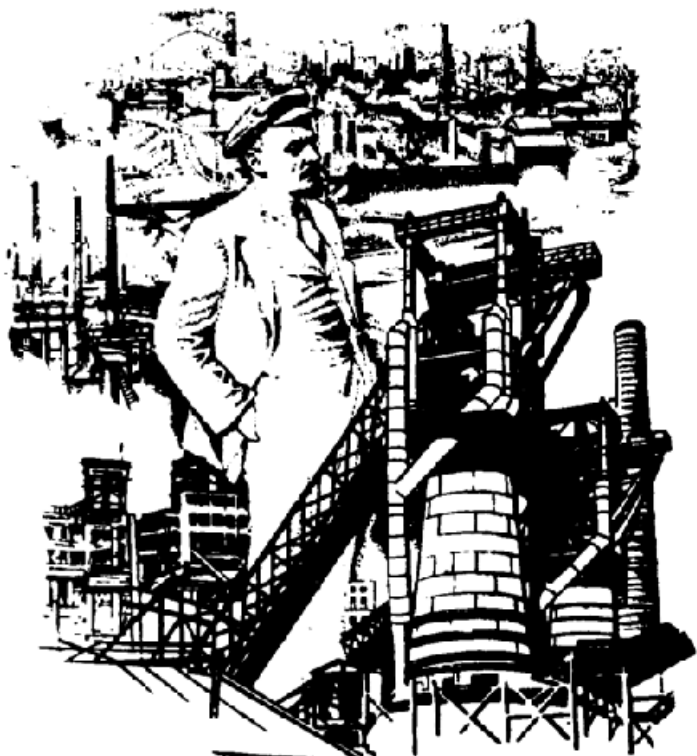
⁸ KT 1933:1-2.

⁹ VI Lenin: *Vad bör göras*, Proletärkultur, Uddevalla 1971, s 39.

¹⁰ KT 1933:3.

¹¹ VI Lenin, *Vad bör göras*, aa, s 124.

handräckningstjänst åt arbetarnas omedvetna kamp för små delkrav innanför det kapitalistiska samhällets ramar. Detta gäller i allmänhet. Låt oss därefter övergå till SKP:s kongress och situationen i Sverige 1933.

Lenin, den proletära revolutionens teoretiske och taktiske läromästare och Sovjetstatens förste ledare.

Kongressen konstaterade att de viktigaste orsakerna till partiets isolering var ”arbetets abstrakt-propagandistiska prägel”, ”oförmågan att samband med de ekonomiska striderna genomföra en tillräckligt bred användning av *enhetsfronttaktiken* underifrån” och ”det svaga arbetet i de *reformistiska fackföreningarna*”.¹² Lösningen var kurs på arbetsplatserna och fackföreningarna för att där:

”ställa sig i spetsen för arbetarna i kampen mot alla försämringar av löner och arbetsförhållanden, och där förhållandena gjorde det möjligt organisera kamp för förbättringar i intim kontakt med massorna, utan att ställa verklighetsfrämmande krav och paroller.”¹³

Denna överskattning av den ekonomiska kampen parades med en lika stark underskattning av det kommunistiska partiets roll. Frågan om hur kommunisterna skulle höja massorna till den socialistiska medvetenhetens nivå ägnades inte en bråkdel av den tid och det utrymme som förlänades utläggningar om dagskravens betydelse. Det papegojliknande upprepanet av kampen om dagskraven, utan minsta antydning om vikten av att höja den till ett högre politiskt plan, vittnade om att det var den *felaktiga* synen på kampen för dagskraven som blev den dominerande i och med kongressen. Arvid G Hansens och därmed Lenins linje led nederlag. Den grundläggande bristen hos SKP var inte försummelse och underskattning av kampen för dagskraven. SKP var inte någon sekteristisk propagandaorganisation, som obekymrat levde vid sidan om arbetarklassens spontana försvarskamp mot kapitalets hungeroffensiv. Tvärtom har vi redan visat hur SKP gick i spetsen för denna motoffensiv vid ett flertal tillfällen, något som ju även kongressen uppmärksammade. Däremot var det fullt klart att kommunisterna uppvisade allvarliga brister när det gällde att självständigt leda de ekonomiska striderna.

¹² *Kommunistiska partiets politik*, aa, s 47-49.

¹³ aa, s 25.

Dessa bottnade dock inte huvudsakligen i bristande förståelse för den ekonomiska kampens betydelse, utan snarare i en dålig ideologisk skolning. Det var den bristande politiska medvetenheten som hindrade kommunisterna att levandegöra partiets politik. Det var den dåliga teoretiska och politiska skolningen som var källan till SKP:s brister. Detta förmådde kongressen inte se. Yttringarna av partiets svagheter blottades, men själva drivkraften förblev dold. Därmed gav kongressen de reformistiska groddarna utrymme att spira.

I det följande är det nödvändigt att hålla i minnet att SKP fortfarande var ett kommunistiskt parti, men som på grund av en rad faktorer, lämnat dörren på glänt för reformismen. Det rörde sig till en början om vaga glidningar åt högeropportunisten, ofta dolda i taktiska spörsmål. Genombrottet för dessa reformistiska tendenser skedde inte oväntat i riksdagsgruppen. Det är inte heller förvånande att tröskeln var inställningen till den nybildade socialdemokratiska regeringen. Nyblivne riksdagsmannen Hilding Hagberg skisserade på senhösten 1932 SKP:s taktik gentemot den socialdemokratiska regeringen.

Hr Hagbergs utläggning måste tyvärr betraktas som ett logiskt, om än något extremt uttryck för samma felaktiga syn på kampen för dagskraven som sedan slog igenom på kongressen. Denne parlamentariska kretin upptäckte till sin glädje att den socialdemokratiska regeringen ”i en rad viktiga arbetarfrågor” hade folkflertalet bakom sig. ”En del av dessa kan redan idag förverkligas”¹⁴ SKP:s uppgift var därför att:

”aktivisera de breda arbetarmassorna till påtryckning på regeringen, visa upp för dem att nu är tiden inne för realiserandet av de stolta löften. Den taktiskt mest gynnsamma grundvalen därför är de socialdemokratiska ledarnas egna vallöften och de mest näraliggande fordringarna hos massorna. Partiet kan inte nöja sig med en negativ kritik från vänster av de socialdemokratiska ledarnas åtgärder.”¹⁵

Grundvalen skulle således vara ”de socialdemokratiska ledarnas egna vallöften”: Vi har full förståelse för om läsaren nu tror, att vi far med osanning, att det är en illvillig tolkning från vår sida, att det rentav beror på hr Hagbergs bristande förmåga att handskas med det svenska språket osv, därför citerar vi ytterligare en mening, som tillika är kursiverad:

”Ett sådant program kan sammansättas av de socialdemokratiska ledarnas egna löften och utfästelser under valrörelsen.”¹⁶

För den mest klenrogne tar vi oss friheten att citera ytterligare ett stycke:

”Med dessa valkrav skall vi gå ut till de socialdemokratiska arbetarna och föreslå dem gemensam kamp för desamma. Vi måste visa upp för dem att dessa krav nu har blivit folkmajoritetens krav och att den socialdemokratiska regeringen har plikten att infria sina vallöften.”¹⁷

Hr Hagbergs avslutning på artikeln var ändå det mest beklämmande av alltsammans:

”Kampen för dagskraven blir i nuvarande situation en kamp mot kapitalismens ’utväg’ ur krisen, en kamp för den revolutionära utvägen.”¹⁸

Att föreslå de socialdemokratiska arbetarna en gemensam kamp för ”de socialdemokratiska ledarnas egna vallöften” skulle enligt hr Hagberg vara ”en kamp för den revolutionära utvägen ur krisen”. Är det inte rörande!? I sina taktiska manövrer och krumsprång har hr Hagberg halkat på valfläsket rakt i socialfascisternas armar. SKP:s riksdagsman uppträder här som den sanne, hederlige reformisten — socialfascisternas vapendragare. SAP hade just vunnit en strålande valframgång på grund av arbetarnas politiska efterblivenhet och djupt rotade

¹⁴ KT 1932:11-12.

¹⁵ aa.

¹⁶ aa.

¹⁷ aa.

¹⁸ aa.

reformistiska illusioner. Vad gjorde hr Hagberg då? Jo, han fördjupade ytterligare dessa illusioner genom att förespegla den svenska arbetarklassen, att man i riksdagen kan ”förverkliga en rad viktiga arbetarfrågor”. Inte nog med det. Han försökte intala den svenska arbetarklassen, att ”den socialdemokratiska regeringen har plikten att infria sina löften”. Han försökte ge sken av att socialdemokratien, som kapitalismens förvaltare, hade några andra plikter än att fortsätta hungeroffensiven och på så sätt föra en kamp för kapitalismens ”utväg” ur krisen. Oavsett om hr Hagberg hade god vilja eller ej så fick hela denna taktiska tankekonstruktion endast ett praktiskt resultat: arbetarnas reformistiska illusioner förstärktes. Härefter ligger den historiska betydelsen av hr Hagbergs inlägg i taktikfrågan. Det mest tragiska med hr Hagbergs artikel är dock, att den inte kritiserades utan måste ses som ett uttryck för utbredda uppfattningar inom partiet, kanske rent av partiets officiella linje.

Vi får situationen i ett nötskal: SAP vann valet 1932 huvudsakligen på grundval av arbetarnas starka reformistiska och parlamentariska illusioner. I stället för att gå till skärpt offensiv mot denna politiska efterblivenhet, och dess två smitthärdar SAP och kilbomarna, gjorde SKP arbetarnas dunkla klassmedvetenhet till sin genom att överskatta kampen för dagskraven och sprida reformistiska illusioner både om SAP och riksdagen. Det enda riktiga hade varit att även i fortsättningen beslutsamt gå i spetsen för arbetarnas delstrider. Att socialdemokraterna satt på regeringstaburetterna kunde inte ses som en nackdel, då det gällde kampen mot reformismen, snarare tvärtom. I och med att reformisterna blivit kapitalets förvaltare skulle de nu tvingas att bekänna färg. De skulle i praktiken visa att de inte vare sig ville eller kunde genomföra en grundlig förbättring för arbetarklassens breda massor. På så sätt skulle reformisterna lättare kunna kedjas fast vid skampålen, *under förutsättning att kampen för arbetarnas delstrider utvidgades och höjdes upp till ett högre politiskt plan och att SKP samtidigt förstärkte sin ideologiska kamp mot reformismen*. Men då krävdes det att SKP radikalt förbättrade sin skolning och gjorde allt för att utrota minsta motvilja mot teoretisk och politisk kamp mot reformismen. Det krävdes att maktfrågan och politikens grundfråga ställdes i centrum — kapitalism eller socialism/kapitalets eller proletariats diktatur.

SKP hade brister, men den av kritik och självkritik präglade kongressen förmådde ej avhjälpa dessa. Partiets svagheter förvärrades snarare. Därför var det ett illa rustat SKP, som mötte borgarklassens samlade, planmässiga politiska offensiv under senhösten 1933.

9. Sjömansstrejken

Hösten 1932 krävde redarkapitalet 15% reducering av sjöfolkets löner. Reformistledarna slöt upp på redarnas sida. Förbundsledningen hävdade, att det var omöjligt att undvika lönesänkningar som ju drabbat alla andra arbetargrupper i krisens kölvatten. Dessutom skulle redarna kunna utnyttja strejkbryteriet och på så sätt omöjliggöra en kraftfull framstöt. Sossepamparna inbjöd öppet redarna att ostört genomföra lönesänkningen. Kommunisterna å sin sida propagerade ivrigt för att sjöfolket skulle tillbakavisa varje försök till reducering och kämpa till seger för sina egna krav. I omröstningen visade det sig att 80% av arbetarna var *för* motstånd. Den socialdemokratiska förbundsledningen hade hamnat i en återvändsgränd och såg sig tvingad att utlysa strejk. De försökte nu omedelbart kväva strejken i dess linda och gick in för bromsningstaktiken.

Sjömännen fick befallning om att iakttaga sju dagars varsel, vilket gav redarna andrum att sticka till sjöss med sina fartyg. Väl till sjöss kunde sjömännen inte gå i strejk, när varseltiden var ute, ty det blev myteri. Och att gå i strejk i utländsk hamn var svårare än svensk. Sossepamparna använde ytterligare ett knep i sitt planmässiga sabotage: de vägrade dra in kustflottan i strejken. Där satt redarna trångt och var villiga att göra upp på status quo. Förbundsledningen accepterade. Om den handlat i sjömannens intresse hade den givetvis vägrat att göra upp annat än över hela linjen. Det skulle be tytt, att rederierna i kustfarten utnyttjats för att pressa storsjörederierna till uppgörelse.

Kommunisterna hade till en början visat passivitet och i praktiken till stor del respekterat varseltiden. Dessutom hade de utfört ett dåligt förberedelsearbete. Men nu var det uppenbart att något måste göras och att det brådskade. Sjöfolkets RFO inkallade en landskonferens till Göteborg en dryg vecka efter konfliktens utbrott. Från alla svenska hamnar rapporterade delegaterna om sjömannens kampvilja och om de reformistiska ombudsmännens nedriga åtgärder för att förhindra att strejken blev effektiv. Konferensen beslöt att det måste bli slut på att segla i reformisternas kölvatten och att man i stället måste organisera en självständig ledning för strejkaktionerna. Taktiken utformades i stort utifrån Strasbourgteserna, som Komintern mejslat fram på grundval av erfarenheterna från många års kamp mot arbetsköpärväldet.

Nu gällde det att skapa *strejkkommittéer* på alla svenska fartyg. Dessutom skulle varje fartygsbesättning som gick iland välja en representant till den lokala strejkledningen. Hela ledningen av konflikten måste läggas i händerna på de valda strejkkommittéerna. Varje försök av ombudsmän eller förbundsledning att styra eller smyga sig in i strejkledningarna måste nogsamt avslöjas inför medlemmarna. Ledningen skulle vara en kampledning, ingen klassarbetsminister. Endast sådana sjömän som redan bevisat att de stod på arbetarklassens sida borde väljas. De mest kamperfarna skulle sitta i ledningen. En ständig gallring och förbättring av strejkkommittéernas sammansättning var nödvändig. På strejkmötena måste alla vacklande och tveksamma medlemmar avslöjas och utbytas mot kampdugliga kamrater. Endast dessa av arbetarna valda och i kampen skolade och prövade sjömän skulle få föra förhandlingar. Alla beslut om uppgörelse osv skulle träda i kraft först efter omröstningsmajoritet bland arbetarna.

De revolutionära sjömännen beslöt också att söka stöd hos sina klassbröder genom att förbereda en fast organisation av *solidaritetsarbetet*. Särskilt viktigt var det att kämpa för kustflottans indragande i strejken för att på så sätt göra kampen effektivare. Vidare skulle man förmå hamnarbetarna att sympatistrejka. Genom en breddad strejk front skulle redarna lättare kunna kämpas ned på knä.

I och med att de strejkande var spridda över de olika hamnarna i landet, var det nödvändigt att hålla kontakterna genom en *strejkbulletin* — ”Strejkvakten”. Genom korta rapporter från alla hamnar skulle arbetarna känna läget dag för dag. Allt ifrån meddelanden om fartyg som lämnat hamnen med strejkbrytare ombord till rapporter om sympatiuttalanden från andra arbetargrupper skulle publiceras. Det gällde också att organisera kampen mot *strejkbryteriet* — en mängd fartyg hade lyckats värva strejkbrytarbesättningar och ge sig ut till sjöss. Detta var en stor svaghet. Det var otillräckligt med ett fåtal strejkposter. Största möjliga antal arbetare måste dras in i arbetet som strejkvakter för att mobilisera så många som möjligt i aktivt strejkarbete. Masstrejkvakter och massdemonstrationer måste organiseras mot strejkbryteriet. Utgången av kampen skulle i mycket hänga på om det fanns organiserade strejkvakter och om arbetarna förmådde stoppa strejkbryterierna.

Det krävdes således noggranna förberedelser om strejken skulle leda till seger. Ingenting fick lämnas åt slumpen. Fienden var välorganiserad.

Denna kamptaktik vann ett ökande förtroende. Det ena fartyget efter det andra drogs in i strejken. Kostnaderna för redarna steg. Efter landskonferensen i Göteborg stod det klart att sjömännen inte skulle låta sig nöja med sossarnas strejkmanövrer. Hela strejkbrytarapparaten och alla fascistiska organisationer mobiliserades för att bemanna fartygen med brytare. Strejkbrytare skickades bl a till Göteborg och polis fanns på plats för att skydda sina telningar. Kommunisterna manade arbetarna att ”ta i land brytarna från fartygen” och försvara strejken mot slöddret.

På kvällen den 21 mars försökte de strejkande sjömännen storma lumplenan men drevs av polisen upp på Masthuggstorget där dessa med sedvanlig grundlighet bedrev sin hantering:

”Hela den inneboende råhet som `ordningens väktare' är i stånd att utveckla fick fritt spel. En arbetare fick ena örat avhugget av en vrålande Göteborgskosack. En annan drabbades av ett hårt batongslag huvudet och sjönk blodöverströmmad ihop på gatan. En 17-årig flicka hamrades sanslös av en med sabel utrustad mördarkandidat.”¹

Några dagar senare lyckades arbetarna bättre. De fick tag i fem brytare, förde ut dem till ett närbeläget skogsparti och gav dem ett handfast prov på vad Göteborgs arbetare ansåg om deras hantering.

Händelserna i Göteborg utlöste givetvis ett ramaskri. Kraven restes borgarsalongerna och riksdagskorridorerna på hårdare tag dvs nya arbetarmord. Per Albin Hansson tog till de djupaste socialfascistiska brösttonerna och betecknade arbetarnas försvar av sin strejk mot lejda brytare och polisvåld som:

”Ett utslag av råhet, som man måste beklaga men som man också måste beteckna som upprörande.”²

Socialfascisterna måste dock försvara poliserna gentemot borgarnas kritik för släpphänthet. De hade på ett:

”erkännsvärt sätt gjort sin plikt vid ingripandet mot våldsverkarna och regeringen har genom statsministern förklarat att regeringen vore villig att ge polisen ytterligare stöd om så skulle erfordras.”³

Kommunisterna höll emellertid huvudet kallt och konstaterade:

”Sjömännens kamp är klasskamp. I den kan de inte gå omkring som fridens och dygdens mähän, medan redarna hänsynslöst utnyttjar alla sina resurser för att slå ned dem. Ett dylikt uppträdande

¹ *Arbetar-Tidningen* /AT/ 30.3.1933.

² AK protokoll 1933:26:8.

³ *Social-Demokraten* 13.4.1933.

kan visserligen ge sjömännen anledning till belåtna funderingar över sitt fina sätt och kristliga moral. Men det kan aldrig ge dem segern.”⁴

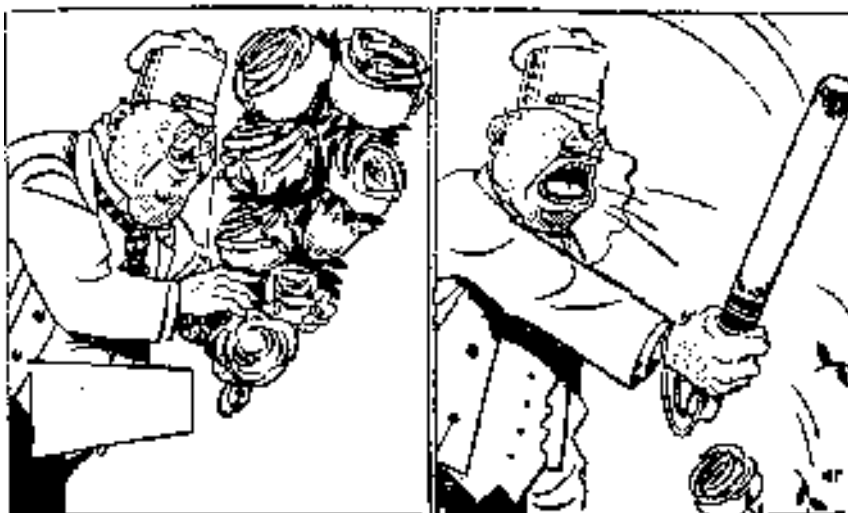
Polisen tog nu detta till intäkt för en frontalattack på strejken i Göteborg. De gjorde razzior mot den samlingsplats som SKP hade för sjömännen och anhöll 125 arbetare. De arresterade fyra medlemmar av strejkledningen och bröt sig in och vandaliserade kommunisternas lokaler. Arbetartidningen (AT) beslagtogs och lokalt demonstrationsförbud för kommunisterna utfärdades.

Genom polisens våldsamma framfart såg många arbetare att staten värnade kapitalets intressen. De statliga slagskämparna skyddade judasgossarna och rederierna fick statssubventioner för att hjälpa upp de sjunkande profiterna. Åter en gång avslöjades att staten inte ”står över klasserna”.

Förbundsledningen utgjorde under denna tid, speciellt i Göteborg och Stockholm, en ynkelig och förvirrad skara generaler utan trupper.

På båda dessa orter måste avdelningsexpeditionerna stängas för att hålla sossefunktionärerna undan arbetarnas vrede. Förbundsordföranden tyckte det hela var så obehagligt, att han begärde tjänstledighet.

Demokratins blomster

Vid valtillfällen brukar socialfascisterna presentera en vacker bukett löften för arbetarna. En kommunistisk fläkt kommer blomstren att falla i ett huj — kvar finns bara ”stjälken.

Teckning ur Pravda

Kommunisterna höll på att överta initiativet och reformistledarna såg faran i att arbetarnas självständiga aktionsenhet höll på att utvecklas till en arena för det kommunistiska inflytandets spridning. Även LO-ledningen var fullt på det klara med att ett avgörande skulle ske i och med den av RFO planerade Stockholmskonferensen. Denna skulle äga rum första söndagen i april och dess viktigaste uppgift var att välja en central kamplledning för alla strejkande i alla svenska hamnar. LO-pamparna fruktade bildandet av en sådan central strejkledning och förstod att denna skulle frånta dem allt inflytande över strejken. Om denna landsomfattande och av de strejkande själva valda kamplledning kom till stånd, skulle chanserna att driva strejken till nederlag vara mycket små. För att kunna strypa strejken måste alla medel sättas in för att förhindra denna konferens. Därför sände förbundsledningen ut parollen: ”De som väljer ombud till strejkkonferensen i Stockholm blir uteslutna. Inte ett öre

⁴ AT 24.3.1933.

till att finansiera denna konferens.”⁵ Under tiden som strejkkonferensen förbereddes övergick således förbundsledningen från planmässigt undermineringsarbete till öppen splittring av strejkfronten.

Några dagar före Stockholmskonferensen höll LO-ledningen hemligt möte med Sjöfolksförbundets överstyrelse. Pamparna ansåg att det var bäst att göra slut på konflikten fortast möjligt. De beslöt därför att enväldigt godkänna lönereduceringen. De förde förhandlingar med kapitalisterna i kulisserna och slöt ett avtal bakom ryggen på sjömännen. Överstyrelsen var nästan ense om detta förräderi. De hade inga skrupler, men en harig ledamot sa:

”Vi kunna sedan ej gå ombord på något fartyg utan att riskera att bli sönderslagna.”⁶

LO-pamparna drev emellertid igenom sin vilja och uppgörelse om 6-8% reducering kom till stånd den 30 mars.

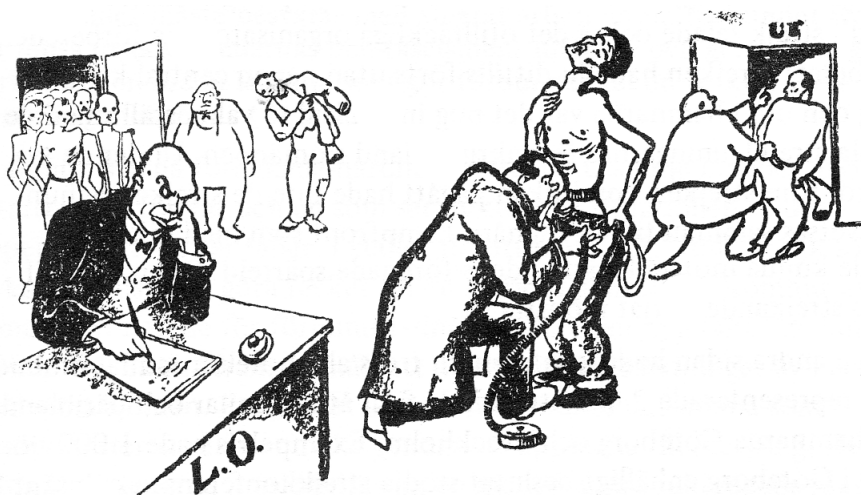
Dagen därpå ”rättfärdigade” sig en av överstyrelsens ledamöter, Lundgren, i borgarpressen:

”Det är klart att majoriteten av sjömännen är missbelåtna över att ledningen gjort bruk av sin stadgeenliga rätt, utan att låta medlemmarna rösta om förslaget [...] Jag är dock övertygad om att vi gjort det enda rätta och möjliga.”⁷

Att sälja sjömännen åt redarkapitalet var således ”det enda rätta och möjliga”.

När strejken väl blivit avblåst uteslöts alla ledamöter av alla strejkutskott. Dessutom igångsatte förbundsledningen en lojalitetsomröstning under hot om uteslutning. Alla som i denna omröstning inte godkände förräderiet skulle omedelbart uteslutas och endast de som röstade *för* godkännande skulle i fortsättningen betraktas som medlemmar. Blank röstsedel eller ”nej” medförde uteslutning. Aktionen syftade till massuteslutning av alla kampvilliga sjömän. Fåren skulle skiljas från getterna.

Svältremsprovet.

LO:s, Sjöfolksförbundets och Lantarbetarförbundets nya uteslutningshets tyder på att följande ordning hädanefter kommer att införas i fackföreningarna: varje medlem underkastas ett prov med svältrem, som dras in några hål i taget. Om då medlemmarna opponerar sig betecknas de som "sillénare" och kastas ut ur fackföreningen.

Teckning ur Ny Dag 1933

⁵ *Sjömansstrejkens lärdomar — RFO i kamp*, Sthlm 1933, s 17.

⁶ Protokoll från Svenska Sjöfolksförbundets överstyrelse, 29.3.1933.

⁷ *Sjömansstrejkens lärdomar*, aa, s 18.

Reträtt eller motoffensiv — det blev den stora frågan när Stockholmskonferensen samlades trots alla hotelser och all terror. Skulle ombuden råda sina strejkande kamrater att återgå eller uppmana dem att trotsa envåldsuppgörelsen? Konferensens ursprungliga syfte — att välja en central strejkledning — sköts i bakgrunden av händelseutvecklingen. Hela konferensens intresse koncentrerades på frågan om RFO och den centrala strejkledningen skulle ställa sig i spetsen för fortsatt strejk. Skulle kampen medvetet drivas över till ”vild” strejk, som inte bara motarbetades av socialfascisterna utan som klippte av alla band med dem. Skulle strejkkonferensen uppmana till brott med socialdemokratins toppar inom Sjöfolksförbundet på alla områden, så väl politiskt som organisatoriskt?

Bland sjömännen orsakade förbundsledningens utspel en viss villrådighet. Eftersom kommunisterna inte fört ett långvarigt och grundmurat agitations- och propagandarbete, sviktade strejkfronten när borgarpressens våldsamma hets satte in och reformisterna övergick till öppen splittringsoffensiv. Legalismen och underkastelsementaliteten satt djupt i ryggmärgen hos många sjömän. Denna osäkerhet och vacklan var inte gynnsam för en fortsatt strejk på egen hand. Mot en ”vild” strejk talade också det otillräckliga organisatoriska förberedelsearbetet. Strejken hade ju dittills förts utan någon central kamplledning och ute i hamnarna var det nog inte alltid så väl beställt med de lokala strejkledningarnas förankring bland sjömännen. Under de två veckor som strejken i praktiken pågått hade inte de strejkande hunnit svetsas samman till en stålhård kampfront som med säkerhet skulle kunna motstå klassfiendens förenade spärreld. På en del håll hade strejkande börjat mönstra ut.

Men å andra sidan hade konferensen trots alla hotelser samlat ombud som representerade 2.000 strejkande från åtta hamnar och däribland storhamnarna Göteborg och Stockholm. Exempelvis hade 1.000 sjömän i Göteborg enhälligt beslutat stödja strejkkonferensen och sänt fem ombud. En hel del arbetare återgick inte till arbetet utan avvaktade konferensens beslut. Dessutom förekom spontana missnöjesyttringar genom vägran att betala kontingent och sönderrivning av medlemskort. Dessutom tydde förbundsledningens desperata åtgärder på att de var i grunden skakade. En socialdemokratisk facklig krönikör skrev senare, att de:

”hade att kämpa i ett läge som säkerligen ingen förbundsledning i vårt land varken förr eller senare haft”.⁸

Sådan var situationen när Stockholmskonferensen skulle fatta sitt avgörande beslut, som blev: återgång i enhetlig och samlad front för att ”inte tillåta en splittring av kampfronten”.⁹ Konferensen avblåste strejken och avsåg att föra kampen vidare på annan basis. Läget var nu sådant att:

”RFO grep till andra, för tillfället mera effektiva metoder.”¹⁰

Genom att rösta ”ja” i lojalitetsomröstningen skulle de progressiva arbetarna korsa reformisternas planer på att göra förbundet till en öppen redarorganisation. Förbundsledningen hoppades nämligen att alla kampvilliga sjömän skulle rösta ”nej” och därmed uteslutas. RFO ansåg att den nya taktiken skulle bli en missräkning för reformisterna och att den skulle undvika att oppositionen uteslöts och isolerades. Konferensen manade nu till skärpt kamp inom förbundet för att kasta ut förrädarna och skaffa demokratiska stadgar:

”De reformistiska fackföreningsbyråkraternas stigande fascistisering av förbundet måste besvaras med stegrat arbete inom förbundet för att rensa ut dessa redarnas och fascismens hjälpare och

⁸ H Hjern: *Svenskt sjöfolk — fackligt värv under 25 år 1914-39*, Gbg 1939, s 137.

⁹ *Sjömansstrejkens lärdomar*, aa, s 19.

¹⁰ AT 1933:14.

genom val ge förbundet en sådan ledning som gör förbundet till en verklig klasskampsorganisation.”¹¹

Kommunisterna förnekade hårdnackat att RFO:s linje innebar någon reträtt, men för var och en som ser nyktert på situationen är det uppenbart att så var fallet. I stället för att mana till ”vild” strejk sökte kommunisterna göra facket till en kamporganisation. Kommunisterna kapitulerade för förbundsledningen och den nya taktiken kunde inte ens nå sitt främsta mål: att hindra massuteslutningar av klassmedvetna sjömän. Resultatet blev i det närmaste detsamma som kommunisterna velat undvika genom att uppmana till återgång. De valda strejkledarna uteslöts liksom en mängd andra rakryggade klasskämpar. Alla kända strejkaktivister svartlistades. Kommunisterna blev till stor del isolerade från sina arbetskamrater.

RFO:s agerande i sjömanskonflikten följde den taktik som Komintern utarbetat och som finns formulerad i Strasbourgteserna. Kommunisternas taktik utformades faktiskt nästan in i minsta detalj utifrån dessa teser. Men på en avgörande punkt saknades denna samstämmighet. När nederlagsorganisatorerna avblåste strejken, kapitulerade de svenska kommunisterna. I Strasbourgteserna rekommenderas fortsatt strejk:

”Under de allra senaste strejkerna har reformisternas strejkbryteritaktik lett till att arbetarna tagit upp arbetet igen, och för RFI-medlemmarna uppstod då frågan om man kunde och skulle fortsätta kampen i de distrikt och vid de fabriker där RFI-medlemmarna har det avgörande inflyandet [...] Naturligtvis blir kampen under sådana förhållanden ytterst svår. Detta därför att arbetarnas krafter redan är brutna och den reträtt som är framkallad genom socialdemokratins [...] strejkbryteritaktik utövar en demoraliserande verkan på de strejkande. Inte desto mindre är en fortsättning av kampen alldeles nödvändig, annars kommer alla strejker även i framtiden att bli slagna som en följd av reformisternas systematiska strejkbryteripolitik. En fortsättning av strejken efter frånfall av flertalet av arbetarna kräver en stor uthållighet, hög grad av beslutsamhet, en mycket hög grad av medvetenhet samt inte minst en kolossal energi av alla de arbetare som blir kvar på sin post.”¹²

Strasbourgteserna talar här om ”frånfall av flertalet av arbetarna”. I sjömansstrejken var det sannolikt att i varje fall en knapp majoritet av de strejkande hade fortsatt strejken om RFO och den centrala kampledningen rekommenderat detta. Läget var således på den punkten troligen något gynnsammare än det fall Strasbourgteserna behandlar. Kärnan i en sådan motoffensiv hade blivit Göteborg, Sveriges största hamn, där kommunisterna hade ett kompakt massinflytande bland sjömännen. Ytterligare en faktor, som talar för att en sådan lösning inte skulle varit omöjlig, var ISH — den kommunistiska sjömans- och hamnarbetarinternationalen. Om det svenska sjöfolksförbundet efter en tids vild strejk sprängts i två delar, skulle den revolutionära delen mycket väl kunnat ansluta sig som sektion till ISH, sjötransportarbetarnas internationella enhetsfront. ISH hade lokala organisationer eller platsombud i de flesta större hamnar världen över. ISH:s politik betydde:

”enhetsfront i kampen mot alla sjötransportarbetarnas fiender, förbittrat och planmässigt fälttåg mot alla redarkapitalets anslag, masskamp mot varje form av fascismen och hårdnackat försvar av sjötransportarbetarnas levnadsstandard mot utsugarklassens angrepp. Krig mot de imperialistiska rövarens krigsplaner”¹³

Med tanke på sjömännens internationella arbetsfält hade det varit en fullt möjlig och politiskt riktig utväg att, i ett läge då socialfascisterna sprängt Sjöfolksförbundet, ansluta sig till ISH.

Bildandet av en självständig fackförening, ansluten till ISH, var ändå en lösning som begränsade sig till Sjöfolket och till det speciellt gynnsamma läget för kommunisterna bland denna arbetargrupp. Det var en utväg för sjömännen men inte för metall-, pappers- och

¹¹ *Sjömansstrejkens lärdomar*, aa, s 22.

¹² *Lärdomar av den ekonomiska kampen*, s 16.

¹³ *Sjömansstrejkens lärdomar*, aa, s 24.

sågverksarbetarna. Redan i och med sprängningen 1929 och Enhetskommitténs sammanbrott, slog SKP fast att de revolutionära arbetarna i längden inte öppet skulle kunna hävda sin uppfattning inom den reformistiska fackföreningsrörelsen, utan bli tvingade till illegalt arbete eller skapa parallellorganisationer. Denna erfarenhet glömdes dock snabbt och omsattes aldrig i praktiken. RFO fungerade som en öppen oppositionsrörelse inom LO. Några planer på att antingen omvandla den till en hemlig organisation inom LO eller utveckla den till en ny, självständig fackföreningsrörelse fanns ej. SKP förmådde aldrig övertyga sig självt, och då naturligtvis ännu mindre arbetarna, om att bryta med fackföreningslegaliteten och organisera strejkkampen självständigt. Följden blev att kommunisterna gång på gång fångades i en räv-sax: antingen fortsatt strejk, sprängning av förbundet eller avdelningen och isolering av de progressiva arbetarna — eller återgång, seger för socialfascisterna och, genom kampfrontens sammanbrott, öppna dörrar för uteslutningsterrorn. Gång på gång hamnade RFO i denna kniptång.

Det hade i allmänhet varit sekterism att bilda en öppen konkurrent-organisation till LO eftersom oppositionen var för svagt utvecklad och därför skulle isolerats från arbetarmassorna. Återstod då de hemliga organisationerna. Den enda vägen att gå för att undvika uteslutningar och isolering hade varit att bevara strejkkommittéerna som illegala kamporgan. Endast på så sätt hade arbetarna kunnat försvara strejkernas resultat och skyddat strejkledarna från repressalier från kapitalisterna och facket. Men detta krävde skärpt kamp mot fackföreningslegalismen och kraftigare satsning på arbetsplatscellerna och den politiska skolningen av de progressiva arbetarna. SKP var inte vuxet dessa krav och bourgeoisins samlade politiska offensiv genom bl a cirkulär 807 fick därför förödande konsekvenser för oppositionen inom svensk fackföreningsrörelse. Den raderades nästan fullständigt ut.

Först nästan 40 år senare har det nu — genom de vilda strejkerna — ånyo börjat växa fram groddar till en verklig opposition inom den reformistiska fackföreningsrörelsen.

10. Borgarklassens politiska offensiv

”Inte ett enda arbetarkrav, inte en enda reform i arbetarklassens intresse kommer den socialdemokratiska regeringen av eget initiativ att genomföra. Den kommer däremot att sätta in hela sin kraft för att finna en kapitalistisk utväg ur krisen, och den kommer icke att rygga tillbaka för några våldsåtgärder mot arbetarna för att lösa denna sin uppgift.” (Uttalande från SKP:s nionde kongress)

Vi befinner oss nu på våren 1933. Krisen är som djupast. Redarna, staten och fackföreningspåvarna har med möda lyckats slå tillbaka sjömannens motoffensiv. Tusentals byggnadsarbetare har just lagt ned arbetet. SAP har i över ett halvår suttit på taburetterna utan att lyckas finna en säker majoritet. I riksdagskorridorerna pågår febrila förhandlingar med Bondeförbundet. Det ser ut att lyckas. I ett tal den 12 april yttrar socialminister Möller:

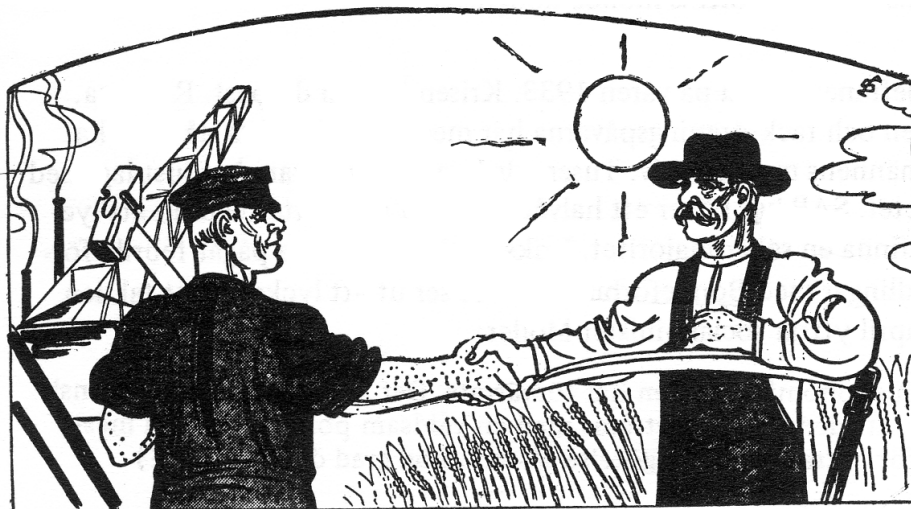
”Den ekonomiska krisen har förvärrats. Det är i och för sig icke önskvärt, att denna kompletteras med en våldsam politisk kris. Vi måste därför betrakta en uppgörelse såsom i hög grad önskvärd.”¹

Någon månad senare träffas en definitiv uppgörelse. Kohandeln mellan SAP och Bondeförbundet är ett faktum. Därmed har bourgeoisin politiskt fått råg i ryggen och den kapitalistiska staten står redo att till varje pris säkra en kapitalistisk väg ut ur krisen. Men hur söker då bourgeoisin övervinna kriserna? Karl Marx och Friedrich Engels skriver i Manifestet:

”Å ena sidan genom en tvungen tillintetgörande av en mängd produktionskrafter, å andra sidan genom erövring av nya marknader och en grundligare utplundring av de gamla.”²

Framförallt var det denna sistnämnda, tredje, lösning som socialdemokraterna hade i tankarna. Genom att fortsätta att vältra över krisens bördor på arbetarklassens skuldror och samtidigt ge de bankruttrade bankerna och monopolföretagen bistånd, sökte de rädda den svenska kapitalismen. Ryggraden i socialdemokratiens hela program bestod statsmonopolismens stärkande. Det gällde att med statens aktiva hjälp berika monopolen och krossa den revolutionära arbetarrörelsen.

Reformisterna nöjde sig således inte med den grova valflirten utan etablerade nu ett bestående samarbete med småborgarna. De dukade upp ett läckert smörgåsbord för att locka bönderna att förlika sig med storgodsägare och storkapitalister. De förband sig att vidmakthålla, befästa och utbygga de redan höga tullmurarna. Den inre marknaden skulle skyddas genom minimipriser, importförbud och en rad nya tullar på jordbruksprodukter från utlandet. Härigenom

Arbetaren och bonden.

Kohandeln — sådan som den socialdemokratiska valpropagandan 1934 framställde den.

¹ cit fr: *Politisk ekonomi* — studiekurs i marxismen-leninismens ekonomiska teori, del 2, Leningrad 1934, s 75.

² Marx & Engels: *Kommunistiska manifestet*, KFML(r), Gbg 1970, s 18.

kunde framförallt godsägarna sälja sina varor inom landet till monopolistiska ockrarpriser, som vida översteg priserna på världsmarknaden. Samtidigt infördes ett vidlyftigt system med exportpremier och ett omfattande dumpingfälttåg med svenska jordbruksprodukter i andra länder organiserades. Socialdemokraterna hade i valpropagandan vänt sig mot skyddstillarna. Höjda tullar betydde höjda livsmedelspriser och drabbade därmed främst arbetarklassen. Men i sin iver att bli ett småborgerligt folkparti offrade nu folkhemsprelaterna frihandelsprincipen på kohandelns altare. Arbetarklassen fick betala kalaset. Valmaskeraden var slut.

Socialfascisterna började åter visa sitt rätta ansikte, även i den andra stora valfrågan kampen mot arbetslösheten. ÅK avskaffades inte. Den beryktade ”nya sysselsättningspolitiken” var bara ett fullföljande av AK:s svältpolitik i ny dräkt. En av de få verkliga nyheterna var, att borgarstaten nu kunde sätta in arbetslösa vid så angelägna arbeten, vilket innebar att de arbetslösa kunde användas för att pressa lönerna på den öppna marknaden. De gamla Stripadirektiven fanns också kvar, om än i ny språkdräkt (se kap 11). Strejkförbudet för nödhjälpsarbetare fanns kvar. Nödhjälpsarbetarnas verkliga inkomster höjdes inte heller. Det mesta blev vid det gamla. Hungeroffensiven fortsatte.

Kohandelns betydelse var trefaldig. För det första skapades en parlamentarisk majoritet för de mest brännande frågorna i riksdagen och detta hindrade att den borgerliga demokratins sken bleknade ytterligare. För det andra fångades småborgarnas antimonopolistiska och fascistiska strävanden upp och passiviserades. För det tredje berikades monopolerna genom den fortsatta utplundringen av arbetarklassen.

Nu återstod endast *en* betydande uppgift för att hindra den politiska kris som hotade — att krossa den spirande revolutionära arbetarrörelsen. Inför detta bödelsjobb lyste handlingsförslaget med sin frånvaro. I kampen mot kommunisterna var socialfascisterna handlingskraftiga.

På våren 1932 inrättades ett statligt gendarmeri för arbetarbekämpning, *statspolisen*. Socialdemokratin instämde i syftet:

”[det är] ett statsintresse av synnerlig vikt att samhället besitter de maktmedel som erfordras för att samhällsauktoriteten och ordningen landet må kunna upprätthållas.”³

Men socialdemokratin var tveksam till de medel som högern ville tillgripa och röstade därför mot förslaget. Sossepampen Molander från Ådalen sa bl a i debatten:

”Jag skulle tro att socialdemokratins strävanden att upprätthålla ordning och lugn komma att vara av mycket större betydelse än vad 200 statspoliser kunna åstadkomma. [...] [Socialdemokraterna är] just de element som kanske ensam äro i stånd att upprätthålla ordningen när det verkligen gäller.”⁴

Ännu 1932, medan man i den socialdemokratiska pressen fortfarande kunde finna fromma önskningar om att den ekonomiska krisen snart skulle hävas, innan sossarna kommit i regeringsställning och innan de internationella motsättningarna skärpts genom fascismens seger i Tyskland, ville socialdemokraterna inte rösta för högerns förslag om förbud mot kommunistpartiet. De förstod genom sin speciella position som bourgeoisins huvudstöd bland arbetarna Lenins ord om att den borgerliga demokratin är det bästa höljet för kapitalets klassherravälde, den bästa förklädnaden att bedra arbetarna med. Förbud mot kommunistpartiet är det borgerliga samhällets nödvändiga åtgärd då socialdemokratin förlorar inflytandet i arbetarrörelsen och kommunisterna vinner mark. Men ett sant kommunistiskt parti kan aldrig utplånas genom att det förbjuds att verka öppet. Däremot försvarar illegaliseringen för socialdemokraterna att försvara sina positioner bland arbetarna, ett av socialdemokraternas

³ AK protokoll 18.5.1932.

⁴ aa.

huvudargument mot högermotionen. Dels på så sätt att det blir svårare att upprätthålla arbetarnas borgerligt-demokratiska illusioner, dels på så sätt att det blir svårare för socialfascisterna att kontrollera och rätt uppskatta kommunisternas verksamhet. I förlängningen av ett förbud mot kommunistpartiet hotar därför krossandet av alla arbetarrörelsens demokratiska rättigheter och därmed isoleras socialdemokratien från sin sociala bas. Därför är alltid socialdemokratiens förhållande till den borgerliga demokratin en vacklan mellan det för bourgeoisin nödvändiga och det för den socialdemokratiska rörelsen önskvärda. I sista hand är naturligtvis det för bourgeoisin nödvändiga utslagsgivande.

Kulsprutepolisens gullgosse.

Teckning ur Ny Dag 27.4.1931

Ett år senare var det annat ljud i skällan. Socialminister Möller sa sitt tal den 12 april 1933:

”De sillénska elementen måste arbetarrörelsen befria sig ifrån — här måste en skoningslös upprensning ske. Det kan hända att den svenska demokratin och i all synnerhet dess kärntrupp, socialdemokratin, blir nödsakad att försvara sitt liv med andra medel än hittills. Om det uppträder partier, kårer och fronter, som vill utrota den svenska demokratin, så blir det vår plikt att utrota dem.”⁵

Kort därefter tillsatte den socialdemokratiska regeringen på högerns initiativ en *snabbutredning om bekämpande av statsfientlig verksamhet* för att förbereda förbud mot

⁵ cit fr: *Politisk ekonomi*, aa, s 77.

kommunistpartiet och alla andra av kommunister ledda organisationer. Ledaren för den största fascistiska organisationen i Sverige, Nationella Ungdomsförbundet, och tillika motionär i frågan, Meyerhöffer, sa gentemot socialdemokraternas försök att framställa lagen som riktad också mot fascisterna:

”Jag försäkrar att ingen politisk meningsriktning med större glädje hälsar ett beslut i den riktningen som utskottet föreslår, än Nationella Ungdomsförbundet.”⁶

Ungefär samtidigt gav regeringen polisen fullmakt att, när den fann detta nödvändigt, avlyssna telefonsamtal samt bryta brev och telegram i kampen mot kommunisterna.

Ett år senare lagstiftade socialdemokraterna om *”förbud mot vissa sammanslutningar”*, formellt riktat mot Röda Frontförbundet⁷ och de fascistiska frikåreerna. Nu var det emellertid så att ingendera av dessa organisationer längre existerade och läser man lagförslaget noggrant, finner man också att det i själva verket hade helt andra syften. Det var så formulerat att det, vilket också Svenska Dagbladet anmärkte, kunde användas t o m för att förbjuda LO om nödvändigt, men det syftade naturligtvis främst till att kunna användas mot kommunistpartiet. Dessutom stadgade det rätten för de lokala polismyndigheterna, att närhelst de finner nödvändigt upprätta reservpolisstyrkor av beväpnade civila, dvs fascistiska frikårer under ”demokratisk” kontroll:

”Under utomordentliga omständigheter [kunna] medborgare [...] behöva anlitas för ordningens upprätthållande. Givet är ock att en ansvarig polisledning kan vara tvungen att i förväg vidtaga ansträngningar för utnyttjandet av ett dylikt bistånd från medborgarnas sida.”⁸

Högerens delegat i det utskott som behandlade förslaget kunde belåtet konstatera:

”Vad har nu samhällsmakten för organ till sitt förfogande för ordningens upprätthållande? Jo, den har för det första den ordinarie ordningspolisen och för det andra statspolisen. Vidare har polismyndighet möjlighet att i obegränsad utsträckning ge polismans skydd och befogenhet åt civila personer då så krävs. Vid överhängande fara slutligen finns armé, flotta och flyg att tillgå.”⁹

Detta var det ena vapenslag som socialdemokratin slipade upp och gjorde redo i kampen för att krossa arbetarrörelsen. Dessutom fortsatte socialdemokraterna på de lagstiftningsförsök mot fackföreningsrörelsen som högerregeringen inlett, något som vi återkommer till i kapitel 13.

Utanför parlamentet och den statliga lagstiftningens område stod emellertid ett viktigare steg i borgarklassens politiska offensiv mot arbetarna: kampen om massorna, kampen om ledningen över arbetarrörelsen mellan kommunister och socialdemokrater. Vi såg redan i hamnblockaderna våren och sommaren 1932 hur den socialfascistiska munkavle-, uteslutnings- och svartlistningsterrorn rasade i de norrländska transport-, pappers- och sågverksavdelningarna. Ett år senare, efter sjömansstrejken, organiserades denna verksamhet fastare genom cirkulär 807 från LO. Här uppmanades alla avdelningar att ”utesluta alla medlemmar i RFO samt jämväl andra som bedriva fackföreningskadlig verksamhet” dvs verksamhet som skadade förbundspamparna och hela bourgeoisin. ”Ingen feighet och undfallenhet får visas när det gäller att upprätthålla respekten för stadgar och i stadgeenlig ordning tillkomna beslut” dvs ingen opposition fick förekomma mot hans kunglig höghet förbundsstyrelsens beslut. Samma representantskapsmöte som utfärdade cirkuläret anställde också en funktionär ”med speciell uppgift att noggrant följa kommunisternas förehavanden”.¹⁰

⁶ AK protokoll 13.5.1933.

⁷ RFF — en av SKP ledd kamporganisation mot strejkbryteri och fascism.

⁸ Prop 264:1934.

⁹ AK protokoll 30.5.1934.

¹⁰ R Casparsson: *LO under fem årtionden*, del 2, Sthlm 1948, s 679.

Vi har kallat det här kapitlet ”Borgarklassens politiska offensiv”, därför att kapitalisterna och de med dem förbundna nu gick till samlat och organiserat angrepp mot de revolutionära arbetarna och deras parti — SKP.

Borgarklassens våldsapparat hade använts för att skjuta ned arbetare och skydda svartfötter vid flera tillfällen tidigare under 30-talet. Det räcker här att erinra om Halmstad, Ådalen, Clemensnäs, Byske, Sandarne och Göteborg. Men i och med statspolisens införande och hela polismaktens vidgade befogenheter kan man säga att det från borgar-klassens sida var fråga om en planmässig upprustning av hela den polisiära våldsapparaten, med udden riktad mot den kämpande arbetarrörelsen. Likaså var det ingen nyhet med förföljelser mot kommunister. Domarna för hädelser och uppvigling duggade tätt. Men under 30-talets första år sökte borgarna bekämpa kommunisterna genom att döma enskilda kämpar eller speciella artiklar i särskilda tidnings-nummer. Efter våren 1933 blev det fråga om direkta förberedelser för en planmässig förföljelse av SKP som politisk rörelse. Från att först ha försökt svartmåla och oskadliggöra enskilda kommunister övergick nu bourgeoisin till att söka förbjuda hela kommunistpartiet genom utredningen om bekämpande av statsfientlig verksamhet och lagen om förbud mot vissa sammanslutningar.

Samma medvetna, offensiva linje var tydlig inom den reformistiska fackföreningsrörelsen. Tidigare hade reformisterna uteslutit enskilda kommunister och i en del fall hela avdelningar, som fronderat mot förbundspåvarnas öppna samarbete med kapitalisterna. Men i och med cirkulär 807 riktade nu socialfascisterna ett dråpslag mot hela den revolutionära oppositionen och alla andra som inte lydigt dansade efter deras pipa. Socialfascisterna gjorde ett frontalangrepp över hela linjen mot klasskämparnas positioner. Det var frågan om en systematisk och väl planerad undertryckningsaktion.

På alla områden — alltifrån våldsapparaten upprustning över korståget mot kommunisterna till kriminalisering av fackliga stridsåtgärder — utvecklade socialfascisterna en febril verksamhet. I hela den borgerliga världen rådde enighet om att den kommunistiska rörelsen måste utrotas och att de fackliga organisationerna måste än fastare ställas i bourgeoisins tjänst. Det är mot den bakgrunden man bör följa den tio månader långa byggnadskonflikten.

11. Byggnadsstrejken

Då sjömansstrejken fortfarande skakade alla samhällsbevarande sinnen som bäst och då socialdemokraterna setat på regeringstaburettarna sedan ett halvår utbröt den stora byggnadsstrejken den 1 april 1933. Kapitalisternas lönerovsoffensiv som inletts med attacken mot textilarbetarna på hösten 1930 hade nu nått den sista stora arbetargruppen.

Om byggnadsarbetarna besegrades skulle bourgeoisin ha skördat idel ekonomiska segrar under sitt lönereduceringståg. Utgången av strejken hade således stor psykologisk betydelse för bägge sidor. SAF hade sparat denna del av sin offensiv till sist eftersom de fruktade byggnadsarbetarnas stridbarhet och motståndskraft och slaget skulle komma att stå i över ett års tid.

Som vi tidigare sett innehöll socialdemokraternas plan för kapitalismens räddning ur krisen två taktiska fundament: dels en aktiv ekonomisk politik dels kontroll över arbetarnas spontana motstånd via fackföreningarna. Byggstrejken kom nu som ett hot mot ansträngningarna att stabilisera ekonomin och aktualiserade ytterligare behovet av att helt inlemma fackföreningsapparaten i bourgeoisins arsenal. De strejkande utsattes för en oerhörd press.

Vilket var då SKP:s läge inför denna kraftmätning? Som vi sett innebar kongressen i januari samma år att partiet slog in på en mer kapitulationsmättad politik, det fördes ej längre en beslutsam linje utan och mot de socialfascistiska ledarna och det hade gjorts ekonomiska eftergifter. Utgången av sjömansstrejken var en bekräftelse på detta. Efter sjömansstrejken kom så cirkulär 807 med dess förödande konsekvenser för RFO som till stora delar helt krossades. Inför kapitalets slutattack i krisoffensiven var det kommunistiska partiet således försvagat såväl politiskt som organisatoriskt.

Då strejken började var situationen för byggnadsarbetarna överlag desperat:

”År 1933 var det inga byggen. Alla priser voro i bottenläge. Virket erhöles för 70 öre kubikfoten och järnet 15 öre kg. Men ingen byggde.”¹

Arbetslösheten inom byggnadsfacken hade ökat markant under hösten 1932 då SAF passade på att säga upp de åtta år gamla avtalen och kräva lönesänkningar på 30-35%. Byggherrarna väntade dess-utom medvetet med att sätta igång nya byggen efter vinteruppehållet för att tvinga arbetarna att efter den genomlidna vintern ta strid ”av hunger och missmod försvagade” som det heter i ett protokoll från Grov i Göteborg. Det var allmänt endast en minoritet av arbetarna som över huvud hade något arbete att lägga ned vid strejkens början. Av murarna var t ex 60-65% arbetslösa.

På förvåren 1933 lät byggherrarna meddela att lönesänkningarna skulle träda i kraft fr o m april om avtalsförhandlingarna inte givit något resultat före dess. Pressade av arbetarnas stridsvilja utlyste nu de olika byggnadsarbetareförbunden strejk fr o m den 1 april. Byggstrejken var således förbundsledd liksom det stora flertalet andra strejker under krisen och den ägde som sådan vissa nog så bekanta drag. Givet var att strejken var en eftergift åt arbetarna som ogillades av ”strejkledarna”, eller som det heter i Byggnadsträs historik:

”Från de tre byggnadsfackförbunden var icke avsikten att framkalla en allmän strejksituation.”²

Vidare var det här lika litet som tidigare fråga om att försvaga motståndaren genom att skära av alla tillflöden av profit och ta ut hela arbetarstyrkan i striden. Det var tydligt nog att förbunden bara smällde upp en strejkkuliss för att söka lugna och lura arbetarna att förbunden

¹ *Byggnadsarbetarminnen*, Sthlm 1950, s 221.

² A Helldén: *Byggnadsträ — en epok*, Sthlm 1954, s 46.

stred för dem. Det var således en partiell strejk som drogs igång. Endast en minoritet hade, som sagt, något arbete att lägga ned, men inte ens denna minoritet togs mangrant ut:

”Hos byggnadsföretagare organiserade i Byggnadsindustriförbundet skulle företas allmän arbetsnedläggelse endast där den utgjorde verklig påtryckning eller var ofrånkomlig, eljest skulle arbetet fortsätta.”³

Till den nederlagsbäddande taktiken hörde också att de oorganiserade byggmästarna i stort undantogs från striden:

”Beträffande byggnadsföretagare stående utanför Byggnadsindustriförbundet borde avtal ingås i största möjliga utsträckning om arbetets fortsättande.”⁴

För de nyordna regeringsinnehavarna satt strejken som en nagel ögat. I programmet för beredskapsarbeten var byggindustrin en nyckelindustri — regering och riksdag hade förbundit sig att inte starta beredskapsarbeten förrän byggnadsverksamheten åter kom igång. Strejken var ett hot mot socialdemokratins hela program för ekonomisk stabilisering. Hetsen och pressen mot byggnadsarbetarna blev enorm.

Som vi sagt sparade SAF byggnadsarbetarna till sist av fruktan för deras motståndskraft. Självständigheten och osäkerheten i yrket med säsongstadgad arbetslöshet och snabba skiften av arbetsplats m m gjorde byggnadsarbetarna i allmänhet mer självständiga och stridbara än arbetargrupper med mer stadiga yrkesförhållanden. Inget annat fack rymde så många strider, bodsittningar förekom ständigt och byggnadsarbetarna hade rykte om sig att snabbt svara med blockader och andra stridsåtgärder inför kapitalisternas attacker. Hatpropagandan mot just denna arbetargrupp spelade en första rangens roll i bourgeoisins försök att splittra upp och isolera de olika delarna av arbetarklassen från varandra. Byggnadsarbetarna utgjorde också ett aristokratiskt skikt inom arbetarklassen — mekaniseringen hade inte gått särdeles långt utan arbetet hade en hantverksprägel som krävde stor yrkesskicklighet. Allt detta gjorde att byggnadsarbetarna ofta betraktades med misstro och där fanns grogrund för den splittringspropaganda som blev allt viktigare under strejkens gång.

Strejkens första månader karaktäriserades av att byggnadsarbetarna vägrade ge upp, trots att klassarbetstaktiken saboterade deras kamp, trots att strejkkassan användes för att svälta ut dem snarare än att stödja dem, trots att kommunisterna inte förmådde samla oppositionen till en självständig ledning för kampen. Det var uppenbart att socialfascisterna måste skärpa det ekonomiska och politiska trycket på de strejkande. I och med att ett nytt medlingsbud lades fram i augusti inträdde alltså en ny period i strejken. Socialfascisterna inledde denna med en ideologisk offensiv i ”samhällssolidaritetsens” tecken och spelade ömsom hotande ömsom vädjande ut sitt starkaste kort — den socialdemokratiska regeringen:

”Förtroendemän Björkman hade exempelvis vid murarnas möte förklarat att det skulle bli en nazistregering om medlingen misslyckades.”⁵

När medlingsbudet avvisats av en överväldigande majoritet lades den demokratiska kåpan åt sidan och sossebossarna avslöjade hotfullt vem det var som anförde reaktionens styrkor i Sverige:

”Parterna måste förstå att staten inte är en så svag och efterlåtten institution att den inte med kraft kan fordra underkastelse för samhällets intressen. Även i Sverige kunna vi drivas dithän att statligt

³ Sv Murareförbundet 1890-1940, Sthlm 1941, s 348.

⁴ aa.

⁵ R Casparsson: LO under fem årtionden, del 2, Sthlm 1948, s 334-335.

tvångsförfarande i arbetstvister blir nästa etapp i utvecklingen. Vill man behålla friheten måste man öva sig i självbehärskning.”⁶

Detta skrevs av Ny Tid som senare bojkottades i flera år av Göteborgs grovavdelning på grund av sina skrivelser under strejken.

Vad var det då socialfascisterna ideologiskt förberedde? Svaret kom en månad senare, då regeringen tog till den uppseendeväckande åtgärden att själv kalla till förhandlingar om ett eget medlingsbud. Arbetarna pressades att i omröstningen godta budet, men kapitalisterna gav avslag. Detta var emellertid väntat och innebar ingalunda att regeringsingripandet misslyckats. Dess främsta syfte hade nåtts: strejkfronten skulle spräckas. Enigheten och den beslutsamma kamp-viljan bland byggnadsarbetarna skulle undergrävas och marken förberedas för ytterligare lönereduceringar. Genom att arbetarna förmåtts att godta vissa lönesänkningar i regeringsbudet hade de förmåtts lämna sin tidigare linje om ”inga reduceringar — status quo”. På grundval av lönesänkningarna i regeringsbudet kunde förbunden nu också sluta separatavtal med de återstående oorganiserade byggmästarna. Det var i allmänhet dessa som var sysselsatta med bostadsbyggnad — den sektor som drabbats minst av krisen — och de kunde också agera som bulvaner för de organiserade byggherrarna, som befann sig i stridszonen, i de fall då dessa ville bygga. I remissdebatten 1934 sammanfattade socialministern Gustav Möller sitt och sina socialfascistiska bröders ingripande:

”Det gick ut på en pressning av arbetarna.”⁷

Med detta som grund inledde socialfascisterna strejkens tredje period med sitt sista trumfkort: *nödvintern* skulle knäcka byggnadsarbetarna. I början av strejken hade understöd utdelats till dem som var arbetslösa sedan den 10 oktober 1932 — nu drogs det in för alla dem som var arbetslösa vid konfliktens utbrott och minskades för övriga. De arbetslösa hänvisades till AK och därmed till fullständig utblotning eftersom AK enligt socialdemokraternas egna direktiv i den nya kohandelsversionen inte gav understöd till arbetare som tillhörde stridande grupp. Understöd fick inte ges till arbetslös som:

”a) är direkt indragen i konflikt samt b) den som eljest blivit arbetslös i anledning av konflikten och vilkens löne- och anställningsvillkor kan antas röna inverkan av densamma.”⁸

Socialfascisterna strävade att göra strejken ofarlig för både byggherrarnas och förbundens kassor, men ödesdiger för arbetarnas. Vad gjorde då kommunisterna under denna betydelsefulla strejk? Vi har sagt att de var politiskt och organisatoriskt försvagade — men hur agerade de?

I strejkens inledningsskede sände byggnadsarbetarnas RFO i Stockholm (som var det starkaste fästet för oppositionen) ut ett upprop som brännmärkte nederlagstaktiken och dess två huvudsakliga beståndsdelar: den partiella strejken och de indragna eller alltför knappa understöden. RFO uppmanade till omedelbar utvidgning av strejken till allmän byggnadsstrejk. De uppmanade till val av självständiga strejkledningar på varje arbetsplats där alla arbetare oavsett vilken fackförening de var organiserade i skulle ha representanter. De uppmanade till lokala samordnade ledningar där alla byggnadsarbetarnas organisationer skulle ha representanter. Parollen var ”Kamp mot alla lönesänkningar!” och de krävde gemensam uppgörelse över hela linjen.

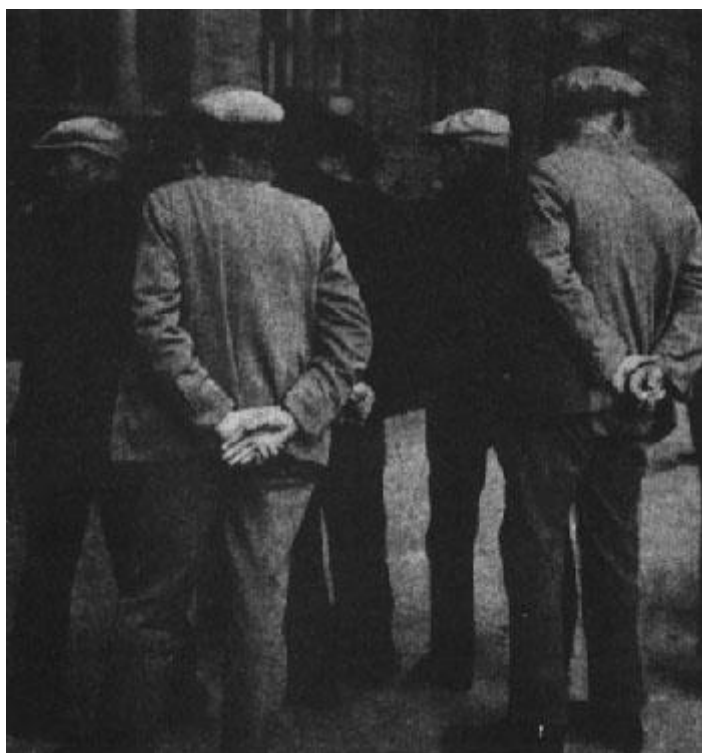
Lönereduceringsoffensiven hade ju nått den sista stora arbetargruppen och kommunisterna menade att kampen om den blev segerrik kunde bli en vändpunkt som drog med övriga arbetargrupper till förnyad motoffensiv. De förutsåg alltså ett synnerligen hårt motstånd. Trots

⁶ cit i *Arbetar-Tidningen* /AT/ 1933:30.

⁷ cit i AT 1934:3.

⁸ Kungl Maj:ts kungörelse ang statlig och statsunderstödd hjälpverksamhet av den 26.6.1933.

detta förmådde de ej driva fram val av självständiga strejkledningar på någon enda arbetsplats och först mot slutet av 1933 kallade de till en oppositionskonferens. Strejken hade då pågått i 9 månader.

Strejkande byggnadsarbetare

På konferensen samlades representanter från de olika arbetargrupperna i Stockholm och de samlades för att protestera mot förbundsledningarnas taktik — speciellt passiviteten: inga strejkmöten hölls, inga aktioner mot AK:s trakasserier osv. Den gemensamma kamplledning som konferensen nu valde fick i uppdrag att verka för total strejk till dess seger nåtts, att solidaritetsaktioner utvecklades bland andra arbetargrupper, att arbetarna fick direkt representation vid förhandlingarna, att ingen uppgörelse slöts utan omröstningsmajoritet, att alla försök till tvångsskiljedom avvisades, att kampen mot strejkbryteriet skärptes och att förbundsledningarnas passivitet motarbetades.

Konferensens stridsrop kan helt enkelt uttryckas som ”Bort med passiviseringstaktiken!”:

”Varje i striden indragen fackförening avhåller strejkmöten, demonstrationer anordnas för att understryka våra krav på myndigheterna om understöd för dem som var arbetslösa vid konfliktens utbrott. För de direkt indragna måste ånyo krav ställas på att LO genom lämnande av anslag och lån möjliggör utbetalande av stadgeenligt understöd. En central demonstration anordnas för att manifesteras byggnadsarbetarnas vilja att kämpa striden till seger. Strejk-utskott väljes inom varje i striden indragen fackförening.”⁹

Men inte heller denna konferens fick någon genomslagskraft. Skillnaden i politiken mot tidigare bör ej vara svår att se. Tendensen är ett nötskal att kampen mot socialfascismens klassförräderi sätts på undantag till förmån för kamp mot dess ”passivitet”. I stället för att mana till kamp mot bourgeoisins huvudstöd inom arbetarklassen och klargöra för arbetarna att detta är reformismens objektiva roll svävar nu SKP iväg i ”den vänlige pådrivarens” riktning: förbundsledningarna måste aktiveras.

⁹ *Facklig Tidning*. Organ för RFO. 1934:2.

1 februari sattes ånyo en oerhörd press in på att arbetarna skulle acceptera ett framlagt medlingsförslag. SAF hotade med lockout av 200 000 arbetare och LO hotade med statlig tvångsskiljedom och den socialdemokratiska regeringens fall. Till säregenheterna i byggstrejken hörde emellertid att motsättningarna inom det socialdemokratiska lägret var ovanligt starka och att förbundsledningarna ej med hull och hår gick som springpojkar åt överbossarna i regeringen och LO. För att få arbetarna att skriva under på uppgörelsen måste LO därför ingripa och pressa en del av förbundsledningarna till att rekommendera avtalet och varna för de "samhällsfarliga" följderna av ett avslag. Representantskapet snabbinkallades men trots detta vägrade förbundsledningarna till en början att frångå sina beslut om att sända ut förslaget med rekommendation till avslag. Först efter en sista nattlig mangling föll de undan och sist murarna som i sitt uttalande skrev att det skedde på direkt uppmaning från LO.

Pressen på arbetarna ökades än mer och Ny Tid skrev t ex före omröstningen:

"Godkännande av förslaget innebär den myndighetsförklaring som en rörelse som vill stå på egna ben måste avgiva."¹⁰

SAF-direktören Söderlund och LO-ordföranden Edvard Johansson gläds över gott samarbete omedelbart efter det att de knäckt byggnadsarbetarnas strejk.

Det sammanlagda resultatet blev 20 633 för och 14 899 mot — i ett par förbund var majoriteten emot. Rörarbetarnas vägran att godta förslaget löstes genom förbundsstyrelse veto. Murareförbundets ledning vägrade dock att förkasta omröstningsresultatet bland medlemmarna och LO måste skärpa åtgärderna. I ett cirkulär från Murareförbundet heter det sålunda:

"Inför den sålunda uppkomna situationen och med hänsyn tagen till den stora majoriteten ja-röster som förlåg vid räkning av samtliga förbunds röster *beslöt landsorganisationens representantskap, med stöd av landsorganisationens stadgar, SS 8 mom, 6 och 7, ålägga vårt förbund att god känna medlingsförslaget.*"¹¹

¹⁰ cit i R Casparsson: aa, s 352.

¹¹ Cirkulär till Sv Murareförbundets avdelningar nr 1934:198.

Genom en generös tolkning av LO-stadgan hade således LO upplöst strejken genom att sätta förbundets egna stadgar åt sidan.

Uppgörelsen innebar att byggnadsarbetarna efter den hittills längsta strejken i den svenska arbetarrörelsens historia nu tvangs att godta lönesänkningar på 20-25%. Det var först efter en ny strejk 1937 som de åter kom upp till den lönenivå de hade *före* strejken.

För socialfascisterna blev strejken en utlösande faktor till att intensifiera arbetet på att helt lägga fackföreningarna under bourgeoisins kontroll. LO-organet skrev att man inte saknade erfarenheter av de risker som ”är förbundna med förbundens självbestämmanderätt”.¹² Inte förrän staten ingripit direkt i september och LO i februari hårdmanglat de enskilda förbunden och fått dem att sätta in öppen press på arbetarna kunde de strejkande fås på knä. Såpass extraordinära åtgärder hade tillgripits att t o m en förbundstidning inte kunde hålla tyst:

”Det är svårt att värja sig för misstanken att nederlagets organisatörer fanns i LO:s ledning.”¹³

¹² cit i R Casparsson: aa, s 359.

¹³ Byggnadsträs tidning, cit i aa, s 357.

12. Socialfascismens stövelputsare

Det fanns sedan länge en relativt utvecklad ”vänster” inom SAP. Förutom Georg Branting bestod den huvudsakligen av flera ”radikaler” som efter längre eller kortare 20-talsvisiter i SKP åter funnit sig väl till rätta i det socialdemokratiska fadershuset. De mest kända var Zeth Höglund, en gång ordförande i SKP, och hans lille kumpan Fredrik Ström. Till ”vänster”-falangen hörde också flera byggnadsarbetaren Albin Ström, dåvarande stoppamp inom den göteborgska socialdemokratin. Denna ”vänster”flygel fick ökad betydelse när krisen skärptes och vi har redan belyst dess roll som SAP:s skyddsvall mot vänster i ett läge av skärpt klasskamp.

Kohandeln väckte starkt missnöje i breda arbetarskikt. Frasmånglaren Ström vädrade morgonluft. Han fronderade mot kungliga partistyrelsen och funderade på att öppna egen butik. När kommunisterna krävde amnesti för Ådalsoffren slöt han upp på deras sida. Han talade emot Per Albin i fråga om kohandeln, och så vidare. Till slut blev Ström och hans anhängare uteslutna ur SAP.

Den strömska polemiken mot P A Hansson och flera sossepampar är en underhållande läsning. Ström slog till exempel rallarsvingar mot den man som några år tidigare utropat i riksdagen: ”Jag är hedning!”:

”Ett av skälen för min uteslutning är att en viss psalmsångare icke fick tala vid 1:a maj demonstrationen i Göteborg förra året. Sanningen är att hr Engberg icke ville tala tillsammans med socialisten Tranmael, däremot synes det icke genera honom att tala tillsammans med biskop Eklund. Självt har jag den uppfattningen att hr Engberg numera passar bättre på frälsningstribunen än i en 1:a maj talarstol.”¹

Och:

”Vem skulle till exempel för två år sedan kunnat tro, att den store hädaren och rebellen Arthur Engberg skulle bli så tam, när han fick en taburet att han skulle draperas i hyckleriets kåpor och på Frälsningsarméns hjälpa till att sjunga psalmer?”²

Andra regeringsledamöter fick också sin beskärda del av den strömska kanonaden:

”En annan regeringsledamot, flera pacifisten Wennerström, går nu omkring i riksdagshuset och gåtör över att Sveriges flotta får förfalla.”³

Wennerström som 13 år tidigare yrkat avslag på varje öre till militarismen hade nu föreslagit 700 000 kronor mer till militärapparaten än vad den senaste Ekmansregeringen gjort.

Ström hävdade att Hitler hade åtskilligt att lära av kungliga partistyrelsens framfart mot honom själv och hans meningsfränder. Han trodde att den svenska demokratin kunde överleva många Furugårdare och Lindholmare (nazistledare) men kanske inte Engbergare och Wennerströmare på regeringsbänkarna:

”Därför bör alla verkliga socialister åstadkomma en samling av Sveriges arbetare i en rörelse, som står fri från sådana inflytanden och metoder, som icke endast kompromissar och kohandlar utan ser vad tiden kräver, nämligen en enhetlig kamp för att ersätta det sönderfallande kapitalistiska systemet med en socialistisk planhushållning.”⁴

Så talade Albin Ström, en munvig representant för socialdemokratin ansikte mot proletärerna.

¹ *Folkets Dagblad* 12.1.1934.

² aa.

³ aa.

⁴ aa.

Ström saknade inte heller meningsfränder. Fanflyktingen Kilbom var i upplösningstillstånd. Om Ström och hans anhängare anslöt sig till hans parti kanske det skulle kunna bli något mer än en ruttnande sekt mellan SAP och SKP.

Kilbomarna hade snabbt rasat högerut efter sprängningen 1929. De var numera inte bara oavhängiga Komintern och den kommunistiska världs rörelsen utan allt vad marxism-leninism heter. Kilbomarna hörde ju till stabiliseringsprofeternas skara på den tid det begav sig och framträdde tillsammans med SAP som den krisfria kapitalismens predikanter. De hade hävdats att:

”det skulle vara ett medvetet eller omedvetet bedrägeri mot arbetarna att påstå att Sverige stod inför en djupgående kris.”⁵

Detta skedde 1929. Krisen kom och övergick i depression. Avfällingarnas teorier var avslöjade. Likt socialdemokraterna försökte de då finna en kapitalistisk lösning på krisen. På våren 1933 presenterade de t ex ett manifest som manade till ”*Folkfront* för arbete och bröd mot *Borgarfront*”. Manifestet sökte genom en räkka ”konstruktiva förslag” rädda det kapitalistiska samhällets fortbestånd. Det sökte t ex få fram en lämplig avvägning i statens utgifter:

”Erforderliga exportkreditgarantier måste av staten lämnas till såväl industriella som jordbruksändamål för att öka avsättningsmöjligheterna.”⁶

Men dessa ”marxister” hade ännu mer raffinerade botemedel mot krisen:

”För arbetare, som icke kan sättas in i en så ordnad produktion måste åtgärder vidtagas för placering i största möjliga omfattning såsom jordbrukare. Tusentals av nya brukningsdelar måste skapas genom dikning av försumpad odlingsmark och försumpade skogsmarker.”⁷

85 år före det att kilboms ”marxismen” presenterade Småborgerliga Manifestet och förespråkade de arbetslösas övergång till bönder hade Marx och Engels skrivit följande i *Kommunistiska Manifestet*:

”Medelstånden, den lille industriidkaren, den lille köpmannen, hantverkaren, *bonden*, alla dessa bekämpar bourgeoisin för att skydda sin existens som medelstånd från undergång. De äro alltså icke revolutionära utan konservativa. Ännu mer, de äro reaktionära, ty de söka omvända den historiska utvecklingen.”⁸ (vår kurs)

Innebörden i hr K:s förslag var: att göra de arbetslösa till reaktionära småborgare! Utöver det nu nämnda var manifestet späckat med de gängse socialdemokratiska kraven på ålderspension, arbetslöshetsförsäkring, skärpt arvsbeskattning. Hela historien avslutades med parollen: ”Kamp på bred folkfront för arbete och bröd!” I en kilbomsk valbroschyr från 1932 kunde man läsa följande:

”Arbetare och småbönder [...] måste vid årets val göra en insats för att få kraven genomförda. Detta sker genom att öka det kommunistiska partiets representanter i riksdagen.”⁹

Fanflyktingarna spred illusioner om den ”goda” borgarstaten, som var till för att hjälpa de ”svaga”. De spred illusioner om att arbetarklassen via reformer skulle i grunden kunna förbättra sina levnadsvillkor under kapitalismen och att detta kunde ske via parlamentet. De ställde inte frågan om en revolutionär enhetsfront underifrån för likvidering av socialdemokratins inflytande bland arbetarna. De höll tvärtom troget fast vid den gamla beprövade

⁵ *Folkets Dagblad* 23.9.1929.

⁶ *Avantgardet* 1933:5.

⁷ aa.

⁸ Marx & Engels *Kommunistiska Manifestet*, KFML(r), Gbg 1970, s 22.

⁹ V Karlsson: *Kommunistisk riksdagspolitik 1929 - 1932*, Sthlm 1932, s 14.

högerteorin om socialdemokratin som ett arbetarparti med vilket man måste samarbeta. I december 1931 sa t ex Kilbom till Per Albin Hansson:

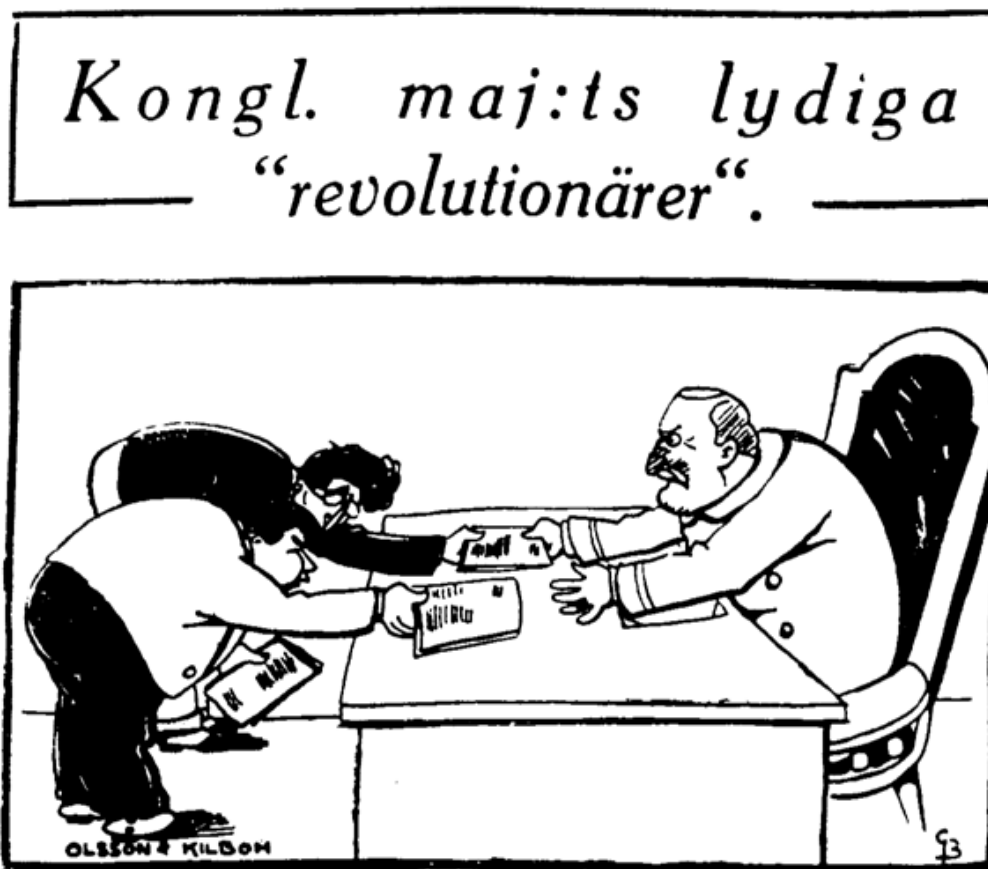
”Vi vill bygga upp ett oavhängigt socialistiskt parti, vi skall verka för arbetarmajoritet och vi skall försöka ”driva på er” så att ni utnyttjar den.”¹⁰

Kilbom skriver också i sina memoarer om den socialdemokratiska regeringen 1933 att:

”jag och mina vänner plikttroget stödde den socialdemokratiska regeringen i de flesta avgörande frågor.”¹¹

Kilbomarna var i förhållande till det borgerliga samhället ett fullt lojalt parti. Det är därför föga förvånande att den socialdemokratiska pampen Gustav Möller bedömde kilbomarna som:

”huvudsakligen farliga för Sillénkommunisterna och mindre för det svenska samhället.”¹²

Kilbomspartiet, vilket som bekant är ett ”revolutionärt” parti, anser det ytterst ansvarslöst med demonstration utan polistillstånd:

—Stockholms luntmakarkommun anhåller vördsamt och underdånigt om polisens tillåtelse till en liten revolution någon dag, som vi senare skall precisera i en ny inlaga. Därest denna vår vördsamma hemställan skulle avslås, anhåller vi underdånigast om polisens tillåtelse till ett protestmöte mot revolutionsförbudet i Folkets Hus' O-sal.

(Kommunisterna kallade kilbomarna bl a för ”luntmakarna” — de hade lokaler på Luntmakaregatan i Stockholm)

Teckning ur Ny Dag 1.3.1930

¹⁰ K Kilbom: *Cirkeln slutes*, Sthlm 1955, s 244.

¹¹ aa, s 251.

¹² FK protokoll 1932: mars.

Under 1932 års valrörelse drev kilbomarna parollen ”Splittra inte arbetarfronten genom att rösta Klass mot klass”, vilket i klartext betydde ”Kamp mot kommunismen! ”. Samma syfte hade paroller som ”Ned med bolsjevikernas parti, leve Sovjet!”.

Hr Kilbom och hans vänner visade genom hela sin politik — i synnerhet i sin inställning till kapitalismens kris, borgarstaten och SAP — att de var socialdemokrater. Deras funktion var att med fraser och ”opposition” mot pamparna fånga upp de arbetare som vände sig emot de socialdemokratiska ledarnas socialfascistiska politik och på så sätt hålla kvar dessa arbetare i reformismens grepp och förhindra att de slöt sig till kommunismen. 1 januari 1934 hoppades Kilbom att denna politik till slut skulle bära frukt och hälsade därför:

”med tillfredsställelse den samling till ökad socialistisk slagkraft, som Strömriktningens anslutning till vårt parti kommer att medföra.”¹³

Nu blev åderlåtningen från SAP inte särskilt imponerande och den var starkt koncentrerad till västra Sverige med Göteborg som centrum. Antagligen var sympatierna för Ström vida större, men många blev skrämde av kungliga partistyrelsens hetspropaganda och följde det gamla ordstävets ”man vet vad man har, men inte vad man kan få”. Samtidigt stannade ju ”vänster”-flygelns andra portalfigurer kvar i SAP. En del arbetare hade dessutom säkert illusioner om att SAP skulle lyckas skapa drägliga levnadsvillkor, bara det blev ett bättre parlamentariskt läge. De uppfattade inte kohandeln som ett förräderi utan som ett taktiskt betingat ont.

Men Kilbom och Ström fann varann. Strömbomarna såg dagens ljus och i maj 1934 bildade de tillsammans Socialistiska partiet, som enligt Kilbom skulle:

”skjuta socialdemokratin åt vänster”, vara ”saltet” i arbetarrörelsen. Vårt framträdande skulle bringa dem att påskynda reformarbetet.¹⁴

Strömbomarna blev socialfascismens stövelputsare.

¹³ *Folkets Dagblad* 13.1.1934

¹⁴ K Kilbom: aa, s 274.

Reaktionens skördetid

13. Statsmonopolism och socialfascism

”Den enda som kan avlägsna kapitalismens dramatiska motsättningar är staten. Det vi kallar kris kan endast lösas av staten och inom staten.” (Benito Mussolini)

Vi har sett hur socialdemokratin redan under 20-talet ställde sig 2 uppgifter för kapitalismens stabilisering. Dels att genom statens ingripanden övervinna den kapitalistiska produktionens anarki, dels att nå kontroll över arbetarnas kamp. Vi har sett hur detta svarade mot krav som växte fram ur de skärpta motsättningarna i den kapitalistiska ekonomin och politiken. Krisen skapade betingelser för att socialdemokraternas planer skulle slå över i praktisk politik.

Imperialismen är till sitt ekonomiska väsen monopolistisk kapitalism, där produktionen domineras av ett fåtal kapitalstarka monopol som integrerade med ett väldigt kreditväsende utsträcker sitt herravälde över gränserna i internationella monopolistiska sammanslutningar och delar världen mellan sig. Men om detta var allt skulle socialdemokraternas tal om organiserad kapitalism ha visst fog för sig. Så är dock inte fallet, ty:

”samtidigt som monopolen växer fram ur den fria konkurrensen upphäver de den inte utan de existerar över och vid sidan av densamma och framkallar därmed en mängd synnerligen skarpa motsägelser, slitningar och konflikter.”¹

Så länge produktionen är produktion för profit, så länge finns konkurrensen och kampen mellan de kapitalistiska företagen, trusterna, staterna och blocken kvar. Och så länge konkurrensen finns kvar, så länge utvecklas dessa olika enheter olikmässigt och själva ökningen av produktion och handel skärper och drivs på av denna ojämnhet. Det kapitalistiska produktionssättet är fortfarande ett anarkiskt produktionssätt:

”Monopolen utgör övergången från kapitalismen till ett högre stadium.”²

Men monopolen skiljs från detta högre stadium, socialismens stadium, av en mur — privat-egendomen, maximiprofiten som produktionens drivkraft, den ekonomiska och militära styrkan som fördelningsinstrument. Detta murverk måste brytas ned genom den socialistiska revolutionen.

Den monopolistiska kapitalismens utveckling innebär också, som vi sett, att produktionen församhälleligas. Det är klart att även små störningar i produktions- och kreditsystemets komplicerade maskineri kan få vidsträckta verkningar under sådana förhållanden. Kapitalisterna vecklar in sig i motsättningar som de inte är i stånd att lösa ”på egen hand”. Den kapitalistiska konkurrensens rovdrift måste dämpas ”utifrån”. Det blir nödvändigt att staten ställer sig över och mot privatprofitens olika särintressen. De enskilda kapitalisterna måste böja sig för nödvändigheten att rädda de gemensamma klass-intressena.

Den statsmonopolistiska staten framgår alltså ur nödvändigheten av att en från enskilda profitintressen självständig makt försöker motsvara de krav församhälleligandet av produktionen ställer på planering, samordning och reglering av de olika produktionsenheterna och faktorerna. I en artikel med den belysande titeln ”Kapitalismen övergångsskede” skrev den socialdemokratiska ideologen Karl Fredriksson 1934:

”Kapitalisternas vakthållning om det kapitalistiska systemet bottnar ju nämligen inte i något intresse för att göra detta system samhällsdugligt. De enskilda kapitalisterna hålla på det kapitalistiska systemet därför att detta system ger de enskilda kapitalisterna möjligheter att var för sig vinna

¹ V I Lenin: *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium*, Valda verk, band 1:2, Moskva 1956, s 542.

² aa.

profit, även om det sker på andra kapitalisters bekostnad [...] Kan man åstadkomma ett ekonomiskt system, som, bevarande livsdugliga element av det privatkapitalistiska systemet frigör de nu bundna produktionskrafterna och avlägsnar kriserna, då är ju detta strängt taget icke längre det privatkapitalistiska system som uppkallat socialdemokratien till kamp mot kapitalismen.”³

I det socialdemokratiska valmanifestet 1936 finner man följande principer för sossarnas ekonomiska politik. Socialdemokraterna vill:

”befordra all sund företagsamhet, enskild och allmän, som verkar för att tillgodogöra åt folkhushållet våra rika möjligheter. Den allmänna översynen skall ha till ändamål att befordra de nationella resursernas riktiga utnyttjande, men förhindra att ur enskilt vinstbegär framsprungna spekulationer äventyra resultaten av ett ansvarsmedvetet arbete för det helas väl.”⁴

Det är lätt att säga tulipanaros. Men när man pratat om sin tulipanaros tillräckligt länge utan att ha åstadkommit något får man räkna med att folk inte längre tror på en. Sak samma med socialdemokraternas tal om den organiserade kapitalismen. Detta slags kapitalism kommer aldrig att existera i sinnevärlden eftersom produktionen under kapitalismen till sin natur är ”ur enskilt vinstbegär framsprungna spekulationer” som ”äventyra det helas väl”. Arbetarna känner detta in på bara kroppen. Den statsmonopolistiska staten på samma sätt som den konkurrenskapitalistiska staten har som sin övergripande uppgift att bevara dessa produktionsförhållanden. Själva ökningen av statens roll för det kapitalistiska systemets bestånd är ett erkännande av att detta system har allt svårare att kontrollera sina motsättningar.

Om statsmonopolismen å ena sidan var det mest karaktäristiska draget i den relativa och tillfälliga förstärkning och konsolidering som kapitalismen alltid genomgår då den klarat sig över en kris, så är denna statens utveckling ur ett större historiskt perspektiv betraktat å andra sidan ett erkännande av att kapitalismen är ur stånd att lösa sina motsättningar utan att hamna i en än större härva av motsättningar. Sålunda besannas idag, inför en ny kris, Marx' ord i fortsättningen av det stycke i *Manifestet* som vi inledde denna bok med:

”De produktivkrafter som står till samhällets förfogande tjänar inte längre till att främja de borgerliga egendomsförhållandena, de har tvärtom blivit för väldiga för dessa förhållanden, de hämmas av dem, och så snart de övervunnit detta hinder, bringar de hela det borgerliga samhället i oordning och hotar den borgerliga egendomens existens [...] Varigenom övervinner bourgeoisin kriserna? Å ena sidan genom det framtvingade tillintetgörandet av en massa produktivkrafter, å andra sidan genom erövringen av nya marknader och en grundligare utsugning av äldre marknader. Varigenom således? Därigenom att den förbereder ännu mer ingripande och våldsamma kriser och minskar medlen att förebygga kriserna.”⁵

Statsmonopolismen är ett erkännande av att imperialismen är kapitalismens ruttnande stadium, tröskeln till den socialistiska revolutionen. Det är oerhört viktigt att vi förstår vad detta innebär politiskt. Här Sverige är det speciellt viktigt att förstå dess betydelse för socialdemokratins utveckling.

Dagens socialdemokrati är som politisk rörelse intimt förknippad med kapitalismens imperialistiska stadium, med monopolens makt. Lenin skriver om den betydelse som det 1:a stora imperialistiska kriget hade för den reformistiska arbetarrörelsens utveckling och formande:

³ K Fredriksson: *Kapitalismen i övergångsskede*, Tiden 1934, cit i L Lewin: *Planhushållningsdebatten*, Uppsala 1967, s 35.

⁴ cit i H Tingsten: *Den svenska socialdemokratins idéutveckling*, del 1, Sthlm 1967, s 342.

⁵ Marx & Engels: *Kommunistiska Manifestet*, KFML(r), Gbg 1970, s 18-19.

”Socialchauvinismen är den fulländade opportunisten. Den har mognat till ett öppet, ofta ordinärt förbund med bourgeoisin och generalstaberna. Detta är just detta förbund som ger den stor makt [...]”⁶

Detta förbunds ekonomiska grund lades genom uppdelningen av världen i en utvecklad imperialistisk och en undertryckt del, och möjligheterna för bourgeoisin att med extraprofiter från den förtryckta världen köpa upp en mindre eller större del av arbetarklassens och arbetarrörelsens överskikt. På detta förbunds grund utvecklades socialdemokratien under 20-talet till den kapitalistiska stabiliseringens parti, till monopolens parti. Socialdemokratien utvecklades från ett småborgerligt arbetarparti av dagens VPK:s typ, med den ”rena demokratin” som sitt politiska och ideologiska rättesnöre, till ett borgerligt arbetarparti, till den imperialistiska bourgeoisins företrädare i arbetarklassen. För att förstå den politiska betydelsen av detta måste vi förstå imperialismens politiska väsen. Ett halvsekels blodiga historia utgör svaret på denna fråga. Den enorma stegringen av utsugningen och de allt djupare kriserna, det tygellösa förtrycket av den undertryckta världen, de ohyggliga omfördelningskrigens masslakt, den måttlösa förstörelsen av produktivkrafter och naturresurser, fascismen osv. Allt detta har rikligen bevisat Lenins ord:

”Imperialismen är finanskapitalets och monopolens epok, vilka överallt bär en strävan till herravälde och inte till frihet. **Reaktion över hela linjen under alla politiska system och en ytterlig skärpning av motsättningarna även på detta område — det är resultatet av dessa tendenser.**”⁷ (vår emfas)

Många progressiva har lurat sig på socialdemokratins fredliga anlete. Speciellt efter ett par årtionden av relativ stabilitet i den imperialistiska ekonomin har många kommit att betrakta socialdemokratien visserligen som ett av kapitalismens ansikten men ändå dess fredliga ansikte. Idag uppträder opportunistiska rörelser som spirar ur och underblåser dessa farliga illusioner genom att utmåla vår karaktäristik av SAP som ett socialfascistiskt parti som en sekteristisk avvikelser, som en ”stalinistisk förvillelse”. Vad dessa opportunisterna ”glömmer” och vad de hindrar progressiva arbetare att hålla i minnet är att det är reaktion — inte den gamla borgerliga demokratin, krig — inte fred, våld — inte ”fredliga diskussioner”, som utmärker den imperialistiska epoken. De glömmer att det är just detta som är den kapitalistiska stabiliseringens innehåll och förlängning under denna epok. De glömmer att stabiliseringspolitikens profeter i socialdemokratien är oupplösligt förbundna med en politik med just detta innehåll. I krisen grinar reaktionens ansikte öppet och socialfascismen framträder naket, men även under de fredliga perioderna sätter den obönhörligt sin stämpel på den kapitalistiska statens politik.

30-talet ger en levande illustration till att socialdemokratien inte är undantagen från imperialismens reaktionära stämpel utan tvärtom utpräglad grad bär dess märke. Krisen placerade den socialdemokratiska arbetsfredspolitikerna under 20-talet i ett nytt ljus då den i Tyskland ställde den fascistiska diktaturen för dörren. Dess förlängning var nämligen att arbetarrörelsens slagkraft brutits ned och splittrats, att dess motståndskraft var nedsatt. Dess funktion visade sig vara en vägröjning för den ohämmade diktaturen, för den fascistiska vägen till det gemensamma målet: kapitalismens stabilisering. Socialdemokratien kunde göra detta i kraft av sin position i arbetarrörelsen, och det är just denna speciella position, som ger politiken dess speciella inramning av ”reformverksamhet” och socialistiskt frasmakeri — som ger den namnet ”socialfascistisk”.

⁶ V I Lenin: *Opportunisten och Andra internationalens sammanbrott*, Valda verk, band 1:2, Moskva 1956, s 438.

⁷ V I Lenin: *Imperialismen som kapitalismens högsta stadium*, aa, s 580.

Men det var inte bara som vägröjare för den fascistiska diktaturen som socialdemokratins reaktionära omvandling visade sig. I länder som Sverige bevarades den borgerliga demokratin och här gav social-fascismen den borgerligt demokratiska staten en öppet reaktionär sida. I och med statsmonopolismens utveckling inskränktes de intressen som blir bestämmande för statens politik alltmer till de stora monopolen, medan den lägre bourgeoisin och småbourgeoisin förlorar det mesta av sitt politiska inflytande. Än viktigare är dock förlängningen på den andra huvuduppgift som socialdemokratien ställde sig i 20-talets ännu trevande och idylliska stabiliseringsprofetior: kontrollen över arbetarklassen och arbetarklassens kamp. Under den borgerliga demokratis hölje genomförde socialdemokraterna det som fascisterna behövde öppen och våldsam diktatur för: fackföreningsrörelsens inordnande i den kapitalistiska staten, korporativstatens framväxt. Denna utveckling är en levande illustration till Lenins tes att imperialismen innebär reaktion under alla politiska system, att imperialismen innebär en reaktionär omvandling av den borgerliga demokratin, att imperialismen medfört en reaktionär omvandling av socialdemokratien.

14. Korporativstaten

”Denna utveckling av förhållandet mellan statsapparaten och kapitalisternas organisationer, koncentrationen av bourgeoisins alla krafter till den borgerliga staten, driver i alla kapitalistiska länder fram en reaktionär omvandling av den s k borgerliga statstypen. Denna förvandling, som är en naturlig återspeglning av den aktuella kapitalistiska krisen, får sitt politiska uttryck i den borgerliga demokratins och den borgerliga parlamentarismens allmänna kris, och får sin särskilda betydelse genom den skärpa som så förlänas varje ekonomisk strid mellan kapital och arbete. I varje stor strejk inom industrin kommer arbetarna i strid med de väldiga trusterna, som är samman växta med den kapitalistiska staten. En sådan strejk får omedelbart en politisk karaktär [...] och detta tvingar bourgeoisin att såväl ekonomiskt som politiskt korrumpera vissa skikt inom arbetarklassen, såväl inom dess politiska som dess fackliga organisationer. De goda förbindelserna mellan de reformistiska fackföreningarna och partierna, kapitalisternas organisationer och den borgerliga staten[...] den teori och verksamhet som kallas ”företagsdemokrati” och ”arbetsfred” [...] allt detta syftar till att stävja klasskampen.” (Teser om det internationella läget, Kominterns 6:e världskongress, 1928, vår övers.)

Den ekonomiska kampen är ofrånkomlig under kapitalismen. Kapitalisternas förtryck föder motstånd, kapitalistklassens och arbetarklassens intressen är oförenliga. Detta ger ständigt upphov till kamp, spontant i första hand ekonomisk kamp, kamp om arbetsproduktens fördelning. Vi har sett hur sårbart det monopolkapitalistiska systemet är för denna kamp. Genom församhälleligandets av produktionen drabbar en strejk som regel inte enbart det företag där den pågår.

Det kan räcka att 50-talet arbetare i ett underleverantörsföretag strejkar för att hela Volvos produktion ska skadas allvarligt. Det räcker att några hundra tågledare strejkar för att vartenda tåg i landet skall stanna osv. Samtidigt konfronteras arbetarna alltmer direkt med staten och tvingas förbinda de ekonomiska frågor, som var strejkens direkta orsak, med politiska frågor och politisk kamp. Såväl ekonomiskt som politiskt ökar sprängkraften i arbetarnas ekonomiska kamp. På samma sätt som statens uppgift växer när det gäller att överbrygga andra motsättningar i samhället, blir det också nödvändigt att den ”reglerar” arbetarnas kamp, får kontroll över arbetarnas organisationer och knyter dem till sig.

Ännu under 20-talet väckte lagstiftningsförsöken mot fackföreningsrörelsen, som vi sett, tveksamheter hos socialdemokraterna. Inte principiellt — men taktiskt: arbetarna reste motstånd och när arbetarna går till kamp är sossarna inte längre som fisken i vattnet. De blir lätt omkullsprungna. Då kontrollerades fackföreningsrörelsen inte som idag totalt av de socialfascistiska diktatorerna, som över ekborden på Blasieholmen diskuterade de senaste börsnoteringarna med kapitalisternas representanter och sopade ner de smulor som blev över åt arbetarna. Avdelningarna hade en viss rörelsefrihet, arbetarna röstade fortfarande om avtalen, byråkratiseringen var ännu överkomlig och arbetarna gick på mötena. Samtidigt hade den politiska nivån på rörelsen sänkts oerhört sedan storstrejken. Den svenska fackföreningsrörelsen har ”alltid tillhört den yttersta högerflygeln i Amsterdamsinternationalen”.¹ Men fackföreningsmedlemmarna hade svårt att hänga med i de socialdemokratiska turer som utfördes t ex i samband med arbetsfredskonferensen:

”I stort sett torde den fackliga ledningens hållning gentemot kollektivavtalslagstiftningen och arbetsdomstolslagstiftningen främst böra ses i samband med rörelsens makttillväxt. Man befann sig i ett övergångsskede. Organisationsutvecklingen hade redan givit fackföreningsrörelsen en stark position i samhället, men ännu hade inte den känsla av trygg tillförsikt och ansvar skapats som sedermera framträtt.”²

¹ P Thunell: *Revolutionär strejkstrategi*, Sthlm 1931, s 12.

² J Westerståhl: *Svensk fackföreningsrörelse*, Sthlm 1946, s 380-381.

Ännu hade inte den revolutionära oppositionen slagits ned, ännu hade inte den socialfascistiska ideologin vunnit tillräcklig mark. Sossebossarna avvaktade. Striden om fackföreningsrörelsen var en strid mellan den revolutionära oppositionen och sossebyråkratin. Endast en höjning av rörelsens politiska nivå kunde rädda fackföreningarna åt arbetarna, kunde omvandla dem till klasskampsorganisationer. Ty, det var för 40 år sedan som den striden stod — inte idag som alla slags moderna revisionister försöker inbilla arbetarna. Men inte ens den situationen delade SKP den ekonomistiska och legalistiska syn som VPK, KFML(s) m fl idag hyser i denna fråga. Kommunisternas arbete i fackföreningarna sågs främst, åtminstone fram till 1933-34, som:

”ett mäktigt vapen i avslöjandet och bekämpandet av den social-fascistiska fackföreningsbyråkratin”³

andra hand syftade det till att:

”skapa en organisatorisk bas för förberedandet och genomförandet av de självständiga striderna”⁴

dvs för upprättandet av arbetarklassens aktionsenhet organiserad självständiga strejkkommittéer utan och mot de reformistiska ledarna. Det vore samtidigt:

”en farlig illusion att (som Kilbom) antaga att vi under nuvarande förhållanden skulle kunna erövra den reformistiska förbundsapparaten”⁵

ens om kommunisterna vann majoritet.

Det var mot bakgrund av kommunisternas framgångar i de ekonomiska striderna under krisen som högerpartiet i november 1933 la fram ett lagförslag för att totalt klavbinda fackföreningsrörelsen. Denna sk tredjemanslagstiftning hade sin grund just i de ekonomiska stridernas alltmer vidsträckta samhälleliga verkningar och syftade till att i lag förbjuda s k samhälls-farliga strejker, skydda strejkbryteri och illegalisera strejkagitation. Socialdemokraterna anslöt sig till principerna i förslaget, men under intryck av arbetarnas motstånd ändrade de något på förslagets tyngdpunkt beträffande medlen att strypa den fackliga rörelsen. Strejkrätten skulle formellt finnas kvar, men beslut om strejk tillfalla ”huvudorganisation”, dvs regeringens social fascistiska tvillingbröder i LO-sekretariatet.

Kommunisterna betecknade förslaget som:

”det första och avgörande steget på den demokratiska vägen till fascistisk diktatur”⁶

och de försökte organisera en massrörelse mot förslaget. Men partiet hade, som vi sett, trängts tillbaka av den socialfascistiska terrorn under de föregående åren och inte förmått att politiskt gå till motoffensiv. När partiet nu dessutom sökte tillämpa en enhetsfronttaktik mot fascismen och de imperialistiska krigsförberedelserna, som inte anpassades till de svenska förhållandena och tog hänsyn till den svenska socialdemokratins säregna och av krisen förstärkta roll som kapitalets främsta stödtrupp, stärktes partiets tidigare teoretiska svagheter och ekonomistiska vacklan. Sålunda kunde SKP i april 1935 med den blindes klarsyn vända sig till *LO-ledningen* med vädjan om enhet kampen mot lagförslaget! Det gällde att förmå:

”LO-ledningen att genast vidtaga alla förberedelser för att besvara varje framstöt från borgarklassen för '3:e man' med generalstrejk mot lagförslaget.”⁷

(Om vi inte är alldeles felunderrättade var det ingen annan än Nils G Holmberg, en av Gnistangruppens spetsar, som var ute och fiskade i denna AT-ledare.)

³ *Under världspartiets fana*, Sthlm 1929, s 57.

⁴ *Kommunistisk Tidskrift /KT/* 1932:1 1-12.

⁵ se *Under världspartiets fana*, Sthlm 1929, s 57.

⁶ *Arbetar-Tidningen /AT/* 16-23.3.1934.

⁷ AT 19-25.4.1935.

Nazisolen skulle snart flöda över Saltsjöbaden.

Men hur gärna man än vill kan man inte frälsa Satan. Ungefär samtidigt som SKP sände ut sina rörande vädjanden om enhet deklarerade LO:s representantskap:

”Med hänsyn till fackföreningsrörelsens politiska inställning och parlamentariska metod, liksom dess alltsedan rörelsens första framträdande förfäktade krav på en social lagstiftning och en samhällelig organisation av det ekonomiska livet, kan fackföreningsrörelsen icke av principiella skäl motsätta sig en rättslig regering inom dess verksamhetsområde.”⁸

Genom att fackföreningsledningen delade den statsmonopolistiska omsorgen om kapitalismen var den naturligtvis beredd att uppge fackföreningsrörelsens självständighet om så krävdes. Två år tidigare hade en annan LO-pamp i ett annat land gjort en liknande deklARATION:

”Genom att erkänna och begagna sig av det statliga skiljedomsväsendet har fackföreningarna visat att de erkänner statens rätt att ingripa i tvistigheter mellan den organiserade arbetarklassen och arbetsgivarvärdömet, då de allmänna intressena kräver det.”⁹

Det var den tyske LO-ordföranden Leipart i ett brev till Hitler strax efter den senares ”machtübernahme”.

”Den känsla av trygg tillförsikt och ansvar” som fackföreningsrörelsen tidigare saknat hade den nu tillägnat sig genom att krossa den revolutionära oppositionen, genom att kuva alla de arbetare som under krisen krävt kamp — inte klassarbete — och som därför tystats eller slängts ut ur fackföreningen. Redan i samband med att lagförslaget behandlades inom regeringen hade P A Hansson deklarerat:

⁸ J Westerståhl: aa, s 389.

⁹ cit fr: *Per Albin går vidare* — stridsskrift utgiven av Socialistiska partiet, Sthlm 1935.

”Riksdagen har vid olika tillfällen understrukit att problemet om arbetsfreden icke endast har betydelse för de stridande parterna, utan också är av stor samhällelig vikt [...] Det ligger i själva sakens natur att syftet måste vara icke blott att skapa vissa legala former för parternas förhandlingar och strider. Hur viktigt det än är att oundvikliga strider hålles inom ramen för vad allmän rättskänsla bjuder, är uppenbarligen det stora samhälleliga intresse som här anmäler sig, att motverka störningar i det ekonomiska livet samt att trygga produktionens normala gång och en jämn folkförsörjning. Detta kommer att kvarstå även efter en ytterligare partiell lagstiftning till arbetsfredens trygghet och måste angripas från vidare utgångspunkter än hittills. Tidpunkten synes mig nu vara inne att göra detta.”¹⁰

Vilka vidare utgångspunkter det var som Per Albin menade att det var omöjligt att tillgodose med enbart lagstiftning, förstår man om man undersöker den tidigare utvecklingen och den som komma skulle under slutet av 30-talet.

1921 hade de ”borgerliga” partierna som argument för lagstiftning mot fackföreningarna anfört att:

”lagstiftningens hittillsvarande passivitet i hög grad [hade] betingats av den misstro mot statsmaktens opartiskhet, som var rådande inom stora befolkningsskikt — Demokratiseringens genomförande (dvs rösträttsreformen 1918, vår anm) borde dock vara ägnad att skingra denna misstro.”¹¹

Arbetarnas misstro mot den kapitalistiska våldsapparaten neutralitet visade sig dock vara segsliten även då denna klätts i ”demokratisk” skrud och förgyllts med socialdemokratiska fraser. Därav socialdemokraternas misstro mot det taktiskt lämpliga att välja den vägen till att oskadliggöra fackföreningsrörelsen. Lagstiftningen kom inte åt kärnan i problemet. Illegalisering av fackföreningarna skulle snarare försvåra än förenkla socialdemokraternas kontroll över arbetarnas ekonomiska strider, som ju ändå oundvikligen banar sig väg. Det gällde i stället att *via* fackföreningarna uppnå en sådan kontroll. Ty gentemot fackföreningarna kände arbetarna en lojalitet som de aldrig skulle känna mot staten. Och det var bara lojalitet hos arbetarna med den kapitalist som utsuger dem, med den statsapparat som förtrycker dem och med den arbetarbyråkrati som bedrar dem, som skulle kunna dämpa klasskampen och förhindra att arbetarnas spontana motstånd bröt ut i öppen strid. Detta var den ideologiska basen i socialdemokraternas hela politik gentemot arbetarna.

Detta var de vidare utgångspunkter Per Albin talade om. Deras omsättande i praktiken innebar fackföreningsrörelsens inordnande statsapparaten — skapandet av *korporativstaten*. Detta skedde genom en trestegsraket:

1. krossandet av den revolutionära oppositionen
2. saltsjöbadsavtalet
3. stadgerevisionen 1941.

Det blev Saltsjöbadsförhandlingarna som fick ersätta tredjemanslagen som sossarna av ovan nämnda skäl drog tillbaka i sista stund. I avtalstexten anges motiveringen sålunda:

”Så länge arbetsmarknadens organisationer äro beredda att beakta jämväl de allmänt samhälleliga intressen, som äro förknippade med deras verksamhet, synas de åtgärder som rimligen må påkallas med hänsyn till arbetsfreden, naturligast och ändamålsenligast böra ankomma på organisationerna själva.”¹²

¹⁰ Statsrådsprotokoll, cit fr aa.

¹¹ J Westerståhl: aa, s 360.

¹² *Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen*, Malmö 1951, s 13.

Avtalet innehöll förhandlingsordning och normer för lösandet av konflikter. Socialdemokraterna hade givetvis inte glömt att kläda denna den mest reaktionära övergreppspolitik i socialistiska fraser. Det var sålunda ”fullständigt felaktigt” att gentemot huvudavtalet:

”klichémässigt säga att vi lever i ett kapitalistiskt samhälle, till vilket vi äro motståndare. Samhället har förändrats och förändras för varje dag som går. Arbetarna har den politiska makten, och med makten fordras ansvar för samhällets utveckling.”¹³

På LO-kongressen 1936 tillsattes den sk 15-mannakommissionen med syfte att genomföra de centraliseringar av beslutanderätten till LO-ledningen som var Saltsjöbadsavtalets nödvändiga komplement. Vi citerar Metallmotionens motiveringstext:

”Med ökat inflytande följer ökat ansvar för det helas väl [...] fackföreningsrörelsen kan inte försvaga denna grundval, genom att betrakta sig själv såsom stående utanför samhället. Den måste i stället lägga samhällssynpunkter på sitt handlande, bortse från gruppsynpunkter, och verka i positiv och samhällsupbyggande riktning [...] Därav följer att fackföreningsrörelsen måste medverka till näringslivets sunda utveckling och stärkande.”¹⁴

Saltsjöbaden 1938.

Det hopp om:

”en ny fackföreningsrörelse, som ersatt begreppet klassolidaritet med nationell solidaritet”¹⁵

¹³ J Westerståhl: aa, s 205.

¹⁴ cit fr G Hultén: *Arbetsrätt och klassherravälde*, Halmstad 1971, s 158.

¹⁵ *Ådalen*. De sociala inbördesstridernas första blodsdrama. Dagsfrågor ur nysvensk synpunkt, Uppsala 1931, s 6.

som fem år tidigare — efter Ådalsstriderna — uttryckts av den nazistiska publikationen ”Dagsfrågor ur nysvensk synpunkt” började nu på allvar infrias.

Som ett exempel på SKP:s blindhet och handfallenhet inför vad som var på väg att hända kan anföras partiets värdering av LO-kongressen 1936, vilken får betraktas som avstampet för fackföreningsrörelsens inlemmande i statsapparaten:

”[man kan] oavsett vilken facklig eller politisk uppfattning man än har, fastställa att kongressen i detta avseende (dvs reformisternas lugna och sakliga agerande, vår anm) markerade ett framsteg, som med all säkerhet kommer att ha stor betydelse för det framtida arbetet.”¹⁶

På nästa kongress — 1941 — stadgades denna centralisering på så sätt att strejker som rörde mer än 3% av medlemmarna skulle fordra LO-sekretariatets godkännande och LO skulle överhuvudtaget tillse att:

”de anslutna organisationernas fackliga verksamhet bedrivs efter enhetliga linjer och under solidarisk samverkan, med betraktande av gemensamma intressen och under hänsynstagande till den enskildes rätt och samhällets berättigade krav.”¹⁷

Verket var fullbordat. Korporativstatens grundvalar var lagda. Det som nu återstod att göra var att bredda arbetarbyråkratin. Detta har skett på efterkrigstidens grundval av högkonjunktur. Arbetare har köpts upp och inordnats i den fackliga, kooperativa och socialdemokratiska byråkratin och bildar korporativstatens sociala bas inom arbetarklassen. Denna arbetarbyråkrati utgör idag huvuddelen av det mutade överskiktet bland arbetarna. Högkonjunkturen har också gjort det möjligt att materiellt knyta arbetarna till fackföreningarna genom en reformpolitik som till inte ringa grad administrerats av dessa.

Men på samma sätt som statsmonopolismens bankrutt avslöjas när kapitalismen nu återigen skakas av en kris, har korporativstaten ökande grad gjort bankrutt genom de vilda strejkerna. Den ekonomiska kampen banar sig väg, ty den är nödvändig under kapitalismen. Den linje i den fackliga frågan som samtliga revisionistiska organisationer idag för under den beryktade parollen: ”Gör facket till en kamporganisation!” har ingen annan funktion än att hålla kvar arbetarnas ekonomiska rörelser inom fackföreningarna — statens kontrollorgan över den ekonomiska kampen — och därmed att stötta det korporativa systemet. Samtliga dagens revisionistiska organisationer söker dessutom förmå de revolutionärt sinnade arbetarna att göra om de misstag som gjorde att den svenska arbetarrörelsen dukade under för den socialfascistiska politiken: att inrikta den uppvaknande rörelsens kamp på fem öre mer i timmen, på den ena eller andra posten fackföreningsapparaten osv och därigenom hålla kvar arbetarna i den borgerliga ideologins grepp. Det grundläggande skälet till att socialdemokraterna lyckades med sin ”stabiliseringspolitik” var just arbetarrörelsens låga *politiska* nivå, inte att det saknades facklig kampvilja. När vi understöder den rörelse bort från fackföreningslegalismen som vi bevittnat de senaste åren, gör vi det alltså inte bara för att det är den enda framkomliga vägen för arbetarna om de vill gå till kamp mot kapitalisterna för högre löner och bättre arbetsvillkor. Vi gör det främst för att detta underlättar vår strävan att göra den ekonomiska kampen till ”en skola i kommunismen”.

¹⁶ KT 1936:okt-nov.

¹⁷ cit fr G Hultén: aa, s 163.

SKP:s taktik under 30-talskrisen — erfarenheter och lärdomar

”Det är inte möjligt för något politiskt parti att leda en stor revolutionär rörelse till seger, om det inte besitter en revolutionär teori och kunskap om historien samt har grundlig kännedom om den praktiska rörelsen.” (Mao Tsetung: ”Kinas Kommunistiska partis roll i det nationella kriget”, Skrifter i urval, Uddevalla 1969, s 140)

”Det finns två metoder, vilka vi kommunister måste använda i allt arbete vi utför. Den ena är att förena det allmängiltiga med det särskilda, den andra är att förena ledningen med massorna.” (Mao Tsetung: ”Några frågor rörande metoderna för ledningen”, Skrifter i urval, Uddevalla 1969, s 265)

Nästan samtliga den Andra internationalens partier sprängdes vid det första världskrigets slut. Men både de politiska skiljelinjerna och det yttre läget skilde sig från parti till parti, från land till land. Dessa skillnader hade stor betydelse för hur framväxten av revolutionära partier senare skulle gestalta sig. Partisprängningen i Sverige hade följande viktiga säregenheter:

Inställningen till kriget gällde inte frågan om en revolutionär eller en chauvinistisk lösning. Den gällde snarare om borgerlig militarism eller småborgerlig pacifism skulle vägleda arbetarrörelsen. Det revolutionära uppsvinget vid krigsslutet hade i Sverige till skillnad från de flesta övriga länder liten direkt betydelse för partisprängningen och vänsterflygelns praktik och politik. I själva verket hade vänstersocialdemokraterna som parti föga att göra med de massrörelser som 1917 svepte över Sverige. För det tredje inträffade sprängningen före den ryska oktoberrevolutionen och inställningen till denna kom därför aldrig att utgöra den skiljelinje mellan revolutionärer och pratmakare som den kom att göra i flera andra partier ute i Europa. Man måste därför betrakta sprängningen 1917 som till sin huvudsakliga karaktär en sprängning mellan två socialdemokratiska riktningar. Utgångsläget för skapandet av ett kommunistiskt parti i Sverige var dåligt.

Under 20-talet blev SKP heller aldrig något annat än en vänlig pådrivare gentemot SAP, trots upprepade sprängningar och avsöndringar av överlöpare till fadershuset. Att det tog så lång tid som tio år att frigöra partiet från det reformistiska tänkande som angav tonen 1917 är en levande illustration till en av partibygandets grundsatser: splittringen övervinnes inte med

principlösa deklamationer om enighet, den övervinnes genom en oförsonlig kamp mot de småborgerliga medlöparna för en konsekvent revolutionär linje:

”Medelvägen i principfrågor är en väg till hjärnornas mörkläggning, en väg till partiets ideologiska urartning, en väg till partiets ideologiska död.”¹

Sprängningen 1929 hade därför en oerhörd betydelse. Först nu drogs en klar skiljelinje upp gentemot den reformism, den pacifism och chauvinism och den räddhågat defensiva taktik som alltför länge fått dominera partiet. Sprängningen skedde också i ett läge där medlemmarnas ställningstaganden inte bara kunde vara en läpparnas bekännelse. Ett allt mer skärpt läge i klasskampen krävde handling av dem som ville kalla sig revolutionärer. Man kan med full rätt säga, att byggandet av ett svenskt kommunistiskt parti påbörjades på allvar först 1929.

Vi har redan tidigare berört några av betingelserna för detta parti bygge: efter en högkonjunktur som flyttat fram den svenska kapitalismen bland världens rikaste nationer och ytterligare stärkt det redan tidigare starka socialdemokratiska inflytandet bland arbetarna, började den relativa stabiliseringen att rubbas och spontana ekonomiska och politiska rörelser gjorde sig allt mer påtagligt gällande bland arbetarna. De politiska rörelserna gällde främst oppositionen mot den socialdemokratiska ”arbetsfreds”politiken och lagstiftningsförsöken mot fackföreningarna. De ekonomiska rörelserna gällde kampen mot rationaliseringarna, arbetslösheten och de begynnande lönedepressningsförsöken. Men rörelserna var av ovan nämnda skäl politiskt svaga, sporadiska och begränsade.

Det inre läget i SKP var likaledes problematiskt. Vid sprängningen gick större delen av partiets ledande kader, speciellt förtroendemän fackföreningarna, till kilbomarna. Kvar hade revolutionärerna en smal ledande grupp medan medlemsmassorna till stor del bestod av oerfaren och oskolad kader från ungdomsförbundet. Sammanfattningsvis skulle man kunna säga att partiet rymde en myckenhet revolutionär entusiasm och proletär klasskampsanda, men föga av ideologisk skolning och kamperfarenhet. Om man bortser från Norrland, där kadern till en del bestod av småborgerliga och halvproletära element, dominerades partiet av arbetare. Få intellektuella blev kvar efter sprängningen, något som skulle visa sig vara både till fördel och till nackdel.

Å andra sidan hade partiet Kominterns stöd. Det var Komintern som smidde de vapen med vilka opportunisterna bekämpades i SKP, liksom fallet var i många andra partier under samma tid. Kring Kominterns linje kunde de revolutionära delarna av partiet samlas. Detta gav partiet en stadga, som gjorde det möjligt att relativt snabbt uppträda som en självständig, drivande kraft i arbetarrörelsen.

Men Kominterns allmänna linje kunde inte och syftade inte heller till att frånta SKP partibyggandets uppgifter. Lenin skriver om detta, att det gäller att till skillnad från vad Andra internationalen lyckades göra:

”skapa ett verkligt centraliserat, verkligt ledande centrum, som är stånd att inrikta det revolutionära proletariats internationella taktik i kampen för en världssovjetrepublik.”²

Detta ledande centrum skulle Komintern bli. Men:

”man måste göra klart för sig att ett sådant ledande centrum under inga omständigheter kan byggas upp på schablonmässiga, mekaniskt nivellerade och identiska regler för kamptaktiken. Så länge det finnes nationella och statliga olikheter mellan folken och länderna — och dessa olikheter kommer att bestå länge, ja mycket länge, t o m efter det att proletariats diktatur förverkligats i världsomfång, — så kräver enhetligheten i den kommunistiska arbetarrörelsens internationella taktik i alla

¹ J V Stalin: *Än en gång om den socialdemokratiska avvikelsen i vårt parti*, Moskva 1955, s 6.

² V I Lenin: *Radikalismen — kommunismens barnsjukdom*, Valda verk band 2:2, Moskva 1956, s 438.

länder inte att dessa särdrag avlägsnas, inte att de nationella olikheterna upphäves (det vore för ögonblicket en absurd dröm), utan ett sådant tillämpande av kommunismens **grund**principer (sovjetmakten och proletariats diktatur), som **riktigt varierar** dessa principer **i detaljerna**, riktigt anpassar dem till, tillämpar dem på de nationella och nationellt statliga olikheterna. Att utforska, studera, finna, tyda och förstå det nationellt säregna, det nationellt specifika i varje lands **konkreta** sätt att lösa den **enhetliga** internationella uppgiften att segra över opportunismen, att störta bourgeoisin, att grunda en sovjetrepublik och införa proletariats diktatur, det är huvuduppgiften i det historiska ögonblick som alla de framskridna länderna (och inte bara de framskridna) nu genomgår.”³

Olika klasser kämpar i samhället, olika klasser strävar att omforma världen efter sina intressen, varje slag av tänkande är utan undantag stämplat med en klass' märke. I det kapitalistiska samhället härskar bourgeoisin även ideologiskt, det borgerliga tänkandet genomsyrar det dagliga livet in i minsta del och spontant omfattas det även av arbetarna. I själva verket är det en av den borgerliga diktaturens viktigaste beståndsdelar att förhindra att arbetarna uppnår ideologisk självständighet — avskiljer sig från de andra klassernas tänkande. I denna kamp spelar det proletära partiet en avgörande roll. Men när det revolutionära arbetarpartiet håller på att bryta sig väg, när den proletära ideologin bara omfattas fragmentariskt av ett fåtal avancerade arbetare medan dessa omges av en kompakt borgerlig dominans bland sina arbetskamrater, då är faran oerhört stor för att revolutionärerna ger efter för en populärare, borgerlig politik. Partibyggnaden är i grunden ingenting annat än den process varigenom förutsättningarna skapas för att denna spontanitet övervinnes. Vilka är då dessa förutsättningar?

För det *första* det som Lenin ovan talade om: att analysera säregenheterna i den svenska kapitalismen och på den grundvalen utarbeta de taktiska riktlinjerna för den svenska revolutionen. Utan att de allmänna marxist-leninistiska principerna tillämpas på den konkreta verkligheten i anslutning till den konkreta revolutionära praktiken förblir de livlösa fragment. För det *andra* en successivt breddad skolning av proletariats mest klassmedvetna skikt i den kommunistiska teorin och praktiken. Lenin skriver om den uppgift som därigenom inställde sig för SKP:

”Så länge det gällde (och i den mån det ännu gäller) att draga proletariats avantgarde över på kommunisternas sida, så länge och så till vida träder propagandan i förgrunden; t o m politiska cirkel som är behäftade med cirkelväsandets alla svaga sidor, är här till nytta och skänker fruktbara resultat.”⁴

Den *tredje* sidan av partibyggnaden slutligen hänger nära samman med de båda andra och gäller skapandet av en smidig organisation av revolutionärer baserad på kämpande enheter på arbetsplatserna i de viktigaste industrierna, med specialiserade grupper för olika uppgifter, med en centraliserad auktoritativ ledning på alla nivåer, med förutsättningar för snabb anpassning till illegalitet respektive legalitet:

”Om det inte finns en stark organisation, som är prövad i politisk kamp under varje situation och under alla perioder, kan det inte vara tal om en systematisk, av fasta principer belyst och oryggligt genomförd verksamhetsplan, som ensam förtjänar att kallas taktik.”⁵

Allt detta var nödvändiga uppgifter för SKP att lösa om de ville kalla sig proletariats förtrupp. Men på kongressen ställde SKP som huvudfråga att ta ledningen för arbetarnas kamp, att övergå från propagandistisk vägledning till praktisk, omedelbar kamplösning. Att

³ aa.

⁴ aa, s 439.

⁵ V I Lenin: *Varmed skall man börja*, i V I Lenin: *Vad bör göras*, Proletärkultur, Uddevalla 1971, s 44.

dra till sig inte bara avantgardet utan arbetarklassens majoritet. Att samtidigt som organisationen byggdes upp på arbetsplatsbasis använda den för masskampens ledning.

Motsättningen mellan partiets svaghet och de uppgifter som partiet ställde sig är uppenbar för var och en som inte inbillar sig att den revolutionära kampen är en söndagspromenad. Men det kommunistiska partiet byggs och konsolideras inte i ett drivhus, på bekvämt avstånd från klasskampens stormar, i enlighet med några eviga och oföränderliga formler. SKP var ett parti i vardande, teoretiskt svagt, utan väl skolad ledande kader, med en osmidig organisation, med bristande kamperfarenheter och lidande av taktisk amatörmässighet. Men partiet måste lösa dessa problem på jorden, inte i himlen, utifrån den konkreta situationen i klasskampen och inte utifrån skrivbordskonstruktioner:

”En ledande grupp som är verkligt enig och förbunden med massorna kan bildas endast så småningom under klasskampens utveckling, men inte isolerat från denna.”⁶

För att klargöra vad detta innebar i en situation sådan som den SKP befann sig i 1929 är det nödvändigt att ha klart för sig vad en period av ytterligt skärpt klasskamp innebär för partiet och massorna utifrån de historiska erfarenheterna. Lenin sammanfattade dessa lärdomar i anslutning till det ryska revolutionsförsöket 1905. Han skriver:

”Revolutionen ger otvivelaktigt sina lärdomar med en snabbhet och grundlighet, som förefaller otrolig i perioder av fredlig politisk utveckling. Och, vad som är särskilt betydelsefullt, den skolar inte endast ledarna utan även massorna [...] De olika klasserna skall i revolutionen för första gången erhålla sitt verkliga politiska dop. Dessa klasser kommer att framgå ur revolutionen med en bestämd politisk fysionomi, sedan de visat vad de går för inte blott i sina ideologers program, utan även i massornas öppna politiska aktion.”⁷

Det revolutionära uppsvinget ger ett oerhört rikt material för att pröva och utveckla partiets klassanalys och de taktiska paroller som framgår ur denna. Inte nog med det: i kampen svetsas arbetarklassen samman, sprickor slås upp i det pansar av klassamarbetsideologi som borgarna smitt fast dem vid löneslaveriet med och arbetarna strävar ”instinktivt till öppen revolutionär aktion”.⁸ Detta är oerhört viktigt för mognaden hos ett lands arbetarklass, ty:

”för att verkligen hela klassen, för att verkligen de breda massorna arbetande och av kapitalet förtryckta skall nå fram till en sådan (dvs revolutionär) ståndpunkt, är det inte nog med endast propaganda, endast agitation. Dessa massor måste för detta ha egen politisk erfarenhet”⁹

Om uppsvinget rycker arbetarnas massor upp ur den borgerliga slav-moralen gäller detta naturligtvis i än högre grad de avancerade arbetarna. Ur kampen stiger proletariatets förtrupp fram, utskiljs de arbetare som genom sin kamperfarenhet, sitt klasshat och sitt mod vinner sina arbetskamraters förtroende. Deras led breddas och deras erfarenheter hopas. Det är dessa arbetare som kommunistpartiet måste vinna genom en propaganda som grundligt förklarar det samhällsliga skeendet och en vägledning för kampen som pekar ut fienden och de i varje situation lämpligaste vägarna att slå honom. Dessa arbetare fyller partiet med nytt friskt blod, men reser också väldiga skolningsuppgifter.

Dessa allmänna lärdomar gäller naturligtvis även för SKP inför 30-talskrisen, även om SKP var ett oerhört mycket svagare parti än RSDAP och uppsvinget i Ryssland oerhört mycket mäktigare än vad fallet skulle komma att bli i Sverige. SKP kunde inte, om det ville kalla sig proletariatets avantgarde, ställa sig utanför arbetarmassornas rörelse i Sverige och idissla marxismen-leninismens allmänna sanningar. Det skulle för alltid ha dömt ut partiet i

⁶ Mao Tsetung: *Några frågor rörande metoderna för ledningen*, Skrifter i urval, Uddevalla 1969, s 266.

⁷ V I Lenin: *Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen*, Valda verk band I:2, Moskva 1956, s 7-8.

⁸ aa, s 9.

⁹ V I Lenin: *Radikalismen ...*, aa, s 438.

arbetarnas och då speciellt de avancerade arbetarnas ögon. Det var nödvändigt att SKP beslutsamt och djärvt ställde den proletära aktionsenheten klass mot klass mot sossarnas klassamarbetsfinter — att göra annorlunda skulle vara detsamma som att lämna ut arbetarrörelsen vapenlös mot varje försök från borgarna, vare sig i fascismens eller socialfascismens tecken — att bryta sönder arbetarrörelsen för en mycket lång tid framåt. Det var nödvändigt att partiet i denna aktionsenhet propagandistiskt mot socialdemokraternas reformistiska bedrägerier visade på den revolutionära vägen ut ur krisen. Det var sist, men inte minst, nödvändigt att partimedlemmarna i praktiken blev kända som proletariatets bästa förkämpar och att partiet drog med sig och skolade till kommunister de tusentals arbetare som strejk-kampen förde fram som arbetarnas ledare. Ledare som stålsatts i praktikens hårda skola. Det var alltså en riktig huvudinriktning SKP gav åt sitt arbete, när de beslutsamt ställde in sig på masskamp.

Men på samma sätt som partiet *inte* kan tillägna sig den information och de taktiska lärdomar som uppsvinget ger *utan* vetenskaplig analys, revolutionärt teoretiskt arbete, kan *inte* arbetarklassen, även om den instinktivt rör sig mot revolutionen, nå kunskap om villkoren för sin befrielse och än mindre uppnå den *utan* partiets ledning, partiets skolning och partiets organisering. För att uppsvinget verkligen skall föra arbetarklassen och dess parti framåt är det nödvändigt att partiet bringar hela sitt arbete i överensstämmelse med uppsvinget, blir ett kampens och massornas parti:

”En revolutionär situation betyder detsamma för socialdemokraterna [läs kommunisterna, vår anm] som krig för en armé. Vi måste bredda kadern i vår armé, vi måste föra dem framåt från förmåga att möta de krav som ställs i fredstid till att möta dem som kriget föder, vi måste mobilisera reserverna, dra in permissionerna, bilda nya hjälpkårer, -enheter och -vapenslag. Vi får inte glömma att i krig måste vi nödvändigtvis och oundvikligen hålla till godo med mindre väl tränade ersättare, mycket ofta ersätta officerare med meniga och förenkla gången för att göra officerare av soldater.

För att i någon mån kunna hålla jämna steg med den flod av folklig, revolutionär energi som förstärkts hundrafalt måste vi, för att lämna bildspråket, betydligt öka medlemsantalet i alla parti- och partiförbundna organisationer. Detta betyder naturligtvis inte att systematisk träning och undervisning i de marxistiska sanningarna ska föras skymundan [...] Vi måste komma ihåg att vår ”doktrinära” trohet mot marxismen nu förstärks genom de revolutionära händelser som överallt ger **massorna verkliga lektioner** och att alla dessa lektioner på pricken bekräftar våra dogmer. Därför talar vi inte om att överge dogmerna, eller om att slappna av i vår misstänksamhet mot de intellektuella virrhjärnorna och de förtorkade revolutionärerna. Precis tvärtom. Vi talar om nya metoder att lära dogmerna, som det är oförlåtligt för en socialdemokrat att glömma. Vi talar om vikten av att delge — inte åt studiecirkel som förr i tiden, utan åt massorna — vara gamla ”dogmatiska” lärdomar.”¹⁰

Sådan är den oerhörda betydelsen av uppsvinget för partiet och arbetarklassen *förutsatt* att partiet utnyttjar det på rätt sätt i sitt skolnings- och analysarbete och inte svansar efter arbetarnas spontant borgerliga inriktning på sin kamp. Dessa lärdomar kan bestå och befrukta partiet och klassens mognad även om det temporärt slutar med nederlag *förutsatt* att partiet förmår att retirera på ett riktigt sätt, med banden till de progressiva arbetarna fast knutna, och förmår rensa partiet från de vacklande element som drogs med i uppsvinget och nu desillusioneras av nederlaget. På så sätt blev också revolutionsförsöket 1905 en generalrepetition för det ryska proletariatet inför oktober 1917.

Uppgiften för SKP skulle alltså kunna formuleras sålunda: det gällde att låta klasskampens utveckling befrukta partibygandet och att förmå att maximalt utnyttja partiets sparsamma

¹⁰ V I Lenin: *New tasks and new forces*, i V I Lenin: *Party work in the masses*, Moskva 1969, s 19-20 (vår övers).

resurser för att befrukta klasskampens utveckling, speciellt då att förbättra den revolutionära arbetarrörelsens positioner gentemot socialdemokratin. Detta krävde en oerhört smidig taktik och en återkommande nykter värdering av klasskrafternas styrka och partiets läge för att i varje situation kunna gå till offensiv respektive göra reträtt med partiets självständighet i behåll och med bevarat förtroende från de progressiva arbetarna. I annat fall skulle partiet ohjälpligt komma att drunkna den spontana kampens malströmmar.

Men studerar man dokumenten från kongressen 1929 finner man att medvetenheten om dessa frågor var låg. Partiets ledning var i och för sig medveten om att partiet hade stora ideologiska svagheter. Men ingenstans finner man någon sammanhängande, systematiserad förståelse för hur dessa problem hängde samman och metoderna för att lösa dem, för *partibygandets* problem och *partibygandets* uppgift, och då naturligtvis ännu mindre för hur denna uppgift skulle förenas med uppgifterna inför krisens klasstrider. Tvärtom får man ofta intrycket att partiet tenderade åt den ståndpunkten, att själva masskampen skulle lösa partiets problem och att det medvetna elementets roll alltså föringades.

I bristande förståelse för det kommunistiska partiets roll och uppgifter och därmed för de krav som SKP måste fylla för att kunna lösa dessa uppgifter däri ligger den grundläggande bristen i SKP:s rustning inför 30-talskrisen. Det är lätt att förklara ur den reformistiska traditionen och klasskampens relativt fredliga utveckling Sverige jämfört med t ex Ryssland. Det är också klart att den revisionistiska urartning som senare skulle komma att ske i nästan samtliga av den Tredje internationalens partier givit erfarenheter som gör att vi klarare kan ställa dessa uppgifter idag.

Var situationen i Sverige 1931-33 revolutionär? Lenin karakteriserar den revolutionära situationen sålunda:

- ”1) alla de mot oss fientliga klasskrafterna [har] tillräckligt råkat förvirring, tillräckligt råkat i luven på varandra, tillräckligt försvagats av en kamp som överstiger deras krafter; [...]
 2) alla vacklande, vankelmodiga, opålitliga mellanskikt, dvs småbourgeoisin, den småborgerliga demokratin till skillnad från bourgeoisin, [har] tillräckligt avslöjat sig inför folket, tillräckligt komprometterat sig inför folket, tillräckligt komprometterat sig genom sin praktiska bankrutt; [...]
 3) det [börjar] inom proletariatet [...] resa sig en mäktigare masstämmning för att stödja de mest beslutsamma, gränslöst djärva, revolutionära aktioner mot bourgeoisin.”¹¹

Det är helt klart att ingen av dessa betingelser fanns för handen i Sverige, möjligen med undantag för den första: en kortare tid i början av krisen fanns tydliga tendenser till politisk desorientering inom bourgeoisin. Men även om vänsterströmningarna bland arbetarna var starka utvecklades aldrig några subjektiva betingelser för en revolutionär situation. Av historiska skäl var det småborgerliga inflytandet starkt bland arbetarna. Den reformistiska traditionen hade, som vi nämnt, ytterligare förstärkts under 20-talet. Frånvaron av ett förberedande revolutionärt propagandaarbete bland de progressiva arbetarna försvagade också arbetarrörelsens aktionskraft ytterligare. I själva verket utgör krisens politiska utveckling i Sverige ett levande exempel på den oerhörda betydelse för massornas politiska mognad som ligger att partiet utnyttjat högkonjunkturen till förberedande skolning av de progressiva arbetarna. SKP saknade 1929 en konkret analys av dessa politiska säregenheter. Den konkreta form krisen antar *politiskt* i varje land kunde inte fastställas i Kominterns exekutivkommitté, eftersom den avgörs av de historiska politiska och ekonomiska säregenheterna där. Bristen på en sådan analys visade sig tidigt i SKP.

¹¹ V I Lenin: *Radikalismen ...*, aa, s 440.

Redan i mars 1931 manade partiets ordförande Sven Linderot till en vändning i partiets massarbete. Utgångspunkten var att:

”det torde vara odisputabelt att socialdemokratien och Kilbomspartiet skapat en mur av isolering mellan vårt parti och de stora arbetarmassorna.”¹²

Som bakgrund hade denna den första av många uppmaningar från partiets CK att ”bryta partiets isolering” ett brev från Kominterns exekutivkommitté. Bristen på en konkret analys av krisens utveckling i Sverige, speciellt politiskt, liksom den bristande förståelsen för partiets och partibyggnadens uppgifter hade nämligen medfört en tendens att förlita sig till masskampens spontana förlopp, när det gällde att lösa partiets problem. Komintern skrev att det vore:

”ett svårt opportunistiskt fel att förlita sig därtill att de svenska arbetarmassorna spontant i vänsterutvecklingens process skulle befria sig från den borgerliga ideologins inflytande och komma till insikt om nödvändigheten av revolutionär klasskamp mot kapitalismen, till medvetande om de oförsonliga motsatserna mellan deras intressen och hela den nuvarande politiska och samhällsliga ordningen. Massorna måste genom SKP uppfostras till medvetande och till den revolutionära kampen.”¹³

Att Linderot trots Kominterns riktiga linjer framhärjade i den ekonomistiska riktningen visar sig då han skall översätta internationals riktlinjer:

”Det betyder att vi i varje konkret situation (i förbindelse med förhållandena på varje arbetsplats, i arbetarnas kamp för det dagliga brödet, i kampen mot strejkbryteri, mot fascism, mot klassjustis, mot hyresocker), i det levande livets företeelser, förmår avlyssna massornas stämningar och påverka dessa stämningar i rätt riktning.”¹⁴

Så långt är allt väl, frågan är bara hur, i vilken riktning och hur långt i den riktningen. Här börjar emellertid Linderot stamma på målet:

”riktigt formulera arbetarnas krav och modigt gå i spetsen för dessa krav, de må vara ”små” eller ”stora”. Först genom sin egen erfarenhet i kampen för dagskraven blir massorna revolutionära, och först när den egna erfarenheten klargör för massorna, att det är det kommunistiska partiet som bäst företräder proletariatets klassintressen kommer de att sluta upp kring partiet och följa dess paroller.”¹⁵

Att ”påverka massornas stämning i rätt riktning” blir plötsligt inte främst att uppfostra dem genom allsidig propaganda till insikt om nödvändigheten av revolutionär kamp utan främst ställer Linderot att ”formulera deras krav”. Detta därför att endast kampens erfaren heter klargör för arbetarna såväl vilka klassintressen proletariatet har som under vilken ledning dessa klassintressen kan segra.

Vi ser alltså att redan på våren 1931 ställs de tendenser mot varandra, som sedan skulle strida till dess att den ekonomistiska sidan tog överhanden i och med kongressen 1933. Å ena sidan den allmänna linjen, som var revolutionär, den allmänna taktiken, som var väl avpassad till det speciella läget i klasskampen i de imperialistiska länderna och som omfattades av SKP, den beslutsamma inriktningen av hela partiets arbete på masskampen och uppsvinget. Det var helt riktigt att arbetarnas kamperfarenheter under krisen som aldrig förr måste utgöra den jordvari SKP sådde den vetenskapliga socialismens korn. Det var riktigt att SKP:s beslutsamma anknytning till, deltagande i och ledning för denna kamp var en förutsättning för att dessa korn skulle gro. Men å andra sidan skapades de grundläggande förutsättningarna för detta hela

¹² *Kommunistisk Tidskrift /KT/* 1931: mars-april.

¹³ cit i aa.

¹⁴ aa.

¹⁵ aa.

tiden ur SKP:s förmåga att höja partiets nivå över och bortom arbetarnas, att utveckla en verklig revolutionär praktik, att konkretisera den allmänna linjen utifrån denna praktik i en konkret analys av klasskrafternas läge och rörelser, och vidareutveckla taktiken och politiken. SKP:s brister härvidlag gav den andra tendensen: knäfallet för spontaniteten, ekonomismen. Tendensen att inkräkta på den revolutionära praktiken och att därmed glänta på dörren för en revision av teorin och den allmänna linjen. Ty, som Allan Wallenius, en ledande skandinavisk Kominternfunktionär, skrev i en artikel i *Kommunistisk Tidskrift* i januari 1932:

”Kampen för att skapa och utveckla den kommunistiska teorin måste naturligtvis baseras på vår praktiska verksamhet, knyts samman med och förenas med vårt dagliga, praktiska partiarbete till ett oskiljaktigt helt. Inom SKP har den teoretiska kampen oerhört försumrats — beroende på många orsaker men främst naturligtvis därpå, att det praktiska revolutionära arbetet varit svagt.”¹⁶

Att nedsätta det revolutionära arbetet med hänvisning till partiets isolering förvärrar alltså de brister som skulle avhjälpas. Ty, som kamrat Wallenius fortsatte:

”Den praktiska kampen ställer uppgifter för vår teoretiska verksamhet. Utan teori kan vi ej utveckla vår klasskamp, fördjupa, vidga och stärka den. Teorin återigen blir maktlös, om den inte förenas med partiets dagliga kamp. Om den blir efter denna kamp sjunker den ner till bara ett konstaterande av fakta. Den blir ett registrerande av spontana aktioner utan politisk linje. Ilar den för långt i förväg — håller den inte sambandet med de löpande partiuppgifterna, så blir den en blodlös abstraktion eller fantastiskt kannstöperi.”¹⁷

Det kommunistiska partiet har till uppgift att omvandla samhället genom att omvandla arbetarnas spontana kamp till en medveten revolutionär kamp och lotsa denna kamp fram mot revolutionen. Detta innebär att partiet måste tillägna sig en vetenskaplig förståelse för samtliga klasskrafter utveckling och läge i samhället, att kunna ”se vad som sker i det som synes ske”, se hur de olika företeelserna i samhället hänger samman under det kaos som syns på ytan, se vilka lagar som driver dem framåt. Partiet måste ha en revolutionär teori. Med denna teori måste partiet besjåla den aktiva, mest medvetna delen av arbetarklassen så att den blir en ledning i deras handlande, blir en del av deras medvetande som successivt övervinner den borgerliga spontaniteten. Men innebär detta att praktiken blir revolutionär först när partiet efter ett antal år genom bokstudier och spekulationer utformat en helgjuten teori? Självklart inte. Det är bara genom att praktiken ständigt, i medveten kamp mot den borgerliga spontaniteten, inriktas på att förändra världen och arbetarnas uppfattning av världen, som teorin kan utvecklas och leva. Ty den vetenskapliga socialismen är en ideologi som lever av och för revolutionen.

Självklart är partiet inte hjälplöst utelämnat åt den borgerliga spontaniteten ens i uppbyggnadsskedet. Partiet har som vägledning de allmänna erfarenheterna av proletariats kamp i andra tider och i andra länder så som de summerats och gjorts allmängiltiga genom de stora marxist-leninisternas teoretiska arbete. Vad det gäller är att med denna teori söka vägleda praktiken och med den marxist-leninistiska metoden summera erfarenheten av praktiken. Endast på så sätt kan partiet utveckla en vetenskaplig förståelse för den konkreta verklighet det arbetar i.

Vintern 1930-31 var talet om partiets isolering ännu huvudsakligen ett uttryck för småborgerlig otålighet grundad i brist på nykter värdering av klasskrafternas styrka innanför och utanför arbetarrörelsen. Denna otålighet i partiets ledning öppnade för vacklan i politiken. Från början ser vi SKP:s svagheter bädda för en tendens till att praktiken blir blind spontanitet och teorin således allmänna formler eller konstateranden av ytliga fakta. Spontaniteten kan bara övervinnas genom utvecklandet av den teoretiska kampen och höjandet av partiets

¹⁶ KT 1932:januari.

¹⁷ aa.

teoretiska nivå. Men teorin är med nödvändighet under partiets uppbyggnadsskede blodlös. Den måste fyllas med, förenas med och ges liv av den revolutionära praktikens vidareutveckling, hopandet och summerandet av dessa erfarenheter, den medvetna inriktningen på att på denna grundval, den revolutionära praktikens grundval, ge de allmänna erfarenheterna och den allmänna linjen konkret liv och konkret innehåll för *varje enhet* i partiet. Endast så kan partiet övervinna den ”opportunist i praxis” och det ”abstrakt-propagandistiska arbetssätt”, som vi såg SKP betrakta som huvudorsaken till partiets isolering på kongressen 1933 och som Linderot tar upp redan i artikeln från 1931 som vi ovan behandlade. Utan revolutionär teori, ingen revolutionär rörelse, utan revolutionär praktik, ingen revolutionär teori, utan en allt närmare förening mellan teori och praktik — knäfall för spontaniteten. Vi har sett hur detta knäfall för spontaniteten tog sig uttryck i kaderns massarbete: tendensen att å ena sidan framstå som ett slags ”bättre och ärligare reformister” och alltså falla undan för de idéer som var mest spridda bland arbetarna, å andra sidan ett sekteristiskt rapande av allmänna fraser utan anknytning till de konkreta rörelserna bland arbetarna på varje konkret plats, och alltså undfallenhet för partiets respektive cellens oförmåga till konkret analys av konkreta förhållanden.

Lösningen ligger inte i att, likt Linderot, ge den ena formen för opportunist i praxis företräde före den andra och upphöja den till allmän linje. Lösningen ligger i att partiet och varje enhet i partiet tålmodigt och utan tempoförluster söker konkretisera de allmänna marxist-leninistiska principerna i en revolutionär praktik. Detta kan endast ske på så sätt att varje nivå i partiet använder teorin för en konkret analys av de konkreta förhållanden den har att arbeta under (klasskrafternas läge och deras politiska och ideologiska uttryck), att göra detta i ett och endast ett syfte: att utveckla den revolutionära praktiken (vilka är våra uppgifter, vilket taktiskt läge befinner vi oss i, vilken handlings-, propaganda- och agitationslinje ska vi följa?), att summera den revolutionära praktiken för att förbättra analysen och återigen utveckla praktiken osv.

SKP hade stora kvantitativa framgångar under krisens inledningsskede. Medlemsantalet ökade från 7 000 till 18 000 medlemmar. Ändå summerades skolningsarbetet sålunda i *Kommunistisk Tidskrift* i december 1933:

”Under de senaste åren har vi kunnat konstatera större möjligheter för utvecklingen av vårt parti än vad vi haft förmåga att tillvarata.”¹⁸

Vi såg hur Lenin såg på uppgiften att fånga upp den massflod av revolutionär energi som uppsvinget förde fram: det gällde att betydligt öka medlemsantalet genom att använda uppsvingets lärdomar i skolningen av alla dem som nu sökte sig till partiet. Men SKP hade:

”till en början [sett] frågans lösning enbart (eller huvudsakligen) i skolningsarbetet [...] icke som komplettering och vägledning för det praktiska arbetet.”¹⁹

Senare hade man övergått till att:

”på ett radikalt sätt draga in nya medlemmar i aktivt ledande arbete — och misslyckats! Varför? I de flesta fall därför att vi gjort oss skyldiga till överdrifter [...] att vi glömt [...] det nödvändiga skolningsarbetet.”²⁰

¹⁸ KT 1933: december

¹⁹ aa.

²⁰ aa.

Återigen ser vi oförmågan att förena teori och praktik. Det gick varken att fånga upp vänsterströmningen genom bokstudier eller genom enbart praktik. Kamrat Allan Wallenius ger exempel på vilken form av skolning som i stället skulle varit den riktiga under dåvarande förhållanden:

”I stället vinner man mycket mera med att behandla Kominterns beslut, CK:s beslut osv — dvs aktuella problem — vid dessa kurser, och genom grundlig diskussion av dem i lokal belysning utvinnes mycket mera marxism och leninism, mera dialektik och organisationsförmåga hos partimedlemmarna [...] Så blir den politiska verksamheten hos cellerna satt igång och partiskolningen får massbasis inom partiet.”²¹

På så sätt bringas skolningsarbetet i samstämmighet med de rådande förhållandena och anpassas till de arbetare som av krisens klasstrider väckts till liv politiskt. På så sätt bringas det i överensstämmelse med cellens politiska arbete och gör cellen till en stridande enhet även på det ideologiska området. Detta är en förutsättning för att cellbyggandet ska kunna genomföras överhuvudtaget.

Brottet med högeropportunisterna 1929 var också ett brott i organisationsfrågan, ett brott med den organisatoriska linje som placerade det kommunistiska arbetet avskilt från arbetarna i trånga bostads-grupper och hänvisade dem som ville föra ut den kommunistiska linjen på arbetsplatserna till fackföreningarna. Nu inriktades ansträngningarna på att placera kommunisterna i utsugningens hjärta, att rota det kommunistiska propaganda- och organisationsarbetet där arbetarna dagligen samlades och mest öppet konfronterades med kapitalets diktatur: på arbetsplatserna. Driftscellen är en högre organisations-form än bostadscellen och kräver således en högre nivå hos kadern. Varje kamrat måste förmå att anpassa den allmänna linjen utifrån det konkreta läget på varje fabrik. Ständigt inträffar händelser där kommunisterna måste agera och stå till svars för den förda politiken. Arbetarna frågar om oklarheter i propagandan och väntar sig klargörande svar. Ständigt står striden öppen gentemot reformister och revisionister, där cellen måste kunna vända angrepp till motangrepp och seger. Vid lönereduceringar, avskedanden, olyckor och andra utslag av kapitalets förtryck måste kommunisterna gripa in och visa vägen för kampen. Kort sagt: driftscellen kräver kamrater som självständigt kan orientera sig i alla situationer och som inte fruktar ansvaret för att fatta beslut.

Dessutom arbetar cellen under svåra yttre betingelser. Även under fredliga epoker är kapitalets diktatur öppen och omaskerad på arbetsplatserna. I utsugningens hjärta, i produktionen, existerar ingen yttrande- och mötesfrihet. Där är det kommunistiska partiet alltid illegalt med allt vad det kräver: en smidig och specialiserad organisation med varje länk fungerande självständigt. En sådan decentralisering och specialisering kräver också stark politisk ledning på alla nivåer.

Det är lätt att se hur byggandet av celler sammanhänger nära med kaderskolningen. Det är lätt att se att den studiestil som SKP till en början slog in på, dvs anställda propagandister reste runt och höll inledningar på mötena eller avancerade kamrater plockades ut till studiekonferenser, där de fick höra föreläsningar om historisk materialism, organisationskunskap eller politisk ekonomi osv medan cellen under tiden ägnade sig åt praktiska problem — det är lätt att se att en sådan studiestil inte var ägnad att lösa partiets uppgift att utnyttja uppsvinget för partibygandet genom att i massomfattning skola upp de arbetare som under inflytande av klasstriderna strömmade från socialdemokratien. Under sådana perioder är det oförlätligt att glömma Lenins ord:

²¹ KT 1932: januari.

”praktik står över (teoretisk) kunskap, ty dess värde ligger inte blott i dess allmängiltighet utan också i att den är omedelbar verklighet.”²²

Partiets skolningsarbete måste inriktas så att det anknyter till den oerhörda mängd erfarenheter som krisen erbjuder arbetarna av klassamhället och klasskampens lagar.

Det studerades inte bara fel saker — det studerades för litet i SKP. Vad blev då följden? Dels gjorde SKP oerhörda tempoförluster i cell-byggandet och förmådde aldrig fullfölja arbetet: så sent som 1934 utgjorde driftscellerna endast en fjärdedel av partiets totala antal bas-grupper. Resten utgjordes av bostads- och byceller, där faktiskt bycellerna övervägde. Dels kunde, som vi sett, driftscellerna inte fullgöra sina uppgifter utan hemföll ofta till antingen knäfall för socialdemokraterna eller till sekteristiskt, ”abstrakt-propagandistiskt” arbete. Om detta skrev Komintern i den nämnda resolutionen till SKP:s CK:

”Denna partiorganisationens politiska begränsning i massarbetets praxis leder till att partiets massarbete ofta inte förbindes med de annalkande stora klasstridernas frågor, vilket skapar faran för en opportunistisk avtrubning av parollerna och partiets uppgifter.”²³

Den tredje konsekvensen rörde den ledande kadern och den interna demokratin. Vi såg hur partiet redan 1929 led brist på ledande kader. När det sedan inte kunde finna de rätta formerna för att skola upp sådan kader förvärrades situationen ytterligare: de ledande kadern på en nivå misstrodde kamraterna på den lägre nivån och gjorde knä-fall för de brister som oundvikligen blev följden då uppgifter delegerades. Följden blev:

”byråkratisering, mångsyssleri hos enskilda kamrater, fullständigt otillfredsställande kontakt med livet på arbetsplatserna och i fackföreningarna, saknaden av en riktig ledning för arbetet i driftscellerna och fackföreningsfraktionerna, ingen allvarlig Kontroll av detta arbete, överskattning av offentliga möten och demonstrationer, underskattning av det konkreta arbetet på arbetsplatserna och i fackföreningarna och organisation [dvs det interna organisationsarbetet, vår anm].”²⁴

Denna avskärmning av ledningen från partiets bas hade naturligtvis inte bara till följd att basens arbete angreps av politisk tvinsot. Partiets ledning förlorade därigenom också förmågan att riktigt bedöma partiets läge och partiets brister. Den interna diskussionen förtvinar, partiets möjligheter att korrigera sina brister minskas katastrofalt, faran för opportunism i ledningen ökar. Faran för att partiet utvecklas från ett sammansvetsat kommunistiskt parti av revolutionära kadrer till ett massparti av pappersmedlemmar blir akut vid varje vändning i klasskampen, vid varje tillfälle då nya frågor kräver genomgripande analys och omprövning av partiets linje. Det var för att söka avhjälpa detta fel som partiet bröt med ”bokstudierna” och försökte att radikalt dra in nya arbetare i partiarbetet — med följd att man slog över, försummade varje form av skolning och återigen misslyckades.

Samma oförmåga att utveckla den revolutionära teorin i den revolutionära praktikens tjänst visade SKP inför uppgiften att ur uppsvinget dra lärdomar om det svenska klassamhällets säregenheter, att dra lärdomar ur de olika klassernas och skiktens ställningstaganden i klasskampen och ur dessa lärdomar utveckla taktiken för den revolutionära vägen i Sverige. Det är ett slående faktum att partiet fram till 1942 saknade ett eget program utan endast hade Kominterns. Om man ser till partiets förlagsverksamhet saknas nästan helt ett eget teoretiskt arbete. På samma sätt som driftscellerna hade svårt att omsätta partiets riktlinjer i sin praktik hade SKP som helhet svårt att rota marxismen-leninismen och Kominterns allmänna vägledning i den svenska jorden och båda dessa brister betingade, som vi sett, varandra ömsesidigt. Komintern drog upp fundamenten till en plan för detta arbete Allan Wallenius'

²² V I Lenin: *Philosophical notebooks*, i Collected works band 38, Moskva 1963, s 213.

²³ Resolution från EKKI (Kominterns exekutivkommitté) till SKP:s CK den 16.10.1933.

²⁴ aa.

ovan nämnda artikel i *Kommunistisk Tidskrift*. De viktigaste frågor Komintern pekade på för partiet att analysera var:

1. den svenska imperialismen, historiskt och konkret under krisen
2. bondefrågan, vikten av denna fråga förstår vi om vi påminner oss att uppemot 40% av befolkningen arbetade i jordbruk med binäringar under denna tid
3. arbetarrörelsens och partiets historia
4. den svenska socialdemokratien

Det var goda råd, men de förklingade ohörda. Som följd av partiets brister på detta område blev propagandan dålig. I stället för att ge vägledning och orientera arbetarna i den svenska verkligheten inriktades den på ett agitatoriskt underblåsande av den ekonomiska kampen och i de fall där man gick utanför dessa ramar blev den abstrakt. Lenin skriver om propagandaarbetets uppgifter i detta sammanhang:

”Arbetarmassornas medvetenhet kan inte vara ett verkligt klassmedvetande om inte arbetarna lär sig att på basis av konkreta och framförallt dagsviktiga (aktuella) politiska fakta och händelser iaktta alla andra samhällsklasser och alla yttringar av dessa klassers intellektuella, moraliska och politiska liv; om de inte lär sig att i praktiken tillämpa den materialistiska analysen och den materialistiska värderingen av alla sidor i verksamheten och livet hos alla klasser och skikt hos befolkningen [...] ty arbetarklassens kännedom om sig själv är oskiljaktigt förknippad med en [...] inte så mycket teoretisk som en på grund av erfarenheterna från det politiska livet vunnen uppfattning om förhållandet mellan alla klasser i det moderna samhället.”²⁵

I avsaknad av en löpande teoretisk bedömning av klasskrafternas styrka och de politiska rörelsernas utveckling kommer partiet också att lida av en annan, än viktigare svaghet: brister i taktiken. Låt oss nu övergå till att undersöka denna sida av SKP:s verksamhet.

Det kommunistiska partiets taktik, säger Stalin, har till uppgift att utstaka:

”de konkreta vägarna för det revolutionära proletariatet och föra dem fram till kamppositionerna på den sociala fronten. [Den] bestäms av växelförhållandet mellan de kämpande krafterna, av kampens (rörelsens) former, av rörelsens tempo, av kampens arena i varje givet ögonblick, i varje givet område [...] Taktikens uppgift består i att föra massan till kamp på sådant sätt, att ge sådana paroller, att föra massorna fram till de nya positionerna på ett sådant sätt, att stridernas slutresultat leder till [...] en strategisk framgång.”²⁶

Vi har redan varit inne på förutsättningarna för utarbetandet av en sådan riktig taktik och SKP:s svagheter härvidlag:

”att förstå att tillämpa kommunismens allmänna grundprinciper på det egenartade i förhållandet mellan klasserna och partierna, på det egenartade i den objektiva utvecklingen till kommunismen som är säreget för varje enskilt land.”²⁷

Tre frågor står allmänt sett i förgrunden när det gäller partiets taktiska uppgifter:

1) Hur man i varje läge ska agera för att uppnå enighet *inom klassen* på den proletära revolutionens grund.

²⁵ V I Lenin: *Vad bör göras*, aa, s 114-115.

²⁶ J V Stalin: *Om de ryska kommunisternas politiska strategi och taktik*, Moskva 1955, s 9-10.

²⁷ V I Lenin: *Radikalismen ...*, s 434.

2) Hur man i varje läge ska agera för att på ett riktigt sätt utnyttja småbourgeoisins och de småborgerliga demokraternas vacklan för att kunna vinna de progressiva som bundsförvanter samt isolera och i arbetarnas ögon politiskt brännmärka de oförbätterliga medlöparna, smickrarna och reaktionärerna. Om detta säger Lenin:

”Kapitalismen skulle inte vara kapitalismen om inte det ”rena” proletariatet från alla sidor vore omgivet av en massa ytterst brokiga övergångstyper från proletärer till halvproletärer [...] från halvproletär till småbonde (samt [...] mindre egendomsbesittare överhuvudtaget), från småbonde till medelbonde osv om inte inom själva proletariatet finnes uppdelningar i mer eller mindre utvecklade skikt, uppdelningar på grund av hemort, yrke, ibland religion osv. Och härav framgår absolut nödvändigheten, den ovillkorliga nödvändigheten för proletariatets avantgarde, för dess klassmedvetna del, för det kommunistiska partiet att tillgripa manövrer, överenskommelser och kompromisser med olika proletärgrupper, olika partier av arbetare och mindre egendomsbesittare. Det gäller att förstå att tillämpa denna taktik för att höja och inte för att sänka den allmänna nivån av proletär klassmedvetenhet, revolutionär anda samt förmåga till kamp och seger.”²⁸

3) Att med alla medel söka underblåsa de härskandes splittring, handlingsförlamning och politiska bankrutt. Ty revolutionen är omöjlig utan att:

”de härskande klasserna genomgår en regeringskris, som drager till sig de mest efterblivna massorna med i politiken.”²⁹

Låt oss så med detta som utgångspunkt utifrån SKP:s taktiska läge och viktigaste taktiska uppgifter närmare gå in på de karaktäristiska dragen i klasskampens vändningar under krisen och hur SKP svarade på dessa.

Den centrala uppgiften för det spirande kommunistiska partiet i Sverige under krisen var utan tvivel att utnyttja krisens klasstrider för att dra undan socialdemokratin dess massbasis inom arbetarklassen. Vi har i denna bok på ett flertal ställen berört de speciella ekonomiska och politiska grunderna till reformismens starka ställning i den svenska arbetarrörelsen. Om partibygandet ställde SKP inför uppgiften att ena och skola de avancerade arbetarna, gjorde det speciella läget i klasskampen det nödvändigt att förena denna uppgift med uppgiften att dra arbetarklassens massa bort från socialdemokratin. Att svetsa samman avantgardet samtidigt som basen för enighet inom klassen på revolutionär grund breddades — detta var huvuduppgiften. Arbetet bland de icke-proletära skikten måste underordnas denna uppgift: Här gällde det främst att följa upp dessas och deras politiska företrädares agerande i klasskampen utifrån en grundläggande analys av deras förhållanden till proletariatet och till bourgeoisin samt att på denna grund arbeta bland dessa skikt i ett och endast ett syfte, att förklara deras klassmässiga ställning och att utifrån detta vinna dem för proletariatets sak. Att tala om ”klassallianser” i det läget i klasskampen och i avsaknad av en någorlunda enhetlig arbetarrörelse på proletär klasskampgrundval kunde bara få en följd: uppgivandet av det proletära partiets och den proletära klassens självständighet. Likaså vore det illusionsmakeri att försöka så split i de härskandes led innan den kommunistiska arbetarrörelsen kunde uppträda som en mäktig, självständig maktfaktor i klasskampen.

Vi har redan nämnt uppsvinget i strejkkampen 1928. Vi har sett hur bourgeoisin samtidigt rustade sig politiskt för angrepp på arbetarklassen genom strejklagstiftningen och arbetsfredskonferensen. Vi har sett hur arbetarna sökte freda sig: massdemonstrationer mot kollektivavtalslagstiftningen, enhetskommitténs stora landskonferens mot klassamarbetspolitiken. Men arbetarnas uppträdande gav inte det intryck av fasthet och beslutsam kampvilja som var nödvändigt för att tvinga klassfienden till reträtt. Kampen mot den reaktionära lagstiftningen kunde relativt lätt blåsas av genom socialdemokraternas löjeväckande tvåtimmarsstrejk.

²⁸ aa, s 416.

²⁹ aa, s 429.

Enhetsrörelsen föll samman till följd av högeropportunisternas manövrer och kapitulationspolitik. Till följd av kilbomarnas traskande i socialdemokratins fotspår saboterades kommunisternas arbete för att politiskt och organisatoriskt förbereda arbetarna för krisen. Oppositionsrörelsen undergrävdes i den fackliga legalitetens tecken och kilbomarna skapade i de radikala arbetarnas ögon intrycket att arbetarna hade att välja mellan underkastelse under socialdemokratien eller passivitet. I stället för att beslutsamt propagera och förbereda arbetarna för nödvändigheten av självständig kamp utan och mot de socialdemokratiska fackföreningsledarna gick kilbomarna mot Kominterns linje för vilda strejker under vald strejkledning och blåste i stället under den fackliga legaliteten. Politiskt klargjordes aldrig socialdemokratins roll och den fascistisering som socialdemokratien skulle komma att genomgå under krisen. I stället spred kilbomarna illusioner om ”arbetarpartierna” — SKP och SAP — och ”arbetarmajoritet i riksdagen”. När dessa renegater slutligen kastades ut ur partiet 1929 var det för sent att reparera skadan.

Den svenska arbetarklassen gick därför i viktiga avseenden oförberedd in i krisen. Inte lika oförberedd som idag dock. Arbetarna hade nära minne och färsk erfarenheter av hårda klasstrider, där de lärt sig rätt känna klassfiendens ansikte, de verkade i en fackföreningsrörelse som ännu inte odelat var kapitalets redskap. Solidariteten och kampanjen levde i arbetarnas medvetande i oerhört mycket högre grad än idag. Men den kamp arbetarna ville var i främsta rummet en kamp för fem öre mer i timmen och det enda vapen arbetarna kände var den förbundsledda strejken. Det är lätt att förstå att detta var faktorer som försvårade arbetarnas motoffensiv när väl kapitalisternas utsvältningsspolitik ställde denna på dagordningen. Ur detta perspektiv framstår SKP:s högeropportunistiska politik under 20-talet än klarare som det djupa förräderi mot arbetarklassen som det var.

Frågan om motoffensiv ställdes, som vi sett, våren 1931. Det som främst faller i ögonen då man studerar SKP:s agerande under denna första period är den initiativkraft och den beslutssamma kampanjen, varmed partiet drog med sig arbetarna till stridsposition på klasskampens front. Detta trots att det svaga och knappt konsoliderade partiet till stor del togs på sängen av den snabba skärpningen av läget och tvingades improvisera. De strider som utvecklades 1931-32 besannade också riktigheten i Kominterns och SKP:s allmänna taktiska linje för den ekonomiska kampen:

”det är början till nederlaget om man släpper in representanter för de reformistiska fackförbunden i strejkledningen [...] Endast genom att strejkledningen ställs i motsättning till den reformistiska fackföreningsapparaten kan man genomföra en verkligt självständig ledning av den ekonomiska kampen. Den minsta ideologiska och organisatoriska avhängighet av den reformistiska fackföreningsapparaten, bara minsta vacklan i kampen mot den, kan föra till nederlag i strejken och till misstro mot den fackliga oppositionens auktoritet, därmed också till misstro mot den strejkledning som är skapad på oppositionens initiativ.”³⁰

Vi ska återkomma till SKP:s förhållande till fackföreningslegaliteten.

Partiets svagheter visade sig när den första vågen av strider lagt sig på försommaren 1931. Även om SKP under dessa strider marscherat upp som ett alternativ till socialdemokratien och i viktiga avseenden tagit initiativet var partiet väl medvetet om att de genomgångna striderna bara var förspel till den stora offensiven då löneavtalen för de flesta, stora arbetargrupperna löpte ut nyåret 1931/32. Den viktigaste taktiska frågan för SKP i slutet av maj 1931 var därför förberedelserna för dessa strider. Länken att gripa var konsolidering av de framgångar man nått under våren. Vi har sett hur partiet värderade sin förmåga att gripa denna länk och hålla den i ett fast grepp:

³⁰ *Lärdomar av den ekonomiska kampen*, KFML(r), Gbg 1970, s 10-11.

”Partiet försummade [...] att företa en grundlig värdering av maj striderna, att utifrån dem och deras viktiga lärdomar uppställa en kamp-plattform samt organisatoriskt och politiskt förbereda höstens och vinterns strider mot kapitalets fortsatta och skärpta hungeroffensiv.”³¹

I en situation av uppsving och massrörelser likt den 1931-33 är varje *tempoförlust* hos det revolutionära partiet otillätlig och ödesdiger. Klassfiendens offensiv vidareutvecklas oavbrutet och det är kommunisternas plikt att i största möjliga utsträckning förutse kapitalisternas och statens åtgärder och att *utan dröjsmål* förbereda arbetarna politiskt och organisatoriskt och utarbeta de konkreta vägarna för att i varje läge göra arbetarrörelsens slagkraft maximal. Vilka åtgärder var då obligatoriska för SKP att omedelbart ta sig an i juni 1931?

En värdering av Ådalsstriderna, speciellt deras organisatoriska förberedande och orsakerna till att socialfascisterna lyckades bryta generalstrejken. Utifrån detta: en konkretisering av Strasbourgteserna utifrån svenska förhållanden.

Utarbetande av en plattform för aktionsenhet mot kapitalets offensiv och en plan för denna aktionsenhets förverkligande nationellt, regionalt och på varje arbetsplats där kommunisterna var representerade. Endast på detta sätt kunde partiet behålla initiativet.

Grundläggande var dock de åtgärder situationen ställde partiet inför beträffande stärkandet av partiet. Här angav den paroll SKP i själva verket ställde — ”Besvara Ådalsmorden med massanslutning till det kommunistiska partiet!” — huvudinriktningen: att djärvt fånga upp de tusentals arbetare som väckts till klassmedvetenhet av klasskampens utveckling, även om partiets ideologiska svagheter framtvungade en viss återhållsamhet när det gällde själva frågan om partimedlemskap. Men detta var bara den ena sidan av saken: det gällde också att utarbeta lämpliga former för skolningsarbetet, något som vi såg att SKP aldrig förmådde.

Dessa SKP:s taktiska feldisponeringar och tempoförluster i uppsvingets inledningsskede var uppenbarligen en viktig faktor bakom partiets oförmåga att dra arbetarna bort från socialdemokratins ”ledning”. Om man ser till hur arbetarnas ekonomiska kamp utvecklades finner man att de självständiga kampledningarna, som var SKP:s alternativ till den klassarbetande förbundsapparaten, var sällsynta och visade sig lätta för socialfascisterna att isolera och slå sönder. RFO-grupperna förblev små och relativt betydelselösa. Allteftersom erfarenheterna samlades på hög blev det alltmer uppenbart att utvecklingen av denna taktik för den ekonomiska kampen *inte kunde skiljas från* den politiska kampen mot reformismen. Återigen besannades Kominterns riktlinjer för partier av SKP:s typ:

”medlemsmassornas ideologiska skolning [är] fastmer just för de svaga sektionerna [...] [en] oeftergivlig betingelse [för massarbetet] [...] Det är inte medlemskaderns numerära svaghet som är orsaken till att sådana sektioner ofta inga ansträngningar gör för att kämpa om arbetarna med de socialfascistiska ledarna, att de inga försök gör för att upprätta en aktiv enhetsfront. Man brister i den ideologiska säkerhet som sätter marxist-leninister i stånd att slå socialfascisterna, smula sönder deras demagogiska skenargument, avslöja deras nedriga, förrådiska sofistiker.”³²

Denna uppgift var en av de viktigaste länkarna att gripa, speciellt efter SAP:s valseger 1932: skolning för politisk kamp mot reformismen och socialfascismens korpraler. Den blev allt viktigare ju mer beslutsamt SAP gick till politisk offensiv, den blev av avgörande betydelse då klassfienden grep initiativet från sommaren 1933.

Den ekonomiska krisen djupnade och de objektiva betingelserna för en vidareutveckling och fördjupning av vänsterströmningarna bland arbetarna bestod. Bourgeoisins *politiska* styrka blev alltmer avgörande för krisens förlopp. Och politiskt var bourgeoisin i detta läge helt upphängd på, beroende av socialdemokratins grepp om arbetarna. Valet 1932 innebar därför

³¹ Förslag till politisk resolution vid CK-möte, februari 1932.

³² KT 1930:september-oktober.

det första steget mot en politisk konsolidering för bourgeoisin. Att socialdemokraterna gick obrutna och stärkta genom valet berodde till stor del på att de hycklade *reformistisk militans* och därigenom behöll de vacklande arbetarnas förtroende, de arbetare som ville kämpa mot kapitalisternas rovdraft, kämpa mot kapitalismen och ville socialism, men inte ännu funnit eller förstått den revolutionära vägen.

Det taktiska läget började förändras och detta betingade en gradvis förändring av SKP:s taktiska linje. Det ekonomiska läget betingade en fortsatt rörelse bland arbetarna och nödvändigheten för SKP av fortsatt offensiv, stödd och inriktad på denna rörelse. Men förändringarna i det politiska läget hotade att ta gadden ur arbetarnas kamp, att driva tillbaka arbetarna i passivitet och isolera kommunisterna. Detta tvingade fram en ökad tonvikt på den politiska och ideologiska sidan i partiets arbete. Dels gällde det att utnyttja det faktum att SAP satt sig på den ruttnande och krissjuka kapitalismens regeringstaburetter, att ställa partiet till ansvar, inte för att de svikit sina vallöften och annat Hilding Hagbergskt illusionsmakeri, men för varje utslag av den kapitalistiska rovdraft de satt sig att administrera. Att direkt peka ut dem, inte som dåliga reformister, utan som kapitalisternas huvudstöd och kapitalismens räddningskår i dess kritiska stund. Att göra detta i nära anknytning till vidareutvecklingen av masskampen och kampen för en självständig arbetarrörelse var den viktigaste uppgiften i partiets massarbete. Dels gällde det att inrikta partiets propagandistiska arbete mer direkt på kampen mot de ”vänster”reformistiska strömningarna bland arbetarna, vilka i detta läge utgjorde huvudstödet för klassamarbetskorpralerna och arbetararistokraterna. Detta krävde en höjning av propagandans nivå och en medveten och planmässig skolning av agitatorer ute i driftscellerna.

Men vi såg att SKP inte såg eller förmådde gripa denna länk. SKP gjorde det oförlåtliga felet att alltmer förlita sig till den ekonomiska kampens spontana process, att inbilla sig att nöden och eländet i sig självt fick arbetarna att gå till motoffensiv, gripa och *behålla* initiativet, att tro att socialdemokraternas svek i den dagliga kampen automatiskt avslöjade reformismen och røjde undan de reformistiska strömningarna bland arbetarna.

Den andra frågan, som arbetarnas erfarenheter 1931-33 ställde SKP inför, var frågan om taktiken i den ekonomiska kampen. De ekonomiska stridernas karaktär hade klart visat den speciella övergångsperiod den reformistiska fackföreningsrörelsen i Sverige befann sig och hur detta avspeglade sig i arbetarnas medvetande. Som vi ovan sett förberedde socialdemokraterna fackföreningsrörelsens förstatligande. Medan striderna kring kollektivavtalslagarna visat att ”tiden inte var mogen”, utgjorde uppsvinget i arbetarnas kamp och den revolutionära oppositionens beslutsamhet en ytterligare fördröjning. Samtidigt drev kapitalismens kris och den ekonomiska kampens ökade politiska slagkraft på socialfascisterna i deras smutsiga hantverk. Efter Ådalen blev det ju också alltmer så att förbundsapparaten blev kapitalets huvudvapen för att slå ned arbetarna och isolera kommunisterna. Hur avspeglade sig då denna övergångsperiod i arbetarnas medvetande? Naturligtvis på så sätt att utvecklingens karaktär och riktning ännu var oklar i konturerna för de flesta. Lojaliteten till fackföreningarna och till fackföreningslegaliteten hade alltför djupa rötter för att ryckas upp med ens, dels naturligtvis på grund av det reformistiska inflytandet men också för att fackföreningarna i många fall för inte länge sedan varit vapen i arbetarnas händer för den tradeunionistiska kamp som ju spontant var den enda tänkbara för arbetarna då de ville försvara sig mot löneslaveriets verkningar.

De avancerade arbetarna däremot tenderade att helt och hållet vända fackföreningarna, kampen och arbetet i fackföreningarna ryggen och på så sätt utelämna de breda arbetarmassor som fortfarande vände sig till fackföreningarna åt socialfascisterna och omöjliggöra den enhetsfront underifrån som var förutsättningen för att samla arbetarna till motoffensiv. Tydligast såg vi detta förhållande i Ådalen 1931 där detta möjliggjorde för socialfascisterna

att upplösa generalstrejken. Det gällde alltså för SKP att rätt tillämpa Strasbourgeserna under de säregna förhållandena i Sverige.

Den allmänna uppgiften ställde partiet också inför kongressen 1933:

”att med hjälp av fackföreningen skapa en organisatorisk bas för förberedandet och genomförandet av de självständiga striderna, att mobilisera denna för RFO:s politik.”³³

Denna förskjutning mot arbete i fackföreningarna var helt riktig, liksom det var riktigt att tillkämpa sig poster i avdelningarna så *länge som* den spontana rörelsen bort från fackföreningslegaliteten var så obetydlig, *så länge som* uppsvinget varade och *så länge som* arbetarna i massomfattning deltog på fackföreningsmötena osv. Detta emellertid *förutsatt* att fackföreningen gjordes till en arena för politisk kamp mot socialdemokratin, *förutsatt* att inriktningen fortfarande var på självständig kamp och kamp mot fackföreningslegaliteten och *förutsatt* att besättandet av poster underlättade denna kamp. Att så var fallet hade ofta visat sig: det stora flertalet av de vilda strejker som kommunisterna fick till stånd utvecklades i avdelningar där de hade styrelsemajoritet.

Däremot försummade SKP att analysera hela den utveckling som statsapparaten började slå in på i och med krisen, dess innebörd och konsekvenser för kommunisternas taktik. En integrerad del av denna utveckling var korporativstatens framväxt, vilket skulle få avgörande konsekvenser för betingelserna för kommunistiskt arbete i fackföreningarna. När denna utveckling återigen började skjuta fart i samband med sjömans- och byggnadsstrejkerna, cirkulär 807 och tredjemanslagen stod därför SKP oförberett, vilket bäddade för opportunistiska fel i taktiken.

Efter sjömansstrejken finner man således följande förbluffande sammanfattning av de lärdomar strejken givit rörande inställningen till fackföreningslegaliteten och kommunisternas fackliga taktik:

”De reformistiska fackföreningsbyråkraternas stigande fascistisering av förbundet måste besvaras med stegrat arbete inom förbundet för att rensa ut dessa redarnas och fascismens hjälpare och genom val ge förbundet en sådan ledning som gör förbundet till en verklig klasskamporganisation.”³⁴

Fjärran är huvudsyftet med det kommunistiska partiets fackliga arbete: att göra den ekonomiska kampen till en skola för socialismen och arbetet i de reformistiska fackföreningarna till ett vapen i kampen mot reformism och socialfascism. Fjärran är den revolutionära taktiken i den ekonomiska kampen: att arbeta i de reformistiska fackföreningarna för att rycka arbetarna därifrån, för att utveckla arbetarnas självständigt organiserade kamp utan och mot de reformistiska ledarna och deras stadgar och paragrafer. Fjärran är förståelsen för den verkliga innebörden i ”förbundens fascistisering”: fackföreningsrörelsens förändring till en statlig kontrollapparat över arbetarna, som varken kan eller bör ”erövrars” av arbetarna. Kvar är samma reformistiska pipande om att ”göra facket till en kamporganisation”, som vi bara alltför väl känner igen från våra dagars revisionister.

Under perioden från valet 1932 till försommaren 1933, då kohandeln löste den politiska krisen och en bred politisk offensiv sattes in med lagstiftning mot kommunisterna och fackföreningsrörelsen, då cirkulär 807 kom och reaktionen började skörda vinster internationellt, förändrades klasskrafternas läge i Sverige. Bourgeoisin började åter få luft under vingarna, arbetarklassen började känna sina krafter uttömmas av strid och nöd.

³³ KT 1932:november-december.

³⁴ *Sjömansstrejkens lärdomar — RFO i kamp*, Sthlm 1933, s 22.

Konjunkturen började också lätta under 1934. Därmed inte sagt att kapitalismen nu gick in i en högkonjunktur. Utvidgningen av produktionen höll sig under hela 30-talet i de flesta länder inom den gamla produktionsapparaters ramar. Penning-, kredit- och valutasystemen fortlevde i förfallstillstånd. Kapitalexporten var fortfarande minimal. Det var frågan om en ”depression av särskilt slag” (Stalin), inte någon högkonjunktur. Det skulle inte heller dröja längre än till 1937 innan en kris ånyo skakade den kapitalistiska världen.

Denna ekonomiska utveckling motsvarades politiskt av en offensiv från bourgeoisin, av fascism, av skärpta och omedelbara krigsförberedelser. Men ser man till den kapitalistiska världen som helhet finner man att under ytan återhämtade proletariatet sina krafter:

”Stormens idé mognar i massornas medvetande, [...] den revolutionära krisen mognar och kommer att mogna, [...] den revolutionära krisen kommer att växa desto hastigare ju mer bourgeoisin invecklar sig i sina krigskombinationer och ju oftare den kommer att gripa till terrormetoder i kampen mot arbetarklassen och de arbetande bönderna.”³⁵

Ett karaktäristiskt drag för perioden var också utvecklingens ojämnhet och olikmässighet i och mellan de olika länderna. Det var en period som var svår att bemästra taktiskt för de kommunistiska partierna, inte endast därför att reaktionen var på offensiven. Det gällde samtidigt att dels konsolidera styrkorna efter vågen av uppsving under 30-talets första år, dels att snabbt rusta sig för en annalkande våg av nya klasstrider och världskrig.

Sverige utmärktes av en jämförelsevis snabb och långtgående ekonomisk och politisk stabilisering. Detta hängde dels samman med att den tyska krigsmaskinens uppbyggnad återigen började göda den svenska imperialismens asgamar, dels med vad vi tidigare berört beträffande socialdemokratins förmåga att politiskt ge råg i ryggen på den svenska bourgeoisin.

Sett ur ett större historiskt perspektiv innebär kapitalismens kriser språng i utvecklingen mot en situation då kapitalismens motsättningar blir olösliga för den härskande klassen och olidliga för den undertryckta. Men *där den härskande klassen klarar sig igenom krisen* utgör denna kortsiktigt en språngbräda för förstärkning och upprustning av systemet. Herrarna gör nya erfarenheter i överlevandets konst. Nya medel, nya former och metoder för att rädda det sjunkande skeppet växer fram. Å andra sidan upplever proletariatet ett nederlag. Under det ideologiska och politiska trycket från en ny skördetid för kapitalet måste det kommunistiska partiet ställa om sitt arbete från uppsvingets till stiltjens förhållanden, värdera erfarenheterna och i överensstämmelse med de nya betingelserna lägga om sin taktiska linje. Endast på så sätt kan partiet förhindra att banden med arbetarklassen bryts, att de progressiva arbetarna desillusioneras, att andra finner sig till rätta under de nya och bättre förhållandena, att proletariatets klassmedvetenhet och slagkraft avtrubbas. Lenin skriver:

”De revolutionära partierna måste slutföra skolgången. De hade lärt sig att gå till angrepp. Nu måste man förstå, att denna vetenskap måste kompletteras med vetenskapen om att retirera på ett riktigare sätt.”³⁶

SKP var, som vi sett, redan anfrätt av opportunistiska stämningar och strömningar. Klasskampens speciella utveckling i Sverige ökade ytterligare faran för att opportunismen så småningom skulle genomsyra partiets hela politik och teori. Det var alltså i alldeles speciell grad viktigt för SKP att genom en grundlig summering av krisens erfarenheter ta upp kampen för en marxist-leninistisk linje, att på den grunden genomföra en korrigeringsrörelse, att rensa ut opportunisterna och att göra upp med deras linje. Om så inte skedde, var partiet dömt att

³⁵ J V Stalin cit i KT 1935:2.

³⁶ V I Lenin: *Radikalismen* ..., aa, s 361.

urarta. Detta blev också vad som skedde: redan 1942 hade rötan trängt så djupt att partiledningen öppet kunde börja revidera den leninistiska teorin och taktiken.

Under den tid som förflutit sedan andra världskriget har mycket av den sammanhållning och klassolidaritet som tidigare i större eller mindre grad utmärkt den svenska arbetarklassen lösts upp i fogarna. Ända in på senaste tid har desillusionerade stämningar spirat bland de avancerade arbetarna och liknöjdhet präglat klassens massa. Den revisionistiska urartningen av SKP, den långa högkonjunkturen, fackföreningsrörelsens likvidering och internationellt Sovjetunionens urartning till en socialimperialistisk stat och USA-imperialismens offensiv: allt detta har desorganiserat den svenska arbetarklassen och fört arbetarrörelsen en epok bakåt i dess utveckling. En ny generation proletärer har växt upp med avlägsen kontakt med och erfarenhet av öppna klasstrider, under antikommunismens oinskränkta ideologiska herravälde, oorganiserade och splittrade.

Men under slutet av 60-talet, under den kapitalistiska efterkrigsstabiliseringens upplösningsskede, inför och under en ny kapitalistisk kris, ser vi den process reproduceras i ny form och under nya betingelser, som Marx och Engels beskrev historiskt i Manifestet för över hundra år sedan:

”Bourgeoisins växande inbördes konkurrens och de därur framväxande handelskriserna gör arbetarnas lön allt osäkrare, maskinernas ständiga, allt snabbare utveckling och förbättring gör hela deras levnadsställning allt ovissare, och alltmer tar sammanstötningarna mellan den enskilda arbetaren och den enskilda fabrikanten karaktären av en sammanstötning mellan två klasser. Arbetarna börjar nu sammansluta sig mot bourgeoisin. De förenar sig för att hålla sin lön uppe. De bildar själva varaktiga sammanslutningar för att kunna proviantera för eventuella resningar. Här och där bryter kampen ut i upplopp. Stundom segrar arbetarna men blott tillfälligt. Det egentliga resultatet av deras strider är icke den omedelbara framgången utan den allt vidare omkring sig gripande föreningen av arbetare [...] Denna proletariats organisering till klass och därmed till politiskt parti spränges åter i varje ögonblick genom konkurrensen bland arbetarna själva. Men den lever oupphörligen upp igen, starkare, fastare, mäktigare.”³⁷

Varken korporativstaten eller någon annan form för bourgeoisins klassherravälde kan suddas ut klassmotsättningarna och kväva klasskampen. Den ekonomiska kampen banar sig oundvikligen väg och finner sin form och organisering. De vilda strejkerna och strejkkommittéerna som arbetarnas valda kamporgan har fötts spontant ur motståndet mot klassförtrycket. Vägen har med nödvändighet gått utan och mot den korporativa apparaten, mot den fackföreningsrörelse som vi sett förvandlas till ett vapen mot arbetarna.

Men denna kamp får inte bli en försagd protest, ett försök att ”flytta fram fackets förhandlingspositioner”, eller ett försök att ”göra facket till kamporganisation” — allt i det enda inskränkta syftet att få tillfälliga förbättringar till stånd. Den ekonomiska kampen måste göras till ett mäktigt vapen för arbetarklassens återförening, för dess organisering som klass, för återskapandet av den svenska arbetarklassens klassolidaritet, för att ge denna klassolidaritet organiserad form. Men därigenom ställer verkligheten frågor som vi inte får undvika att besvara, som det är av avgörande betydelse att vi besvarar rätt. Ty, som Engels sade till de engelska fackföreningarna:

”en kamp mellan två stora samhällsklasser blir oundvikligen en politisk kamp. Så skedde med den långa striden mellan medel- eller kapitalistklassen och den jordägande aristokratin. Så sker också med striden mellan arbetarklassen och dessa samma kapitalister. Varje kamp klass mot klass

³⁷ Marx & Engels: *Kommunistiska Manifestet*, KFML(r), Gbg 1970, s 21.

mynnar ut i en kamp om makten. Den härskande klassen försvarar sin politiska överhöghet [...] den undertryckta klassen kämpar till en början för en del, sedan för hela denna makt för att kunna förändra lagarna i enlighet med sina egna behov och intressen [...] den tid närmar sig också snabbt då arbetarklassen kommer att ha förstått att kampen för högre löner och kortare arbetstid och hela det fackföreningsarbete som nu bedrivs inte är ett självändamål, utan ett medel, ett mycket nödvändigt och effektivt medel, men endast ett av flera medel, för att nå ett högre mål: löneslaveriets fullständiga förintelse.”³⁸

Vägran att ställa dessa frågor, vägran att besvara dem och fel svar på dem har medverkat till ett hundraårigt nederlag för den svenska arbetarklassen.

1907-08 var det också kris i Sverige, arbetarna kastades på gatan och lönerna sänktes precis som idag. Krisen fick till följd att nästan hela den svenska arbetarklassen gick i strejk 1909. Men, alldeles som Engels sade, när fronterna formerats och klass ställts mot klass, ställs också frågan om makten. Då gäller det för arbetarna att ha en riktig strategi och taktik för kampen. Det hade de inte. I stället fick de uppleva hur ledningen för den fackföreningsrörelse de samlats kring och kämpat för grävde ned stridsyxan och förklarade att det var dags att stället försöka med lämpor och med fagert tal i riksdagen i kampen för arbetarklassens frigörelse. Efteråt inställde sig osökt frågan för arbetarna: var det till detta vi skulle använda vår organiserade styrka? 1917 fick de svaret: med ”arbetarledningens” välsignelse kastade kapitalismen ut arbetarklassen i krig, kris och svält. Återigen ställde verkligheten arbetarna inför frågan om makten. I massdemonstrationer krävde arbetarna arbete och bröd, men återigen visste de inte vad de skulle göra med sin styrka — hur de skulle kämpa. De var hjälplöst utelämnade då en borgarson vid namn Branting i hög hatt och ministerfrack, arbetarvän kallad, utlovade makten och härligheten — om bara arbetarna uppträdde ”lugnt och städat” och bad de höga herrarna om tillåtelse att få rösta på honom vart fjärde år. Det räckte inte med stilla misstro för att besvara borgarnas övertalningsförsök: arbetarna måste ha målen och medlen klara — annars är de hjälplöst prisgivna åt den borgerliga ideologin. Arbetarna blev omkullpratade och stod så 1929, då krisen återigen kastade dem på gatan, åter inför frågan: Varför är vi inte förberedda? Hur ska vi använda vår styrka? Så dags att ställa frågor då, när verkligheten krävde omedelbara svar. Arbetarrörelsens politiska svaghet fick denna gång än allvarligare konsekvenser. Det socialdemokratiska inflytandet var så starkt att fackföreningarna definitivt kunde ryckas ur arbetarnas händer.

Därför ställs arbetarklassen idag än en gång inför samma situation. Nu är det dags att på allvar ställa frågan: Har vi inget annat svar än det blinda försvaret? Det försvar som inte ser längre än näsan räcker. Det försvar som blint slår i en riktning medan fienden roffar åt sig från en annan. Det försvar som ber om nåd med högerhanden medan det försynt och tafatt slåss med den vänstra. Det försvar som vädjar till fiendens ”vänstra” hand — socialdemokratin och staten — för hjälp i kampen mot den ”högra” — kapitalisterna.

Arbetarna stod politiskt och organisatoriskt oförberedda 1909 därför att de inte som rättesnöre för sin organisering ställt kampen för kapitalismens störtande och för socialismen eller därför att de, som gjort detta, inte kände vägarna att nå dit, inte kände betingelserna för arbetarklassens befrielse, inte kände den vetenskapliga socialismen. Därför blev deras kamp förspild och försagd. Samma sak 1917. Oktoberrevolutionen och leninismen pekade konkret ut vägen, men leninismens väg är en svår väg. För att gå leninismens väg måste vi bana oss väg tvärs igenom hela det borgerliga samhällets alla ideologiska och politiska skrankor, som reser sig framför oss, som kilar in i varje lucka vi lämnar öppen i vårt tänkande och som visar tillbaka varje verklig strävan från arbetarna att slå sig fria som: ”omoralisk”, ”tanklös” och ”samhällsfarlig”, Leninismen kräver kamp, våld och brott med hela borgarklassens ”ordning”,

³⁸ F Engels: *Trade Unions*, i Marx & Engels: *Articles on Britain*, Moskva 1971, s 377 och 379.

liksom med de småborgerliga passiviseringsillusionerna som utmålar kampen för socialismen som:

”en middagsbjudning, eller som att skriva en essä, måla en tavla [...] så förfinad, så lugn och behaglig, så måttlig, snäll, artig, återhållsam och storsint.”³⁹

Leninismen ser till verkligheten — för att fortsätta med Mao Tsetungs artikel:

”En revolution är ett uppror, en våldsakt varigenom en klass störtar en annan.”⁴⁰

Det är detta vi måste förstå, när vi förstått att klasskampen med nödvändighet utvecklas till politisk kamp. Det är detta vi ständigt måste ha för ögonen och förbereda oss för. På 20-talet var det inte många som förstod det, ännu färre höll fast vid det när tiderna blev ljusare, lönen högre och jobbet säkrare och ett fåtal stod fast när krisen återigen förde upp frågan om makten på dagordningen.

Det är med just detta som grundval som vi måste ställa frågan hur vi ska göra krisen, arbetslösheten och strejkkampen till en hävstång för att återsamla den splittrade arbetarklassen kring klassolidaritetens och klasskampens baner. Vi ska göra det med syftet för ögonen att ingen när den dagen kommer ska stamma på frågan till vad vi ska använda den styrka vi bygger upp: vi ska genomföra socialismen. Inte som de borgerliga ”arbetarvännernas” reformfras utan som realitet: socialismen genom arbetarklassens väpnade revolution och kampen för socialismen som arbetarklassens förberedelse just för en sådan revolution.

Den viktigaste uppgiften i den kampen idag är att i KFML(r) samla ledningen och utbilda den. Att med den marxist-leninistiska teorins och den revolutionära praktikens hjälp tillkämpa oss den ideologiska självständighet, som gör det omöjligt att lura oss bort från revolutionens väg och som gör det möjligt för oss att prata skjortan av alla de borgarbrackor som av den ena eller andra anledningen och med den ena eller andra förklädningen tagit till sin livsuppgift att passivisera arbetarklassen. Att på denna grund dra upp de strategiska och taktisiktlinjerna för den svenska revolutionen. Att fast rota oss på arbetsplatserna bland arbetarna, i deras liv, deras frågor, deras strävanden och förhoppningar. Ty den socialistiska revolutionen är arbetarklassens revolution och det parti som inte är klassens parti, det parti som inte består av arbetarklassens bästa kämpar och det parti som inte är en oskiljaktig del av klassen — det partiet är dömt att dö. Det är alla klassmedvetna arbetares plikt att i lösandet av dessa uppgifter göra alla offer för att arbetarklassen i framtiden inte står lika oförberedd som den gjorde 1929 och som den i ännu högre grad gör idag.

³⁹ Mao Tsetung: *Rapport om en undersökning av bonderörelsen Hunan*, i *Skrifter i urval*, Uddevalla 1969, s 26.

⁴⁰ aa (vår kurs).